

**TÜRKİYE'DE DIŞ BORÇ İSTATİSTİKLERİNİN DERLENMESİ
VE DIŞ BORÇ İŞLEMLERİNİN ÖDEMELER DENGESİ
İSTATİSTİKLERİNE YANSITILMASI**

Osman Çağatay MUTLU

Danışman

Prof. Dr. Mehmet Tuba ONGUN

Uzmanlık Yeterlilik Tezi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
İstatistik Genel Müdürlüğü
Ankara, Eylül 2006

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesindeki katkılarından dolayı tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet Tuba Ongun'a, çalışmaya olan katkıları ve desteklerinden dolayı İstatistik Genel Müdürü Cahit Özçet'e, İstatistik Genel Müdür Yardımcısı Fikret Karabudak'a, Ödemeler Dengesi Müdürü Eren Tunga'ya, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Kambiyo Mevzuatı Müdürlüğü Müdür Yardımcılarından Osman Erol Anık'a ve yine destek ve ilgilerinden dolayı tüm mesai arkadaşlarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

O . Çağatay MUTLU

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
TABLO LİSTESİ	vi
GRAFİK LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
KISALTMA LİSTESİ	ix
SEMBOL LİSTESİ	xi
EK LİSTESİ	xii
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ BORÇLAR: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Tanım, Sınıflandırma ve Temel Kayıt İlkeleri	4
1.1.1. Dış Borçların Kaydına İlişkin Temel İlkeler	5
1.1.1.1. Yerleşiklik	5
1.1.1.2. Kayıt Zamanı	6
1.1.1.3. Kayıt Tabanları	6
1.1.1.3.1. Tabanların Karşılaştırılması	8
1.1.1.3.2. Tabanlar Arasında Seçim	10
1.1.1.4. Değerleme	12
1.1.1.4.1. Borç Araçlarının Değerlemesi	12
1.1.1.4.2. Borç Araçları Dışındaki Araçların Değerlemesi	15
1.1.1.5. Hesap Birimi ve Döviz Kuru Dönüşümü	17
1.1.1.6. Vade	17
1.1.2. Dış Borç Stoku Tablosunun Yayınlanması	17
1.1.2.1. Kurumsal Sektör Sınıflandırması	18

1.1.2.1.1. Genel Hükümet	18
1.1.2.1.2. Parasal Otorite	18
1.1.2.1.3. Bankalar	19
1.1.2.1.4. Diğer Sektörler	19
1.1.3. Araç Sınıflandırması ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu	20
1.1.3.1. Doğrudan Yatırımlar	21
1.1.3.2. Portföy Yatırımları	22
1.1.3.3. Finansal Türevler	24
1.1.3.4. Diğer Yatırımlar.....	24
1.1.3.4.1. Ticari Krediler	25
1.1.3.4.2. Krediler.....	25
1.1.3.4.3. Ters Menkul Kıymet İşlemleri ve Finansal Kiralama.....	25
1.1.3.4.4. Nakit ve Mevduatlar	27
1.1.3.4.5. Diğer Varlıklar/Diğer Yükümlülükler	27
1.1.3.5. Rezerv Varlıklar	29
1.1.4. Sunum Şekli	30
1.1.4.1. Ek Tablolar.....	30
1.1.4.2. Diğer Yardımcı Tablolar	34

İKİNCİ BÖLÜM

DIŞ BORÇLAR VE ÖDEMELER DENGESİ	35
2.1. Ödemeler Dengesi: Tanım, Sınıflandırma ve Temel Kayıt İlkeleri.....	35
2.2. Dış Borç Araçlarının Ödemeler Dengesine Kaydı	39
2.2.1. Dış Borç Araçlarının Ödemeler Dengesi ve Dış Borç İstatistiklerine Tahakkuk Esasında Kaydedilmesi	42
2.2.1.2. Doğrudan Yatırımlar	52
2.2.1.3. Portföy Yatırımları	52
2.2.1.4. Diğer Yatırımlar.....	57
2.2.1.4.1. Ticari Krediler	57
2.2.1.4.2. Krediler.....	59
2.2.1.4.3. Ters Menkul Kıymet İşlemleri ve Finansal Kiralama.....	64
2.2.1.4.4. Nakit ve Mevduatlar	65
2.2.1.4.5. Diğer Varlıklar/DiğerYükümlülükler	66
2.3. Ödemeler Dengesi ve Dış Borç İstatistiklerini Derleme Metodolojileri...	66

2.3.1. Ödemeler Dengesi İstatistikleri Derleme Metodolojileri.....	66
2.3.2. Avrupa Birliği'nde Ödemeler Dengesi Derleme Metodolojileri	70
2.3.3. Dış Borç İstatistikleri Derleme Metodolojileri.....	71
2.3.4. SDDS'e Üye Ülkeler ile Avrupa Birliği'nde Dış Borç İstatistiklerinin Tahakkuk Esasında Derlenmesi.....	76
2.3.5. Ödemeler Dengesi ve Dış Borç İstatistiklerinin Derlenmesinde Seçilmiş Ülke Uygulamaları	78
2.3.5.1. İtalya.....	78
2.3.5.2. Almanya.....	80
2.3.5.3. Hollanda.....	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DIŞ BORÇ İSTATİSTİKLERİNİN DERLENMESİ.....	84
3.1. Türkiye'de Kamu Sektörünün Dış Borçlanmasına İlişkin Bazı Tanım ve Açıklamalar	86
3.1.1. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu	86
3.1.2. Kamu Sektörünün Dış Borçlanma Şekilleri.....	87
3.1.3. Hazine'nin Nakdi ve Ayni Dış Borçlanması.....	92
3.1.4. TCMB'nin Dış Borçlanması.....	95
3.2. Türkiye'de Dış Borçlanma ve Dış Borç İstatistiklerinin Derlenmesine İlişkin Yasal Dayanak.....	95
3.2.1. Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 1567 Sayılı Kanun ve Bu Kanuna Dayalı Mevzuat.....	95
3.2.2. 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve Bu Kanuna Dayalı Mevzuat...97	
3.2.2.1. Dış Proje Kredilerinde Dış Borç Kaydı, Bütçeleştirme ve Muhasebeleştirme İşlemlerinde Uygulanacak Esas ve Usullere İlişkin Yönetmelik	100
3.2.3. 1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu.....	101
3.3. Türkiye'de Dış Borç İstatistiklerinin Derlenmesi ve Dış Borç İşlemlerinin Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Yansıtılması.....	101
3.3.1. Kamu Sektörünün Uzun Vadeli Dış Borç İstatistiklerinin Derlenmesi.....	102
3.3.2. Özel Sektörün Uzun Vadeli Dış Borçlarının Derlenmesi.....	108
3.3.3. TCMB'nin Dış Borçlarının Derlenmesi	119
3.3.4. Kısa Vadeli Dış Borçların Derlenmesi.....	119
3.3.4.1. Genel Hükümet.....	121
3.3.4.2. Bankalar.....	121

3.3.4.3. Diğer Sektörler	122
3.4. Yayınlanan Dış Borç İstatistikleri.....	123

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	125
KAYNAKÇA	132
EKLER.....	136

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.1. UYP'nin Standart Kalemleri: Doğrudan Yatırımlar	22
Tablo 1.2. UYP'nin Standart Kalemleri: Portföy Yatırımları	23
Tablo 1.3. UYP'nin Standart Kalemleri: Finansal Türevler	24
Tablo 1.4. UYP'nin Standart Kalemleri: Diğer Yatırımlar	28
Tablo 1.5. UYP'nin Standart Kalemleri: Rezerv Varlıklar	29
Tablo 1.6. Tahakkuk Eden Ancak Ödeme Zamanı Henüz Gelmeyen Faiz Maliyetleri	31
Tablo 1.7. Finansal Türev Stoku	33
Tablo 1.8. Hisse Senedi Yükümlülükleri	34
Tablo 2.1. Avrupa Birliği'nde Ödemeler Dengesi Derleme Metodolojileri	70
Tablo 2.2. 2006 Yılı Sonu İtibarıyla Avrupa Birliği Ülkeleri, Romanya ve Bulgaristan'da Yatırım Geliri Hesabının Tahakkuk Esasında Kaydedilmesi	77
Tablo 3.1. Türkiye'de Dış Borç İstatistiklerinin Derlenmesi	85
Tablo 3.2. İstatistik Kod Cetveli Özeti	110
Tablo 3.3. Yurt Dışından Sağlanan Uzun Vadeli Kredi Kullanım ve Geri Ödeme Bildirim Formu Başlıkları	116

GRAFİK LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Grafik 2.1. Avrupa Birliği'nde Mevcut ve Gelecekteki Ödemeler Dengesi Derleme Metodolojileri.....	71

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1. İskontosuz ve Primsiz Tahvil İhracı - İhraç Tarihi İtibarıyla Bugünkü Değer	45
Şekil 2.2. İskontosuz ve Primsiz Tahvil İhracı - İhraç Tarihinden Altı Ay Sonraki Bugünkü Değer	46
Şekil 2.3. İskontosuz ve Primsiz Tahvil İhracı - Ödemeler Dengesi Kayıtları.	49
Şekil 2.4. İskontolu Tahvil İhracı - İhraç Tarihindeki Bugünkü Değer	54
Şekil 2.5. İskontolu Tahvil İhracı - İtfa Planı	55
Şekil 2.6. Dönemsel Sabit Geri Ödemeli Kredi	60

KISALTMA LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADV	: Aylık Döviz Vaziyeti
BIS	: Bank for International Settlements (Uluslararası Ödemeler Bankası)
BİT	: Belediye İktisadi Teşekkülleri
BPM5	: Fifth Edition of the Balance of Payments Manual (Beşinci Ödemeler Dengesi El Kitabı)
DEİ	: Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senedi
DFN	: Dış Finansman Numarası
DNB	: De Nederlandsche Bank (Hollanda Merkez Bankası)
DRC	: Direct Reporting Companies (Doğrudan Raporlama Firmaları)
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı
ECB	: European Central Bank (Avrupa Merkez Bankası)
EDP	: Excessive Deficit Procedure (Fazla Açık Uygulaması)
EFIS	: External Finance Information System (Dış Finansman Bilgi Sistemi)
EUR	: Avrupa Birliği Para Birimi
EUROSTAT	: Avrupa Komisyonu, Avrupa İstatistik Ofisi
ES	: Enterprise Survey (İşyeri Anketi)
ESA 95	: European System of Accounts -1995 (Avrupa Hesaplar Sistemi -1995)

GDDS	: General Data Dissemination Standards (Genel Veri Yayınlama Standartları)
HAZİNE	: T.C. Hazine Müsteşarlığı
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
ISIN	: International Securities Identification Number (Uluslararası Menkul Kıymet Tanımlama Kodu)
ITRS	: International Transaction Reporting System (Uluslararası İşlem Raporlama Sistemi)
ITS	: International Trade Statistics (Uluslararası Ticaret İstatistikleri)
KAF	: Kamu Finansmanı Genel Müdürlüğü
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KVK	: Kısa Vadeli Dış Krediler
MFI	: Monetary and Financial Institutions (Parasal ve Finansal Kuruluşlar)
SDR	: Special Drawing Rights (Özel Çekme Hakları)
SDDS	: Special Data Dissemination Standards (Özel Veri Yayınlama Standartları)
SNA	: System of National Accounts (Ulusal Hesaplar Sistemi)
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
UYP	: Uluslararası Yatırım Pozisyonu (International Investment Position)
UVK	: Uzun Vadeli Dış Krediler
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YTL	: Yeni Türk Lirası

SEMBOL LİSTESİ

- PV : İskonto Edilmiş Bugünkü Değer
NA : Nakit Akımları
G : Gelecekteki Değer
A : Bugünkü Değer
n : Dönem Sayısı
i : Piyasa Faiz Oranı

EK LİSTESİ

Sayfa No

Ek 1. Uluslararası Yatırım Pozisyonu Standart IMF Kalemleri.....	137
Ek 2. Dış Borç Stok Tablosu: Borçluya Göre.....	144
Ek 3. Ödemeler Dengesi Standart IMF Formatı.....	146
Ek 4. Vadesi Geçmiş Borçlara İlişkin Ödemeler Dengesi Muhasebesi.....	165
Ek 5. SDDS Üyesi Ülkelerde Dış Borç İstatistiklerini Derleyen Kurumlar ve Dış Borç İstatistiklerinde Tahakkuk Esasının Uygulanması.....	168

ÖZET

Ülkelerin dışsal kırılganlıklarının erken teşhis edilmesinde, zamanında yayımlanan, kapsamlı ve güvenilir dış borç istatistiklerinin oynadığı rol, özellikle 1990'lı yıllarda yaşanan finansal krizlerin ardından daha da belirgin hale gelmiştir. Uluslararası Para Fonu (IMF), bu amaca yönelik olarak, 1996 ve 1997 yıllarında dış borç istatistikleri de dahil olmak üzere üye ülkelerce yayınlanacak olan ekonomik ve finansal istatistiklere ilişkin bazı standartlar geliştirmiş ve 2003 yılında da üye ülkelerin dış borç istatistiklerinde yeknesaklığı ve karşılaştırabilirliği sağlamak amacıyla, dış borç istatistiklerine ilişkin kavram, tanım ve sınıflandırmaların yer aldığı "Borç İstatistikleri, Derleyiciler ve Kullanıcılar İçin Kılavuz" adlı kılavuz bir kitap yayımlamıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin dış borç istatistiklerini, söz konusu Kılavuz'da belirtilen standartlar temelinde değerlendirerek, eksiklikler ile uyumsuzlukları tespit edebilmektir. Türkiye'nin dış borç istatistiklerinin çok büyük ölçüde uluslararası standartlar ile uyum gösterdiği görülmektedir. Çalışmada dış borç işlemlerinin, dış borç istatistikleri ile aynı kavramsal çerçeve temelinde derlenen ödemeler dengesi istatistiklerine nasıl kaydedildikleri de incelenmektedir. Ayrıca, dış borç istatistikleri ve ödemeler dengesi istatistikleri birçok ülkede aynı kurum tarafından derlendiğinden; söz konusu istatistiklere ilişkin derleme metodolojileri de incelenerek, Türkiye'deki derleme metodolojisi bu kapsamda değerlendirilmektedir. Türkiye'de kamu sektörünün uzun vadeli dış borç istatistikleri T.C. Hazine Müsteşarlığı tarafından derlenmekte, özel sektörün uzun vadeli dış borç istatistikleri ile tüm sektörlerin kısa vadeli dış borç istatistikleri ise ödemeler dengesi istatistiklerinin bir parçası olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından derlenmektedir. Türkiye'nin ödemeler dengesi istatistiklerinde, özellikle sermaye ve finansal hesaba ilişkin veriler çok büyük ölçüde uluslararası işlem raporlama sistemi ile temin edilmektedir.

Türkiye'deki kambiyo mevzuatı çerçevesinde değerlendirildiğinde, dış borç işlemleri açısından, bu sistemin Türkiye için en uygun derleme yöntemi olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın ortaya koyduğu önemli bir sonuç, dış borç istatistikleri ve ödemeler dengesi istatistiklerinin tahakkuk esasında kaydedilmesi gereğidir. Söz konusu istatistiklerin, tahakkuk esasında kaydedilmesi, Türkiye açısından halihazırda bir gereklilik olmamakla birlikte; ilerideki tarihlerde bir gereklilik haline gelmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, çalışmada tahakkuk esaslı kaydın nasıl yapılabileceği de tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dış Borç İstatistikleri, Ödemeler Dengesi, Tahakkuk Esaslı Kayıt, Dış Borç İstatistikleri ve Ödemeler Dengesi Derleme Metodolojileri

ABSTRACT

The role of the timely, comprehensive and reliable external debt statistics in identifying the external vulnerabilities of the countries at an early stage, has become more apparent in the aftermath of the financial crisis experienced in the 1990's. Towards achieving this aim, the International Monetary Fund (IMF), has established some standards in 1996 and 1997 regarding the provision of economic and financial data to the public including the external debt statistics and has published a guide in 2003 named "External Debt Statistics, Guide for Compilers and Users", which comprises concepts, definitions and classifications of external debt data, to ensure uniformity and comparability across the member states' external debt statistics.

This study aims to identify the shortcomings and discrepancies in Turkey's external debt statistics in comparison with the standards set out in the afore-mentioned guide. It is observed that Turkey's external debt statistics are in broad conformity with the international standards. The study also covers the recording of external debt transactions in the balance of payments statistics, the compilation of which rests on the same conceptual framework with the external debt statistics. Furthermore, as external debt and balance of payments statistics are compiled by the same institution in many of the countries; compilation methodologies of these statistics were also examined and Turkey's methodology was evaluated on this basis. Regarding Turkey, the long-term external debt statistics of the public sector are compiled by the Undersecretariat of Treasury and the long term external debt statistics of the private sector along with the short-term external debt statistics of all sectors are compiled by the Central Bank of Turkey (CBRT) as part of the balance of payments statistics. In the balance of payments statistics of Turkey, particularly data on the capital and financial account are obtained to a large extent through international transactions reporting

system. In the light of the cambio legislation in Turkey, this system is considered the most appropriate one regarding the compilation of external debt transactions.

An important conclusion drawn from this study is the necessity to record the external debt and balance of payments statistics on an accrual basis. Although recording the mentioned statistics on an accrual basis is not a requirement for Turkey at present, it is expected to become one in the future. Within this framework, the practical application of the accrual principal is also discussed in this study.

Key Words: External Debt Statistics, Balance of Payments Statistics, Recording on an Accrual Basis, External Debt and Balance of Payments Compilation Methodologies

GİRİŞ

Dış borç istatistiklerinde yeknesaklığı ve ülkelerarası karşılaştırılabilirliği sağlamak üzere ilk olarak 1988 yılında Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ve Dünya Bankası tarafından “Dış Borçlar: Tanım, İstatistiki Kapsam ve Metodoloji” adlı kılavuz bir kitap yayımlanmıştır. Söz konusu kılavuz, dış borca ilişkin ortak bir tanım sağlamakla birlikte; her ikisi de 1993 yılında yayımlanan Birleşmiş Milletler Ulusal Hesaplar Sistemi (SNA) ile IMF Beşinci Ödemeler Dengesi El Kitabı (BPM5) ulusal hesaplar ve ödemeler dengesi istatistiklerine ilişkin yeni uluslararası ilkeler ortaya koymuştur.

Ayrıca, 1990’lı yılların ikinci yarısında özel sektöre yönelik finansal akımlarda muazzam bir artış gözlemlenmiş ve bunun paralelinde risk yönetimi amacıyla borç senetleri ve finansal türevlerin kullanımı da artmıştır. Bu yıllarda yaşanan uluslararası finansal krizler ülkelerin dışsal kırılganlıklarının erken teşhis edilmesinde kapsamlı, zamanında yayımlanan ve güvenilir dış borç istatistiklerinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur.

1994 -1995 yıllarında yaşanan uluslararası finansal krizin ardından IMF ekonomik ve finansal verilerin yayımlanmasında üye ülkelere rehberlik etmek üzere ilişkin iki farklı standart seti geliştirmiştir. Bunlardan ilki olan Özel Veri Yayımlama Standartları (SDDS) 29 Mart 1996 tarihinde ve ikincisi olan Genel Veri Yayımlama Standartları (GDDS) ise 19 Aralık 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. GDDS tüm üye ülkelerce uygulanmak üzere, SDDS ise sadece uluslararası sermaye piyasalarına erişimi bulunan ya da erişmek isteyen üye ülkelere yönelik olarak geliştirilmiştir (IMF, 2006).

Her iki standart da sağlam makroekonomik politikalar izlenmesine katkıda bulunmak üzere belirli zaman aralıklarında kapsamlı istatistiklerin

yayımlanmasını hedeflemektedir. Ayrıca, SDSS ile finansal piyasaların işlerliğinin daha da artması beklenmektedir. SDDS'e üyelik zorunlu olmamakla birlikte üye olan ülkenin belirlenen standartları gözetme ve veri yayımlaması uygulamalarına ilişkin IMF'ye bilgi verme yükümlülüğü bulunmaktadır¹ (IMF, 1996b). Bu çerçevede, "metaveri" olarak da adlandırılan ve SDDS'e üye ülkeler tarafından sağlanan veri ve veri yayımlama uygulamalarına ilişkin bilgiler IMF'in web sitesinde yayınlanmaktadır. SDDS'de yer alan veri kategorilerinden biri de Dış Sektör başlığı altında yer alan dış borçlardır.

Tüm bu gelişmeler ışığında, 2003 yılında dokuz kuruluş tarafından dış borç istatistiklerinin derlenmesine ilişkin ortaklaşa bir kılavuz kitap hazırlanmıştır. SNA ve BPM5 ile uyumlu olarak hazırlanan, "Dış Borç İstatistikleri, Derleyiciler ve Kullanıcılar İçin Kılavuz"² adlı kitapta dış borç istatistiklerinin derlenmesine ilişkin kavram, tanım ve sınıflandırmalar yer almaktadır. IMF, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), OECD, Avrupa Merkez Bankası (ECB), Avrupa Komisyonu, Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat), BIS, Paris Klubü ile İngiliz Milletler Topluluğu (The Commonwealth)'nun ortak çalışması sonucu ortaya çıkan Kılavuz IMF tarafından yayımlanmıştır.

Artan uluslararası sermaye hareketlerinin finansal piyasaları birbirine çok daha bağımlı kıldığı bir ortamda dış borç istatistikleri hem kullanıcılar hem de politika yapımcılar için giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı da söz konusu önem doğrultusunda, uluslararası standartlara göre dış borç istatistiklerine ilişkin kavram, tanım ve sınıflandırmaları tanıtmak ve Türkiye'nin dış borç istatistiklerindeki eksiklikler ve uyumsuzlukları bu çerçeve içinde tespit etmek, Türkiye'de dış borçların derlenmesinde kullanılan kaynak ve teknikleri yürürlükteki uygulama çerçevesinde ele almak, Türkiye'de dış borç istatistiklerinin nasıl derlendiğini ve dış borç işlemlerinin ödemeler dengesine nasıl kaydedildiklerini incelemek

¹ 31 Mayıs 2006 itibarıyla, Türkiye de dahil olmak üzere SDDS'e üye olan 64 ülke bulunmaktadır.

² İlerleyen bölümlerde Kılavuz olarak anılacaktır.

ve özellikle dış borç işlemlerinin dış borç istatistikleri ile ödemeler dengesi istatistiklerine tahakkuk esasında nasıl kaydedilebileceğini ortaya koymaktır.

Yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda, çalışmanın Birinci Bölümünde dış borç istatistiklerine ilişkin kavramsal çerçeve sunulmakta ve analitik kullanıma sahip tablolar ortaya konulmaktadır.

İkinci Bölümde, ödemeler dengesine ilişkin tanım, sınıflandırma ve temel kayıt ilkeleri anlatılmakta, Kılavuz ve BPM5 temelinde dış borç işlemlerinin dış borç istatistiklerine ve ödemeler dengesi istatistiklerine tahakkuk esasında nasıl kaydedileceği ele alınmakta ve SDDS ve Avrupa Birliği üyesi ülkelerdeki dış borç istatistikleri ve ödemeler dengesi istatistikleri derleme metodolojileri incelenmektedir. Mevcut durumda, Türkiye'nin ödemeler dengesi ve dış borç istatistikleri tahakkuk esasında derlenmemektedir.

Çalışmanın Üçüncü Bölümünde, Türkiye'de kamu sektörünün dış borçlanmasına ilişkin bazı tanım ve açıklamalara yer verilmekte, Türkiye'de dış borçlanma ve dış borçların derlenmesine ilişkin yasal dayanak incelenmekte ve son olarak da Türkiye'de dış borç istatistiklerinin nasıl derlendiğine yer verilmektedir. Türkiye'de kamu sektörünün uzun vadeli dış borcu T.C. Hazine Müsteşarlığı (Hazine) tarafından, özel sektörün uzun vadeli dış borcu ile tüm sektörlerin kısa vadeli dış borçları ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından takip edilmektedir.

Dördüncü Bölüm ise sonuç ve öneriler bölümüdür.

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ BORÇLAR: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Tanım, Sınıflandırma ve Temel Kayıt İlkeleri

SNA ve BPM5 ile tutarlı olmak üzere Kılavuz'da dış borç şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Gayri safi dış borç, herhangi bir tarih itibarıyla kullanımı gerçekleştirilmiş olan ve bir ekonominin yerleşiklerinin yerleşik olmayanlara borçlu olduğu; ilerideki bir tarihte anapara ve/veya faiz ödemesi/ödemeleri yapılmasını gerektiren cari, şartlı olmayan yükümlülüklerin bakiyesidir” (IMF, 2003, s.7).

Kılavuz'daki tanımdan da anlaşılacağı üzere bir yükümlülüğün dış borç olarak tanımlanabilmesi için ilgili tarih itibarıyla söz konusu yükümlülüğün halihazırda var olması gerekmektedir. Genellikle bir sözleşmeye bağlı olarak yaratılan borç yükümlülüklerinde; alacaklı, borçluya finansal bir varlık, mal şeklinde finansal olmayan bir varlık, bir hizmet ya da gelir gibi ekonomik bir değer sağlamaktadır. Ekonomik değerler ilerideki bir tarihte sağlanmasına ilişkin yapılan bir sözleşme ise herhangi bir borç yükümlülüğü oluşturmamaktadır. Borç yükümlülükleri ancak ilgili varlığa ilişkin mülkiyet değişimi gerçekleştiğinde, hizmet sağlandığında ya da gelir tahakkuk ettiğinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir kredi sözleşmesinde henüz kullanımı yapılmayan tutarlar gayri safi dış borç stokuna dahil edilmemektedir.

Yine Kılavuz'daki dış borç tanımı çerçevesinde, bir yükümlülüğün borç aracı olarak tanımlanması ve dolayısıyla dış borç stokuna dahil edilmesi için borçlunun mutlaka anapara geri ödemesi ile faiz ödemesinde bulunması gerekmektedir. Örneğin, herhangi bir faiz ödemesinin söz konusu olmadığı faizsiz krediler ya da herhangi bir anapara geri ödemesinin söz konusu olmadığı vadesiz tahviller de birer borç aracıdır. Ayrıca, dış borç tanımında geri ödemelerin ne şekilde yapılacağına ilişkin bir

şekil şartı da bulunmamaktadır. Örneğin, nakdi ödemelerin yanı sıra mal ya da hizmet cinsinden aynı ödemeler de yapılabilmektedir. Yükümlülükler, geri ödeme şekli temelinde değil, gelecekte bir ödeme yapılması gerekliliği temelinde borç aracı olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir önemli nokta da, bir yükümlülüğün dış borç olarak sınıflandırılabilmesi için gelecekteki anapara ve/veya faiz ödeme tarihlerinin kesin olarak bilinmesine ihtiyaç duyulmamasıdır.

Dış borç tanımında da yer aldığı üzere, şartlı yükümlülükler dış borç stokuna dahil edilmemektedir. Şartlı yükümlülükler, finansal bir işlemin gerçekleşmesinin bir ya da daha fazla sayıda şartın yerine getirilmesine bağlı olduğu düzenlemelerdir. Ancak, ekonominin kırılganlığının analiz edilmesinde söz konusu yükümlülüklerin ekonomiye ve özellikle genel hükümet gibi bazı kurumsal sektörlere olası etkisinin bilinmesinde fayda bulunmaktadır. Bu nedenle Kılavuz, şartlı yükümlülüklerin bir ayrıntı kalemi olarak yayınlanmasını teşvik etmektedir (IMF, 2003, s.8).

1.1.1. Dış Borçların Kaydına İlişkin Temel İlkeler

1.1.1.1. Yerleşiklik

SNA, BPM5 ve Kılavuz'da aynı şekilde tanımlanan yerleşiklik kavramı uyarınca sadece yerleşiklerin yerleşik olmayanlara olan borç yükümlülükleri dış borç olarak sınıflandırılmaktadır (SNA, 1993; IMF, 1993; IMF, 2003). Yerleşiklik tanımı ise borçlu ve alacaklının milliyeti temelinde değil ekonomik ilgi merkezi temelinde yapılmaktadır. Bu tanıma göre, kendi adına varlık ve yükümlülük edinebilen ve diğer kurumlarla ekonomik faaliyet ve işlemlerde bulunan hanehalkı, şirket, hükümet kuruluşu gibi birimler ekonomik ilgi merkezinin bulunduğu ülkenin yerleşikleridir. Kurumsal bir birimin ekonomik ilgi merkezinin bulunduğu ülke, bir başka deyişle, yerleşik olduğu ülke şu şekilde tanımlanabilir: birimin ekonomik faaliyet ve işlemlerde bulunduğu ve uzun süreli olarak da bulunma niyetinde olduğu ülke ekonomisidir. Kesin bir kural olmamakla birlikte uygulamada söz konusu süre bir yıl olarak önerilmektedir.

Yerleşiklik kavramına ilişkin örnek vermek gerekirse, ana merkezi başka bir ülkede bulunan bir bağlı ortaklık, iştirak ya da şube; ana merkezinin bulunduğu ülkenin değil, ekonomik faaliyette bulunduğu ülkenin yerleşiklidir. Benzer olarak üretimde, ticaretle ya da finansal faaliyette bulunan kıyı ötesi işletmeler kurulu buldukları ekonomilerin yerleşikleridir. Örneğin, dış borç istatistikleri açısından yurt içinde yerleşik bankaların kıyı ötesi şubeleri yurt dışı yerleşik olarak kabul edilmekte ve bu şubelerin dış yükümlülükleri kurulu buldukları ekonominin dış borç stokuna dahil edilmektedir.

1.1.1.2. Kayıt Zamanı

Dış borç istatistiklerinin kaydedilmesinde uygulanacak olan temel ilke mülkiyet değişimi ilkesidir. İşlemler ekonomik değer yaratıldığı, dönüştürüldüğü, mübadele edildiği, transfer edildiği ya da ortadan kaldırıldığı zaman kaydedilmelidir (IMF, 2003, s.10).

Bir yurt içi yerleşik ile bir yurt dışı yerleşik arasında finansal ya da finansal olmayan bir işlem gerçekleştiğinde, mülkiyet değişimi tarihi ve dolayısıyla dış borcun kaydedileceği tarih; alacaklı ve borçlunun sırasıyla defterlerine alacak ve borç kayıtlarını girdikleri tarihtir. Alacaklı ve borçlunun defterlerine kayıt yaptıkları tarihler farklı ise borçluya ödeme yapılan tarih esas alınmaktadır. Örneğin, bir kredi sözleşmesinin imzalanmasıyla birlikte alacaklı borçluya belirli bir miktarı kullandırmayı taahhüt etmektedir. Buna karşılık, borçlunun fiili finansal yükümlülüğü ancak kullanımda bulunduğu tarihte ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, borçlu sözleşmenin imzalandığı tarihte değil kullanımda bulunduğu tarihte kayıt yapmaktadır.

1.1.1.3. Kayıt Tabanları

Makroekonomik bir istatistik sistem çerçevesinde, kayıt tabanları genellikle işlemlerin söz konusu sisteme kaydedildiği zamana göre tanımlanmaktadır. Birçok işlemde mülkiyet değişim tarihi, ödemenin yapılması gereken tarih ve ödemenin yapıldığı tarih farklı olduğundan; farklı kayıt tabanları da söz konusu olabilmektedir.

Efford (1996, s.4)'a göre farklı kayıt tabanları tanımlanabilmesine karşın makro ekonomik kayıt sistemlerinde genellikle üç temel kayıt tabanı bulunmaktadır; nakit esaslı kayıt tabanı, ödeme planı esaslı kayıt tabanı ve tahakkuk esaslı kayıt tabanı.

Nakit esaslı kayıt tabanında, işlemler ilgili varlığın mülkiyet değişim tarihinden bağımsız olarak nakit kullanım ya da nakit geri ödemede bulunduğu tarihte kaydedilmektedir. En dar tanımıyla, sadece nakit akımları dahil edilmektedir: nakit girişleri ve çıkışları. Kayıt döneminin sonunda oluşan stoklar sadece nakit bakiyesini yansıtmaktadır. Ancak uygulamada, nakit esaslı kayıt sistemi genellikle borç bakiyesi gibi diğer bakiyeleri de yansıtmak üzere değiştirilmektedir. Örneğin, bir borç aracına ilişkin olarak ilk defa nakit bir kullanım yapıldığında bir borç stoku kaydedilmekte ve daha sonraki nakit kullanımlar stoku arttırmaktadır. Nakit anapara geri ödemeleri ise söz konusu stoku azaltmaktadır.

Ödeme planı esaslı kayıt tabanında işlemler, nakit kullanım ya da nakit geri ödemede bulunulduğunda değil, kullanım ya da ödeme zamanı geldiğinde kaydedilmektedir. Bu taban, nakit esaslı tabanın değiştirilmiş bir şekli olarak düşünülebilir. Nakit bakiyelerine ilave olarak, vadesi gelen ya da vadesinde ödenmeyen tutarlar da dikkate alınmaktadır. Borç stokları genellikle vade sonunda ödenecek olan tutar bazında kaydedilmektedir. Ancak, vade sonunda ödenecek olan tutar ile başlangıçta kullanımı yapılan tutar; örneğin, iskontolu ya da primli tahvillerde ihraç fiyatı ile itfa fiyatı arasındaki fark ve kredilerde anapara geri ödemesinde bulunulması gibi birçok nedenden dolayı farklı olabilmektedir. Bu kayıt tabanında vadesi geçmiş borçlar gibi bazı nakit olmayan işlemlerden kaynaklanan borcun kaydedilebilmesi de mümkün olmaktadır.

Tahakkuk esaslı kayıt tabanında ise işlemler, ekonomik değer üretildiği, dönüştürüldüğü, mübadele edildiği, transfer edildiği ya da ortadan kaldırıldığı zaman kaydedilmektedir (UN, 1993). Alacak ve yükümlülükler mülkiyet değişimi gerçekleştiğinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, tahakkuk esaslı tabanda, işlemler nakit esaslı tabanda olduğu gibi nakit tahsil edildiğinde ya da ödendiğinde ya da ödeme planı esaslı tabanda olduğu gibi

ödeme zamanı geldiğinde kaydedilmemektedir. Bu tabanda, işlemler meydana geldikleri ilgili kayıt dönemi içinde kaydedilmektedir. Dış borç istatistikleri açısından bir kayıt döneminin sonundaki dış borç stoku, dönem başındaki dış borç stoku ile dönem boyunca gerçekleşen tüm işlemlere ya da bir başka deyişle tüm akımlara bağlı olmaktadır. Tahakkuk esaslı tabanda kayıtlar, işlemlerin ödeme yönü değil ekonomik yönü esas alınarak yapılmaktadır.

1.1.1.3.1. Tabanların Karşılaştırılması

Kayıt tabanları arasında farklılıklar, vade sonuna kadar düzenli faiz ödemelerinin yapıldığı bir kredi örneği ile daha açık ortaya konulabilir. Başlangıçtaki kredi kullanım tutarı, her üç tabanda da bir borç yükümlülüğü olarak aynı zamanda, kullanımın yapıldığı tarihte kaydedilecektir. Ancak, diğer iki tabandan farklı olarak tahakkuk esaslı tabanda faiz maliyeti sermayenin kullanım maliyetini yansıtmaktadır. Bu nedenle, bu tabanda kredinin vadesi süresince faiz maliyeti sürekli olarak tahakkuk etmekte ve ödeninceye kadar borç yükümlülüğünü arttırmaktadır. Nakit ya da ödeme planı esaslı tabanlarda ise böyle bir artış söz konusu olmamaktadır.

Bir kayıt dönemi içinde tahakkuk eden faiz maliyetlerinin dış borç stoku üzerinde üç farklı etkisi olabilmektedir:

- Faiz ödemeleri kayıt dönemi içinde yapılmaktadır, dolayısıyla gayri safi dış borç stoku üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.
- Faizlerin ödeme zamanı henüz gelmediğinden kayıt dönemi içinde ödeme yapılmamaktadır. Bu türden faiz maliyetleri, tahakkuk eden ancak vadesi gelmemiş olan faiz maliyetleri olarak adlandırılmaktadır. Örneğin, borçlu ekonomide sağlanan tüm kredilerin faiz ödemeleri periyodik olarak altı ayda bir yapılıyorsa, buna karşılık, borçlu ekonominin tahakkuk esaslı tabanda kaydettiği dış borç istatistikleri her üç ayın sonunda yayınlanıyorsa; üçüncü ayın sonunda yayınlanan dış borç stoku, üç aylık dönemde tahakkuk etmiş olan faiz maliyetlerini de içerecektir.

Kupon ödemesiz ve iskontolu tahvilleri de içeren tahvil, bono ve iskontolu olarak ihraç edilen diğer kısa vadeli borç senetlerinde ihraç fiyatı ile vade sonundaki itfa değeri ya da itibari değer arasındaki fark borç senedinin ömrü süresince tahakkuk eden faiz olarak değerlendirilmektedir. Faiz kapitalizasyonu olarak tanımlanan bu yaklaşımda, iskontolu borç senetlerine ilişkin her kayıt döneminde tahakkuk eden faiz tutarı yeniden borç senedine yatırılmakta ve böylece kalan anapara borç miktarı artmaktadır. Tahvilin primli olarak ihraç edilmesi durumunda ise negatif faiz tahakkuk etmekte ve her kayıt döneminde tahakkuk eden tutar söz konusu tahvilin değerini düşürmektedir.

- Faizler vadesi geldiği halde ödenmemektedir. Bu durumda dış borç stoku, dönem boyunca tahakkuk eden faiz maliyetleri kadar artmakta ve dönem sonunda vadesinde ödenmeyen borç haline gelmektedir.

Krediye ilişkin faiz ödemeleri ile anapara geri ödemeleri her üç tabanda da aynı zamanda kaydedilmektedir. Nakit esaslı tabanda vadesinde ödenmeyen borçlara ilişkin herhangi bir kayıt yapılmazken; ödeme planı esaslı ve tahakkuk esaslı tabanlarda, vadesi geçmiş bir borç, borçlu tarafından vadesinde ödenmiş gibi kaydedilmekte ve ödenmeyen tutar dış borç stoku tablosunda kısa vadeli yükümlülükler olarak sınıflandırılan Diğer Borç Yükümlülükleri/Vadesi Geçmiş Borçlar kalemi altında gösterilmektedir (IMF, 2003, s.13). Ödeme fiili olarak yapıldığında ise bu kalemin bakiyesi ödeme yapılan tutar kadar azaltılmaktadır. Nakit esaslı tabanda, ödeme yapıncaya kadar vadesinde ödenmeyen borçlara ilişkin herhangi bir kayıt yapılmamaktadır.

Örnekten de görüleceği üzere, tahakkuk esaslı kayıt tabanı diğer iki tabana kıyasla, ödeme planı esaslı taban ise nakit esaslı tabana kıyasla işlemleri ya daha önce ya da aynı zamanda kaydetmektedir.

Stoklara ilişkin olarak ise nakit esaslı taban sadece nakit kullanımlar ile nakit geri ödemeleri dikkate alırken, ödeme planı esaslı taban bunların yanı sıra vadesinde ödenmeyen borçlar gibi nakit olmayan işlemlerden kaynaklanan yükümlülükleri de dikkate almaktadır. Tahakkuk esaslı tabanda

ise nakit kullanım ya da geri ödeme yapılıp yapılmadığına ve ödeme zamanının gelip gelmediğine bakılmaksızın, tüm yükümlülükler dikkate alınmaktadır.

Nakit esaslı taban, sadece nakit akımlarından doğan borçlara ilişkin bilgi sağlamak ve ticari kredilerde olduğu gibi önce malın sağlandığı ve ödemenin daha sonra yapıldığı işlemler³ ile vadesi geçmiş borçlar gibi nakit olmayan işlemleri kapsamamaktadır. Dolayısıyla, bu tabanda dış borçlara ilişkin kapsam yetersiz kalmaktadır. Nakit esaslı tabanın genişletilmiş hali olan ödeme planı esaslı taban, vadesi geçmiş borçlar ve endeksleme gibi bazı nakit olmayan işlemleri içermesine karşın yine de yetersiz kalmaktadır.

Örneğin, ödeme planı esaslı tabanda bir ticari kredi sözleşmesinin bulunmadığı hallerde halihazırda sağlanmış mal ve hizmetler karşılığında yapılacak vadesi gelmemiş ödemeler borç stokuna dahil edilmemektedir. Ayrıca bu tabanda faiz de, ödeme zamanı gelinceye kadar kaydedilmeyecektir. Örneğin, iskontolu bir tahvilde ya da bir kredide faiz maliyetleri ancak vadesi geldiğinde kaydedilecektir.

1.1.1.3.2. Tabanlar Arasında Seçim

Kayıt tabanı seçimindeki önemli hususlardan birisi de açıklanacak olan istatistiklerin ne ölçüde bilgi sunacağıdır. Dış borç istatistiklerinde amaç kullanıcılara herhangi bir kayıt dönemi sonunda dış borç yükümlülüklerine ilişkin kapsamlı bilgi vermek ve bu yükümlülüklerin miktar ve kompozisyonunu etkileyen her türlü akımı tespit etmektir. Bu çerçevede Kılavuz, borç araçlarına ilişkin olarak faiz maliyetinin sürekli bir biçimde tahakkuk ettiği ve dış borcu finansal bir alacak hakkının olup olmaması temelinde ölçen tahakkuk esaslı kayıt tabanının kullanılmasını önermektedir. Böylece sermayenin maliyeti sermayenin sağlanmasıyla eşleştirilmektedir.

Tahakkuk esaslı taban aşağıdaki nedenlerden dolayı dış borcun hem kapsam hem de büyüklük olarak en tutarlı biçimde ölçülmesini sağlamaktadır: a) ödeme şekli belirleyici olmamaktadır; borç bir ekonomik

³ Bu tür bir işleme örnek olarak ithalat borçları verilebilir.

değer sağlanması yoluyla, nakit ya da nakit olmayan ödemelerle, yaratılabilir ya da sona erdirilebilir, b) ödeme zamanı belirleyici olmamaktadır; borç bir alacak hakkının doğduğu ya da ortadan kalktığı zamana bağlı olarak yaratılmakta ve sona erdirilmektedir, c) var olan yükümlülüklerle ilişkin olarak ileride yapılacak olan ödemelerin anapara ya da faiz şeklinde olması belirleyici olmamaktadır (IMF, 2003, s.13).

Son olarak da, dış borcun tahakkuk bazında kaydedilmesi SNA ve BPM5 gibi diğer makroekonomik sistemlerle uyumu sağlayacaktır. IMF Kamu Maliyesi İstatistikleri Rehberi (2001) ve IMF Parasal ve Finansal İstatistikler Rehberi (2000) de tahakkuk esaslı kayıt tabanı esasında hazırlanmıştır. Söz konusu uygulama uluslararası istatistik uygulamaları ve ticari muhasebe standartlarıyla da uyumlu olmaktadır.

Ancak, Kılavuz'da yer alan öneriye karşın, bir çok ülkenin dış borç kayıt sistemleri genellikle tahakkuk eden ancak vadesi gelmemiş olan faiz maliyetlerini kaydetmemekte ve dolayısıyla bu türden faiz maliyetlerini dış borç stokuna dahil etmemektedir. Bu ise çoğunlukla bu tür bir uygulamanın mevcut dış borç derleme sisteminde önemli değişiklikler gerektirmesinden kaynaklanmaktadır.

Kılavuz, bu uygulamayı gerçekleştirebilecek ülkeler için tahakkuk eden ancak vadesi gelmemiş olan faiz maliyetlerinin ilgili borç aracının bir parçası olarak kaydedilmesini önermektedir. Böylece, faiz maliyetleri, ödeninceye kadar ilgili borç aracının değerini ve dolayısıyla dış borç stokunu sürekli olarak arttıracaktır. Ancak, dış borç istatistiklerinin dönemler ve ülkeler arasında karşılaştırılabilmesi için halihazırda bu kayıt sistemini uygulayan ülkelerin bu türden faiz maliyetlerini sektör ve vade ayrımlarının belirtildiği ayrı bir bilgi kalemi altında yayınlaması gerekmektedir.

Tahakkuk esaslı taban altında dış borç istatistiklerinde yapılan kayıtlara ilişkin rakamsal örneklere, dış borç işlemlerinin ödemeler dengesi istatistiklerine kaydının ele alındığı, İkinci Bölümde yer verilecektir.

1.1.1.4. Değerleme

Tahvil ve kredi gibi borç araçları ile hisse senedi ve finansal türevler gibi borç araçları dışındaki araçların değerlendirilmesi farklılık göstermektedir. Bu yüzden, söz konusu araçlar aşağıda iki alt başlık altında ele alınmaktadır.

1.1.1.4.1. Borç Araçlarının Değerlemesi

Kılavuz, borç araçlarının değerlendirilmesinin dış borç istatistiklerinin yayınlandığı tarih itibarıyla nominal değer üzerinden yapılmasını önermektedir. Ayrıca, alım satımı yapılan borç araçlarının değerlendirilmesinin nominal değer yanı sıra piyasa değeri üzerinden de yapılması önerilmektedir. Piyasa değeri, borç aracının piyasa fiyatında meydana gelen değişimleri dikkate alırken, nominal değerde bu söz konusu olmamaktadır. Borçlunun bakış açısından, esas olan borç aracının nominal değeridir, çünkü nominal değer herhangi bir anda alacaklıya borçlu olunan miktarı ifade etmektedir. Alım satımı yapılan bir borç aracının piyasa değeri ise kayıt döneminde geçerli olan piyasa fiyatınca belirlenmekte ve hem borçlu hem de alacaklı için bir alternatif maliyet ölçüsü sağlamaktadır.

Bir borç aracının nominal değeri, borcun yaratılması sırasındaki değerini, örneğin, anapara geri ödemesi gibi daha sonra gerçekleşen ekonomik akımları ve kur değişimi ile piyasa fiyatındaki değişim dışındaki diğer değerlendirme değişimlerini yansıtmaktadır. Bir borç aracının nominal değeri, kavramsal olarak gelecekteki tüm anapara ve faiz ödemelerinin sözleşmede yer alan faiz oranları üzerinden iskonto edilmesiyle hesaplanmakta ve faiz oranları sabit ya da değişken olabilmektedir. Faizin sabit olduğu ya da anlaşmayla önceden belirlendiği borç araçlarında bu yöntem doğrudan uygulanabilmektedir, çünkü ödeme planı ile iskonto faiz oranı bilinmektedir. Ancak, piyasa koşullarına göre değişen faiz oranları söz konusu olduğunda bu yöntemin uygulanması daha zor görünmektedir.

Bir borç aracının piyasa değeri ise gelecekteki tüm anapara ve faiz ödemelerinin piyasa faiz oranı üzerinden iskonto edilmesi yolu ile hesaplanmaktadır.

Alım satımı yapılabilen borç araçlarının piyasa fiyatı bilinmediğinde piyasa fiyatı genellikle iki yöntem kullanılarak tahmin edilmektedir. Bunlardan ilki gelecekteki nakit akımlarının bir piyasa faiz oranı kullanılarak iskonto edilmesiyle bulunan borç aracının bugünkü değeridir. İkincisi ise benzer finansal varlık ve yükümlülüklerin piyasa fiyatlarını kullanmaktır.

İlk yöntemde aşağıdaki formül kullanılmaktadır:

$$\text{İskonto edilmiş bugünkü değer (PV)} = \sum_{t=1}^n \frac{(NA)_t}{(1+i)^t} \quad (1.1)$$

$(NA)_t$ t dönemindeki nakit akımlarını, n dönem sayısını ve i ise t dönemindeki nakit akımını iskonto etmede kullanılan piyasa faiz oranını göstermektedir.

Gelecekteki nakit akımlarının kesin olarak bilinmesi ya da tahmin edilebilmesi ve bir piyasa faiz oranı ya da serisinin mevcut olması durumunda bu yöntemin uygulanması oldukça kolay görünmektedir.

Bazı durumlarda nominal değeri tanımlamak için itibari değer kavramı kullanılmaktadır, itibari değer geri ödenecek olan iskonto edilmemiş anapara miktarıdır. Kılavuz, dış borç istatistiklerinin hesaplanmasında nominal değer yerine itibari değer kullanılması önermemektedir. Örneğin, kupon ödemesiz ve iskontolu tahvillerin itibari değeri tahakkuk etmemiş olan faiz maliyetlerini de içermektedir ki bu tahakkuk esasına aykırı olmaktadır.

Alım satımı yapılan bir borç aracının piyasa fiyatı, dış borç istatistiklerinin yayımlandığı tarihte geçerli olan piyasa fiyatı üzerinden hesaplanmalıdır. Kullanılacak olan en uygun fiyat borç aracının organize bir piyasadaki ya da diğer finansal piyasalardaki işlem fiyatıdır. Bu tür bir verinin mevcut olmaması durumunda ise piyasa değeri, gelecekteki ödemelerin uygun bir piyasa faiz oranı üzerinden iskonto edilmesi yolu ile bulunabilir. Kupon ödemesiz tahvillerde ve iskontolu tahvillerin piyasa fiyatlarının bulunmadığı durumlarda ihraç fiyatına, ilgili dönem itibarıyla olan iskonto tutarının ilave edilmesi ile bulunan değer kullanılabilir.

Kılavuz, BPM5'te olduğu gibi alım satımı yapılmayan kredi, mevduat ve ticari krediler gibi borç araçlarının sadece nominal değer üzerinden kaydedilmelerini önermektedir. Bir borç aracının nominal değeri, anapara geri ödemesi gibi kalan borç miktarını etkileyen akımlardan dolayı, başlangıçta kullanımı yapılan miktardan daha az olabilmekte ya da tahakkuk eden faizden dolayı başlangıçta kullanımı yapılan miktardan daha fazla olabilmektedir. Bu nedenle, bu tür araçlar nominal değer üzerinden kaydedilmelidir. Faiz tahakkuk etmeyen borç araçlarının nominal değeri ise borçlu olunan miktardır.

Bir kredi sözleşmesinde, kullanımın nakdi, geri ödemenin ise taksitler halinde aynı⁴ olarak yapılmasına ilişkin bir hüküm bulunabilir. Bu durumda, borcun başlangıçtaki değeri kullanım yapılan tutara eşittir. Daha sonra anaparaya tahakkuk ettirilecek olan faiz oranı ise gelecekte sağlanacak olan mal ya da hizmetin bugünkü değerini mevcut anapara borcuna eşitleyecek olan orandır. Aynı geri ödemelerde ise anapara borç bakiyesi mal ya da hizmetin ödeme tarihindeki piyasa değeri kadar azalacaktır.

Buna karşılık, bir ticari kredi yükümlülüğünü sona erdirmek üzere alacaklıya sağlanan mal ya da hizmetlerin değeri borçlunun başlangıçta kullanım yaptığı tutar kadar olmaktadır.

Kılavuz'da yerleşik emeklilik fonları ile sigorta şirketlerinin yerleşik olmayan poliçe sahiplerine karşı yükümlülükleri de dış borç olarak tanımlanmaktadır (IMF, 2003, s.15). Bu çerçevede borç yükümlülüklerinin değeri a) emeklilik fonlarında, gelecekte yerleşik olmayanlara yapılacak olan emekli maaş ödemelerinin bugünkü değerine, b) hayat sigortasında, yerleşik olmayanların poliçelerine karşılık tutulan rezervlere ve c) hayat sigortası dışındaki diğer sigortalarda, yerleşik olmayanların yapmış oldukları prim ön ödemeleri ile riskin gerçekleşmesi durumunda yapılması beklenen ödemelerin bugünkü değerine eşittir.

⁴ Mal ya da hizmet cinsinden.

Vadesinde ödenmeyen borçların nominal değeri ise ödenmeyen anapara ve faizler ile bu tutarlara tahakkuk eden ek faiz maliyetlerinin toplamına eşittir.

1.1.1.4.2. Borç Araçları Dışındaki Araçların Değerlemesi

Finansal türevlerdeki pozisyonlar, hisse senetleri, doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin sermaye ve yeniden yatırıma dönüştürülen karlar, borç araçları olmadıklarından dolayı gayri safi dış borç stokuna dahil edilmemektedir. Buna karşılık, Kılavuz, borç olmayan araçların bilgi kalemleri olarak dış borç istatistikleriyle birlikte yayınlanmasını önermektedir. Söz konusu araçların piyasa değeri üzerinden yayınlanması gerekmektedir.

Bir forward finansal türev sözleşmesinin piyasa değeri, sözleşmeye konu olan aracın, bir başka deyişle dayanak varlığın, üzerinde uzlaşılan sözleşme fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki farkın, uygun biçimde iskonto edilen kavramsal miktarla⁵ çarpımıyla hesaplanabilir. Nominal miktar olarak da adlandırılan kavramsal miktar, finansal türev sözleşmesinden doğacak borç/alacak tutarlarının hesaplanmasında kullanılan sözleşmedeki dayanak varlık miktarıdır. Bu tutarın fiziksel olarak alım satımı yapılabilir ya da yapılmayabilir. Örneğin, bir swap sözleşmesinin piyasa değeri beklenen gayri safi borç ve alacak tutarları arasındaki farkın iskonto edilmesiyle bulunan tutardır, daha açık bir ifadeyle, söz konusu farkın bugünkü değeridir.

Dolayısıyla, bir forward sözleşmesinin piyasa değeri mevcut veriler kullanılarak hesaplanabilir: dayanak varlığın sözleşme ve piyasa fiyatı, sözleşmenin vadeye kalan süresi, kavramsal miktar ve piyasa faiz oranları. Sözleşmenin tarafları açısından forward sözleşmenin değeri, dayanak varlığın piyasa fiyatındaki hareketlere bağlı olarak eksi ya da artı⁶ olabilmekte ve zaman içinde hem miktar hem de yön olarak değişebilmektedir. Taraflardan biri her zaman borçlu durumdan alacaklı duruma geçebilir. Organize piyasalarda işlem gören futures sözleşmeleri gibi hesapların günlük olarak kapatıldığı forward sözleşmelerin de bir piyasa

⁵ Kavramsal miktar, dayanak varlık miktarı olarak da adlandırılmaktadır.

⁶ Sözleşme değerinin eksi olması yükümlülüğü, artı olması ise varlığı ifade etmektedir.

değeri bulunmaktadır. Ancak, hesapların günlük olarak kapatılmasından dolayı bu tip sözleşmelerin her dönem sonundaki piyasa değerinin sıfır olması olasıdır.

Bir opsiyon sözleşmesinin fiyatı ise dayanak varlığın olası fiyat oynaklığına, vadeye kalan süreye, faiz oranlarına ve dayanak varlığın sözleşme fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki farka bağlı olacaktır. Organize piyasalarda işlem görmeyenler de dahil olmak üzere alım satımı yapılan opsiyonların değerlendirilmesi gözlemlenebilir bir fiyata dayalı olarak yapılmalıdır. Alım satımı yapılmayan bir opsiyonun başlangıçtaki piyasa fiyatı opsiyonu satın almak üzere ödenen prim tutarına eşittir. Daha sonrasında ise bu tip opsiyonların piyasa değeri Black-Scholes formülleri gibi matematiksel modeller yardımıyla hesaplanabilir. Bir fiyatlama modelinin yokluğunda ise muhasebe amaçlı bildirilen fiyat da kullanılabilir. Forward sözleşmelerin aksine, opsiyonlar eksi değerden artı değere geçemezler; alan taraf için bir varlık ve satan taraf için bir yükümlülük olarak kalmaya devam ederler.

Organize piyasalarda kote edilmiş olan ya da düzenli olarak alınıp satılan hisse senetlerinin mevcut stok değeri piyasa değeri üzerinden hesaplanmalıdır. Diğer hisse senetlerinin piyasa değerleri ise kote edilmiş olan benzer hisse senetlerinin fiyatları kullanılarak tahmin edilebilir.

Doğrudan yabancı yatırıma ilişkin sermaye ile yeniden yatırıma dönüştürülen karlar için ise uygulamada genellikle doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesinin bilanço değerleri kullanılmaktadır. Cari piyasa değeri üzerinden olan bilanço değerleri doğrudan kullanılabilir. Bilanço değerlerinin defter değerleri olması durumunda ise derleyicilerin işletmelerden cari piyasa değeri bazında veri toplamaları teşvik edilmektedir. Hisse senetleri menkul kıymetler borsasında kote edilmiş olan bir doğrudan yabancı yatırım işletmesindeki yabancı sermaye payı hesaplanırken, piyasa değerini bulmak için borsadaki işlem fiyatlarının kullanılması gerekmektedir.

1.1.1.5. Hesap Birimi ve Döviz Kuru Dönüşümü

Ulusal derleyicinin bakış açısından, dış borç istatistiklerinin milli hesaplar ile diğer ekonomik ve parasal istatistiklerle de uyumlu olması açısından söz konusu istatistiklerin hesaplanmasında kullanılacak en uygun para birimi ulusal para birimi olacaktır. Ulusal para biriminin diğer para birimleri karşısında önemli oranda dalgalanma göstermesi halinde çok büyük değerlendirme farklılıkları oluşabileceğinden, ulusal para birimi yerine istikrarlı bir para birimi kullanılabilir.

Farklı para birimleri cinsinden olan dış borç istatistikleri genellikle tek bir para birimi cinsinden yayınlanmaktadır. Diğer para birimleri cinsinden dış borcun yayınlanan dış borç istatistiklerindeki para birimine çevrilmesinde kullanılacak en uygun döviz kuru, istatistiklerin yayınlandığı tarihteki kur olacaktır. Kılavuz'da alış ve satış kurlarının ortalamasının kullanılması gerektiği belirtilmektedir.

1.1.1.6. Vade

Kılavuz ve BPM5'teki vade tanımında, orta ve uzun vadeli borçlar orijinal vadesi bir yıldan daha fazla olan ya da vadesi sözleşmede belirtilmemiş olan borçlar olarak tanımlanmaktadır. Kısa vadeli borçlar ise orijinal vadesi bir yıl ya da bir yıldan daha az olan ya da talep üzerine hemen geri ödenecek olan borçları ifade etmektedir.

1.1.2. Dış Borç Stoku Tablosunun Yayınlanması

Dış borç stoku istatistiklerini yayınlayan derleyicilerin, kullandıkları kavram ve yöntemlere ilişkin metodolojik notlara da yer vermeleri IMF tarafından teşvik edilmektedir. Özellikle alım satımı yapılan araçların değerlemesinin, nominal fiyat ya da piyasa fiyatı olmak üzere, hangi fiyat üzerinden yapıldığı ve tahakkuk eden ancak ödeme zamanı henüz gelmeyen faiz maliyetlerinin dış borç stokuna dahil edilip edilmediğinin belirtilmesi gerekmektedir.

SNA ve BPM5'te olduğu gibi Kılavuz'da da dış borç istatistiklerinin analitik faydasını arttırmak üzere kurumsal sektör ve araç sınıflandırması yapılmaktadır.

1.1.2.1. Kurumsal Sektör Sınıflandırması

Bu bölümde, gayri safi dış borç stoku tablosunda yer aldığı şekliyle kurumsal sektör sınıflandırması ele alınacaktır. Kılavuz'da söz konusu sınıflandırma, kurumsal birimlerin ortak ekonomik amaç ve işlevlerine göre yapılmaktadır: Genel Hükümet, Parasal Otorite, Bankalar ve Diğer Sektörler. BPM5'ten farklı olarak Kılavuz'da Diğer Sektörler'in altında dört alt sektör tanımlanmaktadır: Bankacılık Dışı Finansal Kuruluşlar, Finansal Olmayan Kuruluşlar, Hanehalkları ve Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar.

1.1.2.1.1. Genel Hükümet

Genel Hükümet'in tanımı SNA'da yapılan tanım ile uyumludur. Buna göre, bir ülkenin hükümeti siyasi süreçler sonucunda kurulmuş olan ve belirli bir bölgede yasama, yargı ve yürütme otoritesini kullanan kamu otoritesi ve bunlara bağlı kuruluşları içermektedir. Genel Hükümet i) ulusal ekonomi dahilinde hükümetin merkezi ve yerel seviyedeki tüm birimlerini, ii) hükümet nezdinde işletilen tüm sosyal güvenlik fonlarını ve iii) hükümet birimleri tarafından kontrol ve çoğunlukla finanse edilen tüm piyasa dışı kar amacı gütmeyen kuruluşları içermektedir. Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT'ler) ve kamu bankaları özellikle Genel Hükümet tanımı dışarısında bırakılmış ve sırasıyla Finansal Olmayan Kuruluşlar ve Finansal Kuruluşlar'a dahil edilmiştir.

1.1.2.1.2. Parasal Otorite

Parasal otorite, ödemeler dengesi istatistiklerinde de kullanılan işlevsel bir kavramdır. Parasal otorite kavramı, merkez bankası⁷ ile genellikle merkez bankasının yürüttüğü ancak merkez bankası yerine diğer hükümet kuruluşları ya da ticari bankalarca yürütölen diğer tüm faaliyetleri

⁷ Ya da para kurulu, parasal ajans v.b.

çermektedir. Söz konusu faaliyetlere örnek olarak; para basmak, uluslararası rezerv bulundurmak ve yönetmek ve döviz müdahaleleri verilebilir.

1.1.2.1.3. Bankalar

Bankacılık sektörü tanımı, SNA'da yer alan ve finansal sektörün bir alt bölümü olan "diğer mevduat kuruluşları"⁸ tanımı ile aynıdır. Bankalar, temel faaliyet alanları finansal aracılık olan ve yükümlülükleri mevduatlardan ya da geniş para tanımlarında yer alan mevduatın yakın ikamesi olan kısa vadeli mevduat sertifikalarından oluşan tüm yerleşik birimleri içermektedir. Dolayısıyla, bankacılık sektörü ticari bankaların yanı sıra tasarruf bankalarını, tasarruf ve kredi kuruluşları ile kredi birliklerini de içermektedir. Hükümet tarafından kontrol edilen postane bankaları gibi tasarruf bankaları ise ancak hükümetten ayrı birer kurumsal birim olmaları durumunda bankacılık sektörüne dahil edilmektedir.

1.1.2.1.4. Diğer Sektörler

Diğer sektörler, yukarıda değinildiği üzere Bankacılık Dışı Finansal Kuruluşlar, Finansal Olmayan Kuruluşlar, Hanehalkları ve Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşları içermektedir.

Bankacılık Dışı Finansal Kuruluşlar alt sektörü sigorta şirketlerini, emeklilik fonlarını ve bankacılık haricindeki diğer finansal aracılar ile yardımcı finansal kuruluşları içermektedir. Bu tür kuruluşlar SNA'da tanımlanmış olan yerleşik alt sektörlerdir. Sigorta kuruluşları, temel işlevleri bireylere ya da gruplara hayat, kaza, hastalık, yangın ve diğer sigorta çeşitlerini sağlamak olan kuruluşlardır. Emeklilik fonları ise çalışanlara emeklilikte bazı haklar sağlamak amacıyla kurulmuş olan kurumsal birimlerdir. Kendilerine ait varlık ve yükümlülükleri bulunan söz konusu fonlar piyasada kendi adlarına finansal işlemlerde bulunabilmektedirler.

Diğer finansal aracılar ise bankalar, sigorta şirketleri ve emeklilik fonları dışındaki tüm yerleşik finansal aracıları kapsamaktadır. Bu kuruluşlar

⁸ Merkez Bankası dahil değildir.

aracı menkul değer kuruluşları, yatırım firmaları ile bireysel finansman ve tüketici kredisi alanlarında faaliyet gösteren firmalardan oluşmaktadır. Yardımcı finansal kuruluşlar ise faaliyetleri finansal aracılıkla çok yakından ilgili olmasına karşın kendileri doğrudan finansal aracı rolü oynamayan menkul değer, sigorta ve kredi simsarları gibi kuruluşlardır.

Finansal olmayan kuruluşlar, temel faaliyet alanı piyasa için mal üretiminde bulunmak ya da finansal olmayan hizmetler sağlamak olan yerleşik birimlerden oluşmaktadır. Bu sektör, yurt dışında yerleşik finansal olmayan işletmelerin uzun dönemli üretim faaliyetinde bulunan yerleşik bağlı ortaklık, iştirak ya da şubeleri de dahil olmak üzere tüm finansal olmayan kuruluşları ile piyasa için mal üretiminde bulunan ya da finansal olmayan hizmetler sağlayan tüm kar amacı gütmeyen kuruluşları içermektedir.

Hanehalkları ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar sektörü ise hanehalkları ve meslek kuruluşları, siyasi partiler, işçi sendikaları, yardım kuruluşları gibi çeşitli yerleşik kuruluşları içermektedir.

1.1.3. Araç Sınıflandırması ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu

Bu bölümde dış borç stoku tablosunda yer alan finansal araç çeşitleri tanımlanmaktadır. BPM5'te yer alan işlevsel sınıflandırma Kılavuz'da da bulunmakta ve beş alt bölüm altında ele alınmaktadır: Doğrudan Yatırımlar, Portföy Yatırımları, Finansal Türevler, Diğer Yatırımlar ve Rezerv Varlıklar. Bu sınıflandırma, dış borç verilerini Uluslararası Yatırım Pozisyonu (UYP)'ndan türetebilme imkanı sağlamaktadır.

UYP, bir ülkenin dış varlık ve yükümlülüklerinin belli bir tarihteki stok değerlerini göstermektedir. UYP istatistiklerine ilişkin tanım, kapsam ve sınıflandırmalar yine BPM5'te yer almaktadır. Ödemeler dengesi istatistiklerinin konusu akım değerler, bir başka deyişle işlemler iken; UYP'nin konusu stok değerlerdir. Özet olarak, UYP bir ülkenin yerleşiklerinin yurt dışı yerleşiklerden olan alacakları ile yurt dışı yerleşiklere olan yükümlülüklerini göstermektedir. Söz konusu yükümlülükler arasında dış borçlar genellikle önemli bir paya sahiptir (UYP'nin standart kalemleri için Ek 1'e bakınız).

1.1.3.1. Doğrudan Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırım, bir ekonomide yerleşik bir yatırımcının bir başka ekonomideki uzun dönemli çıkarını ifade etmektedir. BPM5'te yer alan tanımıyla, herhangi bir işletmede yabancı yatırımcının en az % 10 oranında hisse ve/veya oy hakkının bulunması olarak ifade edilmektedir (IMF, 1993, s.86).

BPM5'teki doğrudan yatırım kalemi, "Sermaye"⁹ ile "Diğer Sermaye" kalemlerinden oluşmaktadır. Bağlı ortaklıklar, iştirakler ve şubelerdeki doğrudan yatırım sermayesi ile bunlara sağlanan makine ve teçhizat ile diğer sermaye katkılarını ifade eden "Sermaye", bir borç aracı olmadığından dolayı dış borç istatistiklerine dahil edilmemektedir.

Diğer sermaye, başka bir ekonomide yerleşik doğrudan yatırımcı ile yerleşik ekonomideki bağlı ortaklıkları, iştirakleri ve şubeleri arasında fonların ödünç alınması ve verilmesini ifade etmektedir. Borç senetleri, krediler ve ticari krediler gibi satıcı kredileri söz konusu fonlara örnektir. "Diğer Sermaye", yerleşik olmayan doğrudan yatırımcıya ya da yerleşik olmayan bağlı kuruluşa borçlu olduğunda dış borç istatistiklerine dahil edilmektedir. Dış borç stoku tablosunda, "Diğer Sermaye", Doğrudan Yatırım: Firmalar arası Borçlanma başlığı altında gösterilmektedir.

Doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi arasında gerçekleştirilen tüm finansal alacak ve finansal yükümlülük işlemleri iki istisna dışında ödemeler dengesi istatistiklerinde doğrudan yatırım olarak sınıflandırılmaktadır. Bunlardan ilki olan finansal türev işlemleri dış borç istatistiklerine de dahil edilmemektedir. İkinci olarak ise her iki tarafın da finansal aracı olması durumunda, a) taraflar arasında gerçekleştirilen borç işlemleri ödemeler dengesi istatistiklerinde Diğer Yatırımlar/Krediler ya da ve Diğer Yatırımlar/Portföy Yatırımları gibi ilgili diğer kalemler altında sınıflandırılmaktadır, b) sadece sermaye, yeniden yatırıma dönüştürülen karlar ve doğrudan yatırımcının doğrudan yatırım işletmesine sağladığı ve diğer sermaye olarak sınıflandırılan kalıcı borç doğrudan yatırım kalemi

⁹ Sermaye, yeniden yatırıma dönüştürülen karları da içermektedir.

altında gösterilmektedir. Kalıcı borç, doğrudan yatırımcının uzun dönemli çıkarını yansıtan bir çeşit sermaye benzeri kredidir. Aşağıdaki tabloda UYP'nin standart kalemlerinden olan doğrudan yatırımlar gösterilmektedir (Tablo 1.1.).

TABLO 1.1. UYP'İN STANDART KALEMLERİ: DOĞRUDAN YATIRIMLAR

Varlıklar	Yükümlülükler
Yurt dışında doğrudan yatırım	Yurt içinde doğrudan yatırım
Sermaye	Sermaye
Yeniden yatırıma dönüştürülen karlar	Yeniden yatırıma dönüştürülen karlar
Bağlı kuruluşlardan alacaklar	Bağlı kuruluşlardan alacaklar
Bağlı kuruluşlara yükümlülükler	Bağlı kuruluşlara yükümlülükler
Diğer Sermaye	Diğer Sermaye
Bağlı kuruluşlardan alacaklar	Doğrudan yatırımcılardan alacaklar
Bağlı kuruluşlara yükümlülükler (*)	Doğrudan yatırımcılara yükümlülükler (*)
(*) Dış borç istatistiklerinin konusu olan araçlar.	

Kaynak: IMF, 1993, s.108-111

1.1.3.2. Portföy Yatırımları

Portföy yatırımları, Doğrudan Yatırımlar ve Rezerv Varlıklar kalemleri altında gösterilenler dışındaki alım satımı yapılan menkul kıymetleri kapsamaktadır. Tahvil ve bonolar ile para piyasası araçlarından oluşan söz konusu menkul kıymetler, genellikle organize piyasalarda ve tezgah üstü piyasalar da dahil olmak üzere diğer finansal piyasalarda işlem görmektedir. Bu borç senetleri, yurt dışı yerleşiklere borçlu olduğunda, dış borç istatistiklerine dahil edilmektedir. Yatırım fonu ile yatırım ortaklıklarındaki hisseleri de içeren yurt dışı yerleşiklerin sahip oldukları hisse senetleri ise borç araçları olmadıklarından dolayı dış borç istatistiklerine dahil edilmemektedir.

Bir yıldan uzun bir vadeyle ihraç edilen borç senetleri, yatırım esnasında vadelerine bir yıldan daha az bir süre kalmış olsa bile, UYP'de

“Tahvil ve bonolar” kalemi altında sınıflandırılmaktadır. Genellikle sahiplerine koşulsuz bir sabit parasal gelir hakkı ya da sözleşmeyle belirlenmiş değişken bir parasal gelir hakkı tanıyan bu araçlarda, faiz ödemeleri, borçlunun kazancından bağımsız olarak yapılmaktadır. Varlığa dayalı menkul kıymetler ile teminatlı borç yükümlülükleri de tahvil ve bonolara dahildir.

Bir yıl ya da daha kısa bir vadeyle ihraç edilen, hazine bonoları banka senetleri, ticari ve finansal senetler gibi borç araçları ise “Para Piyasası Araçları” kalemi altında sınıflandırılmaktadır. Genellikle organize piyasalarda iskontolu olarak işlem gören bu araçlar, sahiplerine çoğunlukla belirli bir tarihte sabit bir parasal tutar elde etme hakkını tanımaktadır. İskonto oranı ise faiz oranı ve vadeye kalan süreye bağlı olmaktadır. Para piyasası araçları da bir varlığa dayalı olarak ihraç edilebilir.

TABLO 1.2. UYP’NİN STANDART KALEMLERİ: PORTFÖY YATIRIMLARI

Varlıklar	Yükümlülükler
Hisse senetleri	Hisse Senetleri
Parasal Otorite	Bankalar
Genel Hükümet	Diğer Sektörler
Bankalar	
Diğer Sektörler	
Borç Senetleri	Borç Senetleri (*)
Tahvil ve bonolar	Tahvil ve bonolar
Parasal Otorite	Parasal Otorite
Genel Hükümet	Genel Hükümet
Bankalar	Bankalar
Diğer Sektörler	Diğer Sektörler
Para Piyasası Araçları	Para Piyasası Araçları (*)
Parasal Otorite	Parasal Otorite
Genel Hükümet	Genel Hükümet
Bankalar	Bankalar
Diğer Sektörler	Diğer Sektörler

(*) Dış borç istatistiklerinin konusu olan araçlar.

Kaynak: IMF, 1993, s.108-111

1.1.3.3. Finansal Türevler

Finansal türevler, finansal araç, endeks ya da ürün gibi bazı dayanak varlıkların değerine bağlı olan ancak bu dayanak varlıktan bağımsız olarak alınıp satılabilen finansal araçlardır ve finansal risklerin piyasalarda alınıp satılmasına imkan vermektedir. Türev işlemler, ilerideki bir tarihte yapılacak alım-satımın şartlarını bugünden belirleyen ve tarafları hukuki olarak bağlayan sözleşmeler ile gerçekleştirilmektedir. Birer borç aracı olmamalarına karşın, dış borç analizinde önemli bir rol oynayabilmektedirler. Finansal türev işlemleri arasında futures, faiz ve döviz swapları, forward sözleşmeler, kredi türevleri ve çeşitli opsiyon sözleşmeleri bulunmaktadır. BPM5'te türev işlemler vadeli ve opsiyon tipi sözleşmeler olmak üzere iki temel grupta toplanmaktadır. Aşağıdaki tabloda UYP'nin standart kalemlerinden olan finansal türevler gösterilmektedir (Tablo 1.3.).

TABLO 1.3. UYP'NİN STANDART KALEMLERİ: FİNANSAL TÜREVLER

Varlıklar	Yükümlülükler
Finansal Türevler	Finansal Türevler
Parasal Otorite	Parasal Otorite
Genel Hükümet	Genel Hükümet
Bankalar	Bankalar
Diğer Sektörler	Diğer Sektörler

Kaynak: IMF, 1993, s. 108-111

1.1.3.4. Diğer Yatırımlar

Doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları, finansal türevler ve rezerv varlıklar altında sınıflandırılan araçlar dışındaki tüm araçlar, "Diğer Yatırımlar" kalemi altında gösterilmektedir. Ticari krediler, krediler, mevduatlar ve diğer borç yükümlülüklerinden oluşan bu araçlar, yurtdışı yerleşiklere borçlu olduğunda, dış borç stokuna dahil edilmektedir.

1.1.3.4.1. Ticari Krediler

Ticari krediler, yurt içi yerleşikler ile yurt dışı yerleşikler arasındaki mal ya da hizmet alım satımı işlemlerine ilişkin olarak, satıcı tarafından doğrudan sağlanan krediler ile alıcının yapmış olduğu ön ödemelerden oluşmaktadır.¹⁰ Uzun ve kısa vadeli krediler ayrı ayrı gösterilmektedir. Ticari krediler sadece firmaların birbirlerine açtıkları kredilerden oluşmaktadır. Banka gibi üçüncü bir tarafın dış ticaretin finansmanı amacıyla ihracatçı ya da ithalatçıya sağlamış olduğu krediler ticari kredi olarak değerlendirilmemektedir. Söz konusu krediler, Krediler kalemi altında gösterilmektedir.

1.1.3.4.2. Krediler

Krediler, bir kreditor tarafından borçluya doğrudan fon sağlanması yoluyla yaratılan finansal varlıklardan oluşmaktadır. Kredi işlemlerinde borçlu borcuna karşılık alacaklıya finansal ya da finansal olmayan bir teminat da verebilir. Dış borç stoku tablosunda, Krediler kalemi altında IMF'den Sağlanan Krediler de yer almaktadır.

Bir kredi ikincil piyasada alınıp satılabilir hale gelirse ya da halihazırda alınıp satılıyorsa, Krediler kaleminden çıkarılmalı ve bir borç senedi olarak yeniden sınıflandırılmalıdır.

1.1.3.4.3. Ters Menkul Kıymet İşlemleri ve Finansal Kiralama

Ters menkul kıymet işlemleri ve finansal kiralama mülkiyet değişimi prensibinin çok katı olarak aranmadığı iki işlem türüdür.

Ters menkul kıymet işleminde, taraflardan biri yasal bir düzenleme altında karşı taraftan sözleşmenin başlangıcında menkul kıymetler edinmektedir. Sözleşme vadesinin sonunda ise edindiği menkul kıymetleri ya da aynı değerdeki başka menkul kıymetleri yine taraflarca önceden belirlenmiş bir fiyat üzerinden karşı tarafa iade etmektedir.

¹⁰ Satıcı, ihracatçıyı; alıcı ile ise ithalatçıyı ifade etmektedir.

Bu tür bir işlemde, başlangıçta menkul kıymetleri edinen tarafın menkul kıymetler karşılığında karşı tarafa nakit fon sağlaması durumunda, ödemeler dengesi ve dış borç istatistikleri açısından bir kredi işlemi kaydedilmektedir. Ters menkul kıymet işlemlerine ilişkin bu yaklaşım, teminatlı kredi olarak da adlandırılmaktadır, bu işlemde alacaklı başlangıçta menkul kıymetleri teminat olarak edinen ve karşı tarafa nakit fon sağlayan taraf olmaktadır. Söz konusu işlemler, geri alım vaadiyle satımı¹¹, nakit karşılığında menkul kıymetlerin borç verilmesini ve geri alım, geri satımları içermektedir.

Bir ters menkul kıymet işlemi altında menkul kıymeti sağlayan taraf bir repo kredi yükümlülüğü ve menkul kıymetleri edinen taraf da bir repo kredi varlığı edinmektedir. Nakit sağlanmaması durumunda ise bir kredi işlemi kaydedilmemektedir. Teminatlı kredi yaklaşımı altında, menkul kıymetin mülkiyet değiştirmedeği varsayılmakta ve menkul kıymet, sağlayan tarafın bilançosunda görünmeye devam etmektedir. Altın swapları işlemlerinde de aynı uygulama geçerli olmaktadır, bu işlemlerde ise teminat altın olmaktadır.

Bir ters menkul kıymet işleminde, menkul kıymeti edinen taraf söz konusu menkul kıymeti satarsa menkul kıymette eksi pozisyon kaydetmektedir. Menkul kıymetin mülkiyetinden doğan risk ve faydalar eksi pozisyona sahip taraf ile menkul kıymetin yeni sahibi için aynı fakat ters yöndedir. Söz konusu uygulama bu ekonomik gerçekliği yansıtmaktadır. Altın swapları işlemlerinde ise, altını edinen taraf satım yaparsa benzer olarak eksi bir pozisyon bildirmekte ancak dış borç stoku etkilenmemektedir. Bunun nedeni altının yükümlülük doğurmayan bir varlık olmasıdır.

Finansal kiralama sözleşmesinde ise, sahibi tarafından çoğunlukla beklenen ekonomik ömrü süresince kullanılmak üzere bir mal kiralanmakta ve kiracı da bunun için kira ödemelerinde bulunmaktadır. Kira ödemeleri, mal sahibine sözleşme süresi boyunca malların maliyetinin tamamını ya da çoğunu karşılayabilme imkanı vermektedir. Resmi bir mülkiyet değişimi olmamasına karşın, mülkiyetten doğan riskler ve ödüller kiralama sözleşmesi ile fiili olarak malın resmi sahibinden kiracıya geçtiğinden; istatistiki

¹¹ Repo olarak da adlandırılmaktadır.

uygulamalar altında mülkiyet değişimine konu olan tutar malın toplam değeri kadardır. Dolayısıyla, kiracının borç yükümlülüğü malın değeri kadar olmakta ve kiracı malın değerine eşit tutarda bir kredi kullanmış gibi olmaktadır.

Bir yurt içi yerleşimin bir yurt dışı yerleşikten finansal kiralama sözleşmesi altında bir mal kiralaması durumunda, işlem dış borç istatistiklerine yansıtılmaktadır. Kredinin geri ödemesi ise hem anapara hem de faizi içeren kira ödemeleri ile varsa sözleşme sonunda kalan borcun ödenmesi ile gerçekleştirilmektedir.

1.1.3.4.4. Nakit ve Mevduatlar

Nakit ve mevduatlar, madeni ve kağıt para ile mevduatlardan oluşmaktadır. Bazı ülke uygulamalarında, bir yurt dışı yerleşikten karşılığında nakit sağlamaksızın borçlanılan altın da yabancı para mevduatı olarak sınıflandırılmaktadır.

1.1.3.4.5. Diğer Varlıklar/Diğer Yükümlülükler

Diğer varlıklar/diğer yükümlülükler ise ticari krediler, krediler, nakit ve mevduat dışında kalan kalemlerden oluşmaktadır. Örneğin, emeklilik fonları ve hayat sigortası şirketlerinin yurt dışında yerleşik üye ve poliçe sahiplerine olan yükümlülükleri, parasal olmayan uluslararası kuruluşlara yapılan sermaye katılımı ödemeleri, vadesi geçmiş borçlar, ödeneceği ilan edilen ancak henüz ödenmemiş olan kar payları, ödenecek olan ücret ve maaşlar gibi. Kısa ve uzun vadeli diğer yükümlülükler, dış borç stoku tablosunda “Diğer Borç Yükümlülükleri” altında gösterilmektedir.

Vadesinde ödenmeyen borçları ifade eden vadesi geçmiş borçlar, hem anapara hem de faiz için söz konusu olabilmektedir. Örneğin, bir finansal türev sözleşmesi borç aracı olmamasına karşın, sözleşme vadesi sonunda yapılması gereken ödemenin yapılmaması durumunda, vadesi geçmiş bir borç yaratılmaktadır. Benzer olarak, ticari kredilerde sözleşme gereğince ödeme yapılmasına karşın malların zamanında teslim edilmemesi durumunda da, vadesi geçmiş bir borç yaratılmaktadır. Bu yeni borç yükümlülükleri, dış borç stoku tablosunda “Vadesi Geçmiş Borçlar” kalemi

altında gösterilmelidir. Tablo 1.4.'de, UYP'nin standart kalemlerinden olan "Diğer Yatırımlar" gösterilmektedir.

TABLO 1.4. UYP'NİN STANDART KALEMLERİ: DİĞER YATIRIMLAR

Varlıklar	Yükümlülükler
Ticari Krediler	Ticari Krediler (*)
Genel Hükümet	Genel Hükümet
Uzun Vadeli	Uzun Vadeli
Kısa Vadeli	Kısa Vadeli
Diğer Sektörler	Diğer Sektörler
Uzun Vadeli	Uzun Vadeli
Kısa Vadeli	Kısa Vadeli
Krediler	Krediler (*)
Parasal otorite	Parasal Otorite
Uzun Vadeli	IMF Kredileri
Kısa Vadeli	Diğer uzun vadeli
	Kısa Vadeli
Genel Hükümet	Genel Hükümet
Uzun Vadeli	Uzun Vadeli
Kısa Vadeli	Kısa Vadeli
Bankalar	Bankalar
Uzun Vadeli	Uzun Vadeli
Kısa Vadeli	Kısa Vadeli
Diğer Sektörler	Diğer Sektörler
Uzun Vadeli	Uzun Vadeli
Kısa Vadeli	Kısa vadeli
Nakit ve Mevduatlar	Nakit ve Mevduatlar (*)
Parasal otorite	Parasal otorite
Genel Hükümet	Bankalar
Bankalar	
Diğer Sektörler	
Diğer Varlıklar	Diğer Yükümlülükler (*)
Parasal otorite	Parasal otorite
Uzun Vadeli	Uzun Vadeli
Kısa Vadeli	Kısa Vadeli
Genel Hükümet	Genel Hükümet
Uzun Vadeli	Uzun Vadeli
Kısa Vadeli	Kısa Vadeli
Bankalar	Bankalar
Uzun Vadeli	Uzun Vadeli
Kısa Vadeli	Kısa Vadeli
Diğer Sektörler	Diğer Sektörler
Uzun Vadeli	Uzun Vadeli
Kısa Vadeli	Kısa Vadeli

(*) Dış borç istatistiklerinin konusu olan araçlar.

Kaynak: IMF, 1993, s. 108-111

1.1.3.5. Rezerv Varlıklar

Rezerv varlıklar ise, ödeme dengesizliklerini finanse etmek, döviz kurunun seviyesini etkilemek için döviz piyasalarına müdahale etmek ve/veya başka amaçlar için parasal otoritenin kontrol ettiği ve istediği an kullanabileceği dış varlıklardan oluşmaktadır. Tanım gereği rezerv varlıklar dış borç stoku tablosuna dahil değildir. Rezerv varlıklar; parasal altın, Özel Çekme Hakları (SDR), IMF nezdindeki rezerv pozisyonu ve döviz rezervlerinden oluşmaktadır.

Parasal altın, parasal otoritenin bulundurduğu parasal altın rezervleridir. Özel çekme hakları (SDR), IMF tarafından yaratılan ve üye ülkelerin kotaları çerçevesinde üye ülkelere rezerv sağlamak amacıyla tahsis edilen bir uluslararası rezerv şeklidir. IMF nezdindeki rezerv pozisyonu, üye ülkenin gerçekleştirebileceği rezerv dilimleri alışlarının toplamı olup, üye ülkeye her an ödenebilen tutarlardır. IMF'den satın alınan tutarlar, döviz rezervlerinde artış, rezerv pozisyonunda azalışı göstermektedir. Döviz rezervleri ise parasal otoritenin elinde tuttuğu ödemelerde hemen kullanılacak yabancı paralar, menkul kıymetler ile yurtdışında geçerli çek, poliçe, senet ve benzeri ödeme araçlarından oluşmaktadır. Tablo 1.5'de, UYP'nin standart kalemlerinden olan rezerv varlıklar gösterilmektedir.

TABLO 1.5. UYP'NİN STANDART KALEMLERİ: REZERV VARLIKLAR

Varlıklar
Parasal Altın
Özel Çekme Hakları
IMF nezdindeki rezerv pozisyonu
Yabancı Para
Döviz varlıkları ve mevduatlar
Parasal otorite nezdinde
Bankalar nezdinde
Menkul kıymetler
Hisse senetleri
Tahvil ve bonolar
Para piyasası araçları
Finansal türevler(net)

Kaynak: IMF, 1993, s.109

1.1.4. Sunum Şekli

Dış borç stoku tablosunda,

- İlk alt ayırım, kurumsal sektörlere göre yapılmaktadır. Daha önce ele alınan dört sektör şunlardır: Genel Hükümet, Parasal Otorite, Bankalar ve Diğer Sektörler. Ayrıca, Diğer Sektörler kalemi altında, Bankacılık Dışı Finansal Kuruluşlar, Finansal Olmayan Kuruluşlar ve Diğer¹² ayrımı da sağlanmaktadır (Detaylı format için Ek 2'ye bakınız).

Nitelik olarak diğer borçlanmalardan farklı olan doğrudan yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi arasındaki borçlar Doğrudan Yatırım: Firmalar arası Borçlanma altında ayrı bir kalem olarak gösterilmektedir. Bir alacaklı herhangi bir ilişkisinin olmadığı bir kuruluşa borç verirken genellikle borçlunun geri ödeyebilme gücüne göre karar vermektedir. Buna karşılık, çok uluslu bir şirket doğrudan yatırımda bulunduğu işletmesine borç verirken, küresel karlılığı ve ekonomik amaçları doğrultusunda karar verebilmektedir.

- İkinci alt ayırım ise kısa vadeli ve uzun vadeli olmak üzere sözleşmede yer alan orijinal vadeye göre yapılmaktadır. Firmalar arası Borçlanma'da herhangi bir vade ayrımı yapılmazken, Vadesi Geçmiş Borçlar tanım gereği kısa vadeli yükümlülüklerdir.

- Üçüncü alt ayırım ise borç araçlarına göre yapılmaktadır.

UYP tablosunda Diğer Yükümlülükler kalemine denk gelen Diğer Borç Yükümlülükleri ile Doğrudan Yatırım: Firmalar arası Borçlanma kalemlerinde ise Vadesi Geçmiş Borçlar ve Diğer şeklinde bir alt ayırım yapılmaktadır.

1.1.4.1. Ek Tablolar

Kılavuz, standart dış borç stoku tablosunun yanı sıra analitik faydayı arttırmak amacıyla bazı ek tabloların da yayınlanmasını tavsiye etmektedir. Bu tablolardan ilki tahakkuk esaslı kayıt sisteminde dış borç istatistiklerine

¹² Hanehalkları ve Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar.

dahil edilen, tahakkuk eden ancak vadesi gelmemiş olan periyodik faiz ödemeleridir. Diğer kalemler ise dış borç istatistiklerinin kapsamı dışında olan ancak bir ekonomiyi ödeyebilme gücü riski ve özellikle likidite riskine karşı kırılgan hale getirebilen; finansal türevler ile hisse senedi yükümlülükleridir.

a) Tahakkuk Eden Ancak Vadesi Gelmemiş Olan Faiz Maliyetleri (Tablo 1.6.): Bu veri ancak tahakkuk esaslı kayıt tabanının kullanılması durumunda üretilabilecektir. Bu verinin ayrıca gösterimi, faiz hariç dış borç stokunun hesaplanmasına olanak sağlayacak ve ülkeler arasında ve farklı zaman aralıklarında karşılaştırma yapılmasını kolaylaştıracaktır.

TABLO 1.6. TAHAKKUK EDEN ANCAK VADESİ GELMEMİŞ OLAN FAİZ MALİYETLERİ

Genel Hükümet
Kısa Vadeli
Uzun Vadeli
Parasal otorite
Kısa Vadeli
Uzun Vadeli
Bankalar
Kısa Vadeli
Uzun Vadeli
Diğer Sektörler
Kısa Vadeli
Uzun Vadeli
Doğrudan Yatırımlar: Firmalar arası Borçlanma
Bağlı kuruluşlara borçlar
Doğrudan yatırımcıya borçlar
Toplam

Kaynak: IMF, 1993, s.108-111

b) Finansal Türevler (Tablo 1.7.): Finansal türevler hem riskten korunma hem de spekülasyon amaçlı kullanılabilir olduğundan, bu tip sözleşmeler bir ekonominin yükümlülüklerini arttırabilmekte ve uygun kullanılmadığında önemli zararlara yol açabilmektedir. Denkleştirici finansal türev sözleşmeleri ile eşanlı olarak hem bir varlık hem de bir yükümlülük yaratıldığından, finansal türevler tablosunda hem brüt varlıklar hem de brüt yükümlülükler yer almalıdır. Aynı zamanda, forward sözleşmeler ile cari dönemdeki varlık ya da yükümlülük pozisyonundan ilerideki bir dönemde yükümlülük ya da varlık pozisyonuna geçilebilmektedir. Örneğin, yabancı para cinsinden borçlanan

ve bir forward sözleşme ile kur riskinden korunmak isteyen bir borçlu, kurdaki hareketlere bağlı olarak sözleşmenin farklı zamanlarda varlık ya da yükümlülük pozisyonu yaratabildiğini gözlemleyebilir. Dolayısıyla, finansal türevlere ilişkin yükümlülükler finansal türevlere ilişkin varlıklarla birlikte gösterilmelidir. Parasal otoritenin rezerv varlık yönetimi çerçevesinde yapmış olduğu finansal türev sözleşmeleri ise UYP'de rezerv varlıklar kalemi altında gösterilmeli ve bu tabloya dahil edilmemelidir.

Kılavuz'da yerleşik olmayanlarla yapılan döviz ve dövize endeksli finansal türev sözleşmelerinin kavramsal değerinin de para birimi bazında bir ayrıntı kalemi verilmesi önerilmektedir (IMF, 2003, s.57). Bu tür sözleşmeler döviz sağlayıcı finansal türevler ile döviz ödemesinde bulunulan finansal türevler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Sınıflandırma, döviz hareketlerine maruz kalma temelinde yapılmaktadır. Dolayısıyla, ödemenin ulusal para cinsinden yapılacak olduğu bir dövize endeksli finansal türev sözleşmesi döviz ödemesinde bulunulan bir finansal türev olarak sınıflandırılmalıdır.

Finansal türevlerin kullanımı ile yerleşik ekonomi dış borç stokunda belirtilen kur riskinden daha küçük ya da daha büyük bir riske maruz kalabilmektedir. Bu kapsamda, kavramsal değer maruz kalınan riske ilişkin bir gösterge niteliği taşımaktadır. Örneğin, döviz cinsinden bir borçlanma aracı ihraç edildiğinde ve ihraçtan elde edilen döviz, ilerideki bir tarihte dövizini geri almak üzere yapılan bir anlaşmayla, ulusal para karşılığında satıldığında bir döviz swap işlemi gerçekleştirilmektedir. Bu finansal türevin kavramsal değeri swap edilen miktara eşittir. Bu türden yabancı para finansal türevlerin kavramsal değerleri kurumsal sektörlerin borçlanmalarından doğan döviz riskinin ne ölçüde karşılandığını ve söz konusu sektörlerin döviz riskine ne ölçüde maruz kaldıklarını göstermektedir.

Ayrıca, kurumsal sektörlerin finansal türevlerdeki pozisyonlarının farklı niteliklerinden dolayı swapları da içeren forward sözleşmeleri ve opsiyon sözleşmeleri bazında verilmesi önerilmektedir.

Tek bir finansal türev sözleşmesinin hem döviz alımı hem de döviz satımı gerektirmesi durumunda, kavramsal değer hem döviz sağlayıcı

finansal türev hem de döviz ödemesinde bulunulan finansal türev olarak sınıflandırılmalıdır.

TABLO 1.7. FİNANSAL TÜREV STOKU

Yükümlülükler
Genel Hükümet
Parasal otorite
Bankalar
Diğer Sektörler
Bankacılık dışı finansal kuruluşlar
Finansal olmayan kuruluşlar
Hanehalkları ve hanehalklarına hizmet veren kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Toplam
Varlıklar (*)
Genel Hükümet
Parasal otorite
Bankalar
Diğer Sektörler
Bankacılık dışı finansal kuruluşlar
Finansal olmayan kuruluşlar
Hanehalkları ve hanehalklarına hizmet veren kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Toplam
Genel Toplam
(*) Rezerv varlık yönetimiyle ilgili olan ve rezerv varlıklar altında gösterilen finansal türevler hariç.

Kaynak: IMF, 2003, s.36

c) Hisse Senetleri (Tablo 1.8.): Hisse senetleri ile doğrudan yatırıma ilişkin sermaye ve yeniden yatırıma dönüştürülen karların stok değerlerini göstermektedir. Finansal türev pozisyonunda olduğu gibi yerleşik olmayanlara ait hisse senetleri de ekonomide bir kırılma kaynağı olabilmektedir. Ayrıca doğrudan yatırım işletmelerindeki sermayenin tasfiyesi de söz konusu olabilmektedir.

TABLO 1.8. HİSSE SENEDİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Bankalar
Diğer Sektörler
Bankacılık dışı finansal kuruluşlar
Finansal olmayan kuruluşlar
Toplam
Raporlama yapan ülkedeki doğrudan yatırım: Sermaye ve yeniden yatırıma dönüştürülen karlar
Genel Toplam

Kaynak: IMF, 2003, s.37

1.1.4.2. Diğer Yardımcı Tablolar

Ülke ekonomisi için dış yükümlülüklerden kaynaklanabilecek olası likidite ve ödeyebilme gücü risklerinin daha detaylı olarak incelenebilmesi için yukarıdaki bölümde ele alınan standart dış borç stoku tablosu ve ek tabloların yanında diğer bazı yardımcı tabloların yayınlanması da oldukça faydalı olacaktır. Kılavuz'da önerilen yardımcı tabloların en önemlileri şunlardır: a) Kalan vadeye göre kısa vadeli dış borç stoku tablosu, b) Borç servisi projeksiyonu tablosu, c) Döviz cinsinden ve ulusal para cinsinden dış borç stok tabloları, d) Faiz oranları ve dış borç stoku tablosu, e) Alacaklıya göre dış borç stoku tablosu ve f) Net dış borç pozisyonu tablosu.

Kılavuz söz konusu tablolar için bir öncelik sırası belirtmemekte ve tabloları üye ülkelerin uzun dönemde dış borç istatistiklerini geliştirmede kullanabilecekleri esnek birer çerçeve olarak sunmaktadır. SDDS kapsamında borç servisi projeksiyonu ile yabancı ve ulusal para cinsinden dış borç tablolarının yayınlanması teşvik edilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

DIŞ BORÇLAR VE ÖDEMELER DENGESİ

2.1. Ödemeler Dengesi: Tanım, Sınıflandırma ve Temel Kayıt İlkeleri

En geniş tanımıyla, ödemeler dengesi yurt içinde yerleşik kişilerin¹³, yurt dışında yerleşik kişiler ile belli bir dönem içinde yapmış oldukları ekonomik işlemlerin sistematik olarak kaydedildiği istatistiki bir rapordur (Detaylı format Ek 3'te yer almaktadır).

Ödemeler dengesi istatistiklerinin derlenmesine ilişkin kavram, tanım ve sınıflandırmalar 1993 yılında IMF tarafından yayınlanan BPM5'te yer almaktadır. Yerleşiklik ve ekonomik işlem, ödemeler dengesindeki temel kavramlardandır. Yerleşiklik kavramı, 1.1.1.1. başlığı altında incelenen dış borç istatistiklerindeki yerleşiklik kavramı ile aynıdır. İşlemin tanımı ise BPM5'te aşağıdaki şekilde yer almaktadır:

“İşlemin kendisi, ekonomik bir değer üretimi, dönüştürülmesi, mübadele edilmesi, transfer edilmesi ya da ortadan kaldırılmasını yansıtan ve mallar ve/veya finansal varlıklarda mülkiyet değişimini gerektiren ya da hizmet, işgücü ya da sermaye sağlanmasını gerektiren ekonomik bir akım olarak tanımlanmaktadır” (IMF, 1993, s.14).

Ekonomik işlemler mallar, hizmetler ve gelirler ile finansal yükümlülükler ve finansal alacaklara ilişkin olabilir. Bunun yanı sıra, transfer olarak tanımlanan hibe gibi tek taraflı ekonomik işlemler de söz konusu olabilmektedir.

Birinci Bölümde ele alındığı üzere, ödemeler dengesinin konusunu ekonomik işlemler, bir başka deyişle akımlar, oluştururken; aynı kavram ve tanımlar çerçevesinde derlenen UYP'nin konusunu stok değerler oluşturmaktadır. Ekonomik işlemler dışındaki işlemlerin ödemeler dengesine kaydedilmemesi gerekmektedir. Örneğin, UYP tablosunda yer alan dış varlık

¹³ Genel hükümet, parasal otorite, bankalar, gerçek ve tüzel kişi ve kuruluşlar.

ve dış yükümlülüklerin stok değerlerinde, döviz kurları ve ilgili araçların fiyatlarındaki hareketlere bağlı olarak meydana gelen değerlendirme değişimleri ile yeniden sınıflandırma gibi diğer değişimler; ödemeler dengesine kaydedilmemektedir. Daha açık olarak, UYP tablosunda yer alan iki dönem sonu stok değeri arasındaki fark, ilgili dönemler arasında gerçekleşen ve ödemeler dengesine yansıtılan ekonomik işlemler ile değerlendirme değişimleri ve diğer değişimlerin toplamından oluşmaktadır (Bkz. Ek 1).

Ödemeler dengesinin derlenmesinde uygulanan temel ilke ise çift kayıt ilkesidir. Buna göre, her işlem aynı değerde iki ters işaretli kayıtla temsil edilmektedir. Bu kayıtlardan birisi artı işaretli alacak kaydı; diğeri ise eksi işaretli borç kayıdır. Teorik olarak, bütün alacak kayıtlarının toplamı bütün borç kayıtlarının toplamına eşit olacak ve böylece ödemeler dengesindeki bütün kayıtların net bakiyesi sıfır olacaktır. Ancak, birbirinden bağımsız ve farklı veri kaynakları kullanıldığı için uygulamada bütün kayıtların net bakiyesi sıfır olmamakta ve net hata ve noksan kaleminde artı ya da eksi bir bakiye oluşmaktadır.

Ödemeler dengesi kayıtları, çoğunlukla ekonomik bir değer karşılığında başka bir ekonomik değer sağlandığı işlemlerden oluşmaktadır. Söz konusu ekonomik değerler, mal, hizmet ve gelir biçimindeki reel kaynaklar ile finansal varlıkları içermektedir. Karşılıklı olarak sağlanan bu tür ekonomik değerlerde, çift kayıt ilkesi gereğince aynı değerde ve ters işaretli kayıtlar yapılmaktadır. Buna karşın, ödemeler dengesinde Cari İşlemler Hesabı/Cari Transferler kalemi altında gösterilen ve karşılıksız olarak sağlanan ekonomik bir değer için ayrıca denkleştirici bir kayıt yapılmaktadır.

Ödemeler dengesi muhasebe sistemi derleyici ekonomi açısından değerlendirilecek olursa, reel kaynak ihracatı ile finansal kalemlere ilişkin olarak ekonominin dış varlıklarındaki bir azalış ya da dış yükümlülüklerindeki bir artış artı işaretli bir alacak kaydı ile gösterilirken, reel kaynak ithalatı ile finansal kalemlere ilişkin olarak ekonominin dış varlıklarındaki bir artış ile dış yükümlülüklerindeki bir azalış ise eksi işaretli bir borç kaydı ile gösterilmektedir.

Özetlemek gerekirse,

Mal, hizmet ve gelir ithalatı, varlık artışı, yükümlülük azalışı: Borç Kaydı (-)

Mal, hizmet ve gelir ihracatı, varlık azalışı, yükümlülük artışı: Alacak Kaydı (+)

Örneğin, yurt içinde yerleşik bir firmanın, ithal ettiği 1,000 Amerika Birleşik Devletleri (ABD) doları tutarındaki malın bedelini fiili ithalat tarihinden altı ay sonra ödemesi durumunda; yurt dışında yerleşik ihracatçı, yurt içinde yerleşik ithalatçıya ticari kredi kullandırmış olmaktadır. Söz konusu işlem ödemeler dengesi tablosuna aşağıdaki gibi yansıtılacaktır:

a) Fiili ithalat gerçekleştiğinde,

	Alacak (+)	Borç (-)
_____ / _____		
Cari İşlemler Hesabı: Mallar/İthalat		1,000

Sermaye ve Finans Hesabı/ Finans Hesapları:

Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Ticari Krediler	1,000	
_____ / _____		

b) İthalat bedeli ödendiğinde,

	Alacak (+)	Borç (-)
_____ / _____		

Sermaye ve Finans Hesabı/ Finans Hesapları:

Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Ticari Krediler		1,000
--	--	-------

Diğer Yatırımlar/Varlıklar/ Bankaların Döviz Varlıkları	1,000	
_____ / _____		

İşlemler, piyasa fiyatları üzerinden ve mülkiyet değişimi gerçekleştiği tarihte kaydedilmektedir. Taraflarca üzerinde anlaşılan, işlemin gerçekleştiği fiyata piyasa fiyatı denmektedir. Yukarıdaki örnekten de görüleceği üzere, ödemeler dengesine sadece nakit ödeme gerektiren işlemler değil, tüm ekonomik işlemler kaydedilmektedir. Kılavuz'da olduğu gibi, BPM5'te de,

ulusal hesaplarla uyumun sağlanması amacıyla hesap birimi olarak ulusal paranın kullanılması önerilmektedir. Ancak, ulusal para biriminin diğer para birimleri karşısında önemli oranda dalgalanma göstermesi halinde, ulusal para biriminin yanı sıra istikrarlı bir para biriminin de kullanılması önerilmektedir (IMF, 1996a, s.72).

BPM5'te yer aldığı şekliyle ödemeler dengesi, Cari İşlemler Hesabı ile Sermaye ve Finans Hesapları olmak üzere iki ana kalemden oluşmaktadır. Cari İşlemler Hesabı, mal, hizmet, gelir ve cari transferler gibi reel kaynaklarda meydana gelen işlemleri; Sermaye ve Finans Hesapları ise sermaye transferleri ve üretilmeyen, finansal olmayan varlıklar ile finansal varlık ve yükümlülüklerde meydana gelen işlemleri göstermektedir.

Cari İşlemler Hesabı sırasıyla dış ticaret dengesi, hizmetler dengesi, yatırım geliri dengesi ve cari transferler olmak üzere dört alt kalemden oluşmaktadır.

Dış ticaret dengesi, genel mal ticareti, işlem gören mallar, onarım gören mallar, taşıtlar için limanlarda sağlanan mallar ile parasal olmayan altını¹⁴ kapsamaktadır.

Hizmetler dengesi altında hizmet ihracına ilişkin gelirler ile hizmet ithaline ilişkin giderler kaydedilmektedir. Bu kalem altında taşımacılık, turizm, haberleşme, inşaat, sigorta, bilgisayar hizmetleri ile telif hakları, ticari ve finansal hizmetler, resmi hizmetler ve diğer hizmetler yer almaktadır.

Yatırım geliri dengesi ise faktör gelir ve giderlerini kapsamaktadır. İşgücüne ilişkin gelir ve giderler, çalışanların ücretleri kalemi altında, sermayeye ilişkin gelir ve giderler ise yatırım geliri kalemi altında gösterilmektedir. Yatırım geliri, yatırımcının finansal varlık mülkiyetinden doğan gelirlerini ifade etmektedir. Yatırım geliri doğrudan yatırım, portföy yatırımları ve diğer yatırımlar olmak üzere üç alt kalemden oluşmaktadır. Söz konusu üç alt kalem, sermaye ve finansal hesaplarda da aynı başlıklar altında yer almaktadır. Böylece, yatırımların kendisi sermaye ve finansal

¹⁴ Ticari altın.

hesaplarda gösterilirken, bu yatırımlarla ilgili faktör gelir ve giderleri cari işlemler hesabında gösterilmektedir.

Üç alt kalemin kapsamı kısaca incelenecek olursa; doğrudan yatırımlar kalemi yerleşik yabancı sermayeli şirketlerin dağıttıkları kar payları ile yeniden yatırıma dönüştürdükleri karları ve yurt dışındaki ortak ile gerçekleştirdikleri diğer yatırımlardan kaynaklanan gelir ve giderleri, portföy yatırımları kalemi hisse senetlerine ilişkin temettü ödemeleri ile tahvil gibi borç araçlarına ilişkin faiz gelir ve giderlerini ve diğer yatırımlar kalemi de krediler ve mevduatlar gibi doğrudan yatırım ve portföy yatırımları dışında kalan yatırımlara ilişkin faiz gelir ve giderlerini içermektedir.

Cari transferler ise taraflardan birince karşılıksız olarak sağlanan mal hizmet ve para transferlerinden oluşmaktadır. Uluslararası kuruluşlara ödenen katkı payları, vatandaşı oldukları ülkenin dışındaki bir ülkede bir yıldan fazla süreyle çalışan işçilerin yakınlarına gönderdikleri havaleler de bu kalem altında gösterilmektedir.

İkinci ana kalem olan Sermaye ve Finans Hesapları, Sermaye Hesabı ve Finans Hesapları şeklinde iki alt kaleme ayrılmaktadır. Sermaye hesabı altında, göçmen transferleri ve borç affı gibi sermaye transferleri ile toprak ve patent hakkı gibi üretilmeyen, finansal olmayan varlıklara ilişkin işlemler kaydedilmektedir. Birinci Bölümde incelenen, UYP'deki araç sınıflandırması, sektör ve vade tanımlamaları ödemeler dengesi tablosunun Finans Hesapları için de geçerlidir. Buna göre Finans Hesapları; doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları, finansal türevler, diğer yatırımlar ve rezerv varlıklar kalemlerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla, UYP ödemeler dengesinin finans hesaplarıyla yakından ilgilidir.

2.2. Dış Borç Araçlarının Ödemeler Dengesine Kaydı

Ödemeler dengesi finans hesapları, bir ekonominin dış varlık ve dış yükümlülükleri ile ilgili tüm işlemleri içermektedir. Finansal hesap altında sadece menkul kıymetler, krediler, ticari krediler ve mevduatlar gibi finansal varlıklar kaydedilmektedir. Yerleşikler ile yerleşik olmayanlar arasında kamu

mülkiyetinde olmayan gayrimenkul ya da arazilere ilişkin gerçekleştirilen işlemler ise istisnalardan biridir.

SNA ve BPM5'te gayrimenkul, arazi gibi taşınmaz malların sadece yerleşiklerin mülkiyetinde olabileceği belirtilmektedir; dolayısıyla bir yurt dışı yerleşik, yerleşik ekonomide bir gayrimenkul edindiğinde SNA ve BPM5'e göre kavramsal bir yerleşik işletme edinmiş gibi değerlendirilmektedir. Bu işlem ise doğrudan yatırım olarak kabul edilmektedir. Diğer taraftan, kamu mülkiyetinde olan gayrimenkul ya da arazilere ilişkin işlemler sermaye hesabı altında gösterilmektedir.

Finansal varlıklara ilişkin işlem türleri dört madde altında toplanabilir:

a) Reel kaynaklar karşılığında finansal varlıkların sağlanması durumunda kayıtlardan birisi cari işlemler hesabına, diğeri de finansal hesaplara yapılmaktadır.

b) Patent hakkı gibi üretilmemiş, finansal olmayan varlıklar karşılığında finansal varlıklar sağlanması durumunda kayıtlardan birisi sermaye hesabına, diğeri de finansal hesaplara yapılmaktadır.

c) Finansal varlıklar karşılığında finansal varlıklar sağlanması durumunda kayıtların her ikisi de finansal hesaplara yapılmaktadır.

d) Finansal varlıkların karşılıksız olarak sağlanması durumunda kayıtlardan birisi transferin niteliğine göre cari işlemler hesabına ya da sermaye hesabına, diğeri de finansal hesaplara yapılmaktadır.¹⁵

Daha önce de değinildiği gibi, finansal kalemlerin değerinde işlemler dışında meydana gelen kur ya da fiyat hareketlerine bağlı değerlendirme değişimleri, ödemeler dengesine değil, UYP'ye yansıtılmaktadır. Sermaye ve Finansal Hesaba sadece işlemler kaydedilmekte ve işlemler dışındaki hiçbir değerlendirme değişimi kaydedilmemektedir.

Yeniden sınıflandırmadan kaynaklanan değerlendirme değişimleri de ödemeler dengesinde değil UYP'de gösterilmektedir. Örneğin, yurt dışında

¹⁵ Cari transferler, cari işlemler hesabına; sermaye transferleri ise sermaye hesabına kaydedilmektedir.

yerleşik bir yatırımcının yerleşik bir şirkette % 10'un altındaki hisse edinimi portföy yatırımı olarak sınıflandırılmaktadır. İlerleyen dönemlerde ise yatırımın % 10'un üzerine çıkması durumunda, yeni yatırım tutarı ödemeler dengesinde yine portföy yatırımı altında kaydedilmekte ancak UYP'de başlangıçtaki portföy yatırımı ile yeni yatırım tutarının toplamı, doğrudan yatırım olarak yeniden sınıflandırılmaktadır.

Mülkiyet değişiminin gerçekleştiği finansal varlıklarda, satım fiyatının alım fiyatından farklı olması durumunda hem alım hem de satım fiyatları ödemeler dengesinde piyasa değeri üzerinden kaydedilmekte ve böylece realize edilen elde tutma karı ya da zararı ödemeler dengesi istatistiklerine dahil edilmiş olmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, satım gerçekleşene kadar fiyat hareketlerine bağlı olarak ortaya çıkan elde tutma karı ya da zararı ödemeler dengesine kaydedilmemektedir.

Finansal varlıklardaki işlemler genellikle net bazda kaydedilmektedir. Tek bir kalemden, borç kayıtlarının toplamı alacak kayıtlarının toplamının üzerinde ya da altında ise, ödemeler dengesinde net bir borç ya da alacak kaydı olarak gösterilmektedir. Örneğin, yerleşikler tarafından ihraç edilen menkul kıymetlerin yerleşik olmayanlarca alınması ve satılması durumunda ilgili kalemden alım ve satım tutarlarının neti kaydedilmektedir. BPM5'teki tek istisna uzun vadeli krediler ile ticari kredilerin brüt bazda gösterilmesidir.

Ödemeler dengesine ve dolayısıyla finansal hesaba kaydedilen işlemlerle ilgili önemli bir husus da, finansal bir kalemin dış varlık ya da dış yükümlülük olarak sınıflandırılmasının para birimi cinsine bağlı olmamasıdır. (IMF, 1996a, s.95). Örneğin, Hazine tarafından ihraç edilen YTL cinsinden devlet iç borçlanma senetleri (DİBS), yurt dışı yerleşikler tarafından satın alındığında, dış yükümlülük olarak sınıflandırılmakta ve Türkiye'nin ödemeler dengesinde Finansal Hesaplar/Portföy Yatırımları/Yükümlülükler/Yurt İçi kalemi altında kaydedilmektedir. Bu senetlerin, aynı zamanda dış borç stokuna da dahil edilmesi gerekmektedir. Ancak, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de iç ve dış borç istatistikleri kendi bütünlükleri içinde ayrı sistemler altında takip edildiğinden; yurt dışı yerleşiklerin mülkiyetindeki DİBS'ler, Türkiye'de iç borç stoku altında takip edilmektedir.

Diğer taraftan, örneğin yine Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilen eurobond gibi tahvillere ilişkin olarak, yerleşiklerin mülkiyetindeki bu türden tahvillerin dış borç stokundan düşülmesi gerekmektedir. Ancak, halihazırda yayınlanmakta olan dış borç istatistiklerinde, bu tutar dış borç stokundan düşülmemektedir. Türkiye'nin ödemeler dengesinde ise yurt içi yerleşiklerin bu türden tahvil alımları Portföy Yatırımları kaleminde dış yükümlülüklerden net bazda düşülmektedir. Türkiye'nin ödemeler dengesindeki Portföy Yatırımları/Yükümlülükler/Yurt Dışı kalemi, ilgili dönemde Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilen tahvil tutarını göstermektedir. Yerleşiklerin söz konusu ihraçlardan satın aldıkları tutarlar ise Portföy Yatırımları/Varlıklar kalemine kaydedilmektedir. Bu haliyle, ödemeler dengesinde dış yükümlülük tutarı net bazda doğru kaydedilmesine karşın; UYP'deki Yükümlülükler/Portföy Yatırımları kalemi ile uyumsuzluk göstermektedir.

Dış borç istatistiklerindeki uygulama yukarıda değinildiği şekilde olmakla birlikte, TCMB İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından yayınlanmakta olan Türkiye'nin UYP'sinde, Yükümlülükler/Portföy Yatırımları/Borç Senetleri/Genel Hükümet kalemindeki Yurt İçi başlığı yurt dışı yerleşiklerin mülkiyetindeki DİBS'leri göstermekte ve Yurt Dışı başlığı ise Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilen tahvil stokundan, yerleşiklerin mülkiyetindeki bu tür tahvillerin düşülmesiyle bulunan stoku göstermektedir.¹⁶

2.2.1. Dış Borç Araçlarının Ödemeler Dengesi ve Dış Borç İstatistiklerine Tahakkuk Esasında Kaydedilmesi

Bu bölümde, dış borç araçlarının ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerine tahakkuk esasında nasıl kaydedileceği ele alınacak ve konunun daha iyi anlaşılabilmesi için rakamsal örneklere yer verilecektir. BPM5, Kılavuz ve SNA'da faiz tahakkuk esasında kaydedilmektedir. Ayrıca, Avrupa Hesaplar Sistemi (ESA 95)'ne göre de faiz tahakkuk esasında kaydedilmelidir (European Council, 1995; Eurostat, 2002). Diğer taraftan,

¹⁶ 2006 Q1 itibarıyla yayınlanan UYP'de, yurt dışı yerleşiklerin mülkiyetindeki DİBS'lerin tutarı 21,316 milyon ABD doları iken Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilen ve yurt içi yerleşiklerin mülkiyetindeki tahvillerin tutarı ise 12,574 milyon ABD dolardır.

Türkiye'nin ödemeler dengesi ve dış borç istatistikleri ise henüz tahakkuk esasında derlenmemektedir.

Birinci Bölümde incelendiği gibi, tahakkuk esaslı kayıt tabanında, faiz kalan anapara bakiyesi üzerinden sürekli alacaklıya tahakkuk edecek şekilde kaydedilmekte ve ödeninceye kadar anapara bakiyesini arttırmaktadır. Bir bakıma, tahakkuk esaslı bir kayıt tabanında faiz ödemesi söz konusu değildir, yapılan tüm ödemeler kalan anapara bakiyesindeki azalmayı temsil etmektedir (IMF, 2004, s.22). Tahakkuk eden faiz anapara ile birlikte borçlunun nihai olarak alacaklıya ödeyeceği tutardır.

Kılavuz'a göre, dış borç istatistiklerinde tahakkuk esasları aşağıdaki ilkeler temelinde uygulanmalıdır: a) faiz ödemesinde bulunan tüm finansal araçlar tahakkuk esasında kaydedilmelidir, b) tahakkuk eden faiz maliyetlerinin hesaplanmasında basit ya da bileşik faiz yöntemi kullanılabilir, c) iskontolu olarak ihraç edilen tüm menkul kıymetler benzer biçimde değerlendirilmelidir¹⁷ ve d) değişken faiz oranlı ve endeksli menkul kıymetler için de faiz maliyetleri tahakkuk ettirilmelidir.

Tahakkuk esaslı ödemeler dengesinde ise nakit esaslardan farklı olarak; Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Geliri Dengesi/Giderler kalemi altında ödenen faiz değil tahakkuk eden faiz kaydedilmektedir. Tahakkuk eden faiz, borç aracının niteliğine göre bu kalem altındaki Doğrudan Yatırımlar, Portföy Yatırımları ya da Diğer Yatırımlar'a kaydedilmektedir. Ayrıca, çift kayıt ilkesi gereğince de denkleştirici kayıtlar yapılmaktadır.

İlke olarak, yatırım gelinine ilişkin tüm akımlar ödemeler dengesine tahakkuk ettikleri zaman kaydedilmektedir. Bununla birlikte, aynı döneme ait olmak üzere, tahakkuk eden faiz, vadesi gelen faiz ve fiili olarak ödenen faiz tutarları farklılık gösterebilmektedir. Faiz maliyetlerinin kaydedileceği zamana ilişkin üç farklı durum söz konusu olabilmektedir (IMF, 1996a, s.82):

¹⁷ Birçok ülkenin dış borç kayıt sistemlerinde basit faiz yöntemi kullanılmaktadır. Buna karşılık, teorik açıdan bileşik faiz yönteminin benimsenmesi daha uygun gözükmektedir. İlerleyen bölümlerdeki örneklerde de görüleceği üzere, bu yöntem tahakkuk eden tutarlar ile gelecekte yapılacak ödemelerin iskonto edilmiş değerleri arasında tam bir mutabakat sağlamaktadır. Ayrıca, bileşik faiz yönteminde geçmiş dönemde tahakkuk eden faiz tutarı da dikkate alınmış olmaktadır. Ayrıca, kupon ödemesiz tahvillerde faiz her zaman bileşik olarak tahakkuk etmektedir (Eurostat, 2002, s.132).

- İlk olarak, yayınlanan ödemeler dengesinin kapsadığı dönem, faiz ödeme dönemi ile aynı ise; fiili olarak ödenen faizlerin yanı sıra vadesi gelen faiz maliyetlerinin de ödemeler dengesine kaydedilmesi gerekmektedir. Örneğin, ödemeler dengesini her yılın sonunda, yıllık olarak yayınlayan ve yurt dışından, faiz ödemelerinin yıl sonlarında yapılacağı, iki yıl vadeli bir kredi sağlayan yerleşik ekonomi; bu yılın sonunda vadesi gelen faizi ödemesi bile, söz konusu faiz maliyetini ödemeler dengesinde Yatırım Geliri Dengesi kalemi altında gider olarak kaydetmelidir.

- İkinci olarak, yayınlanan ödemeler dengesinin kapsadığı dönem, faiz ödeme döneminden daha uzun ise; tahakkuk eden faiz maliyetlerinin de ödemeler dengesine kaydedilmesi gerekmektedir. Yerleşik ekonominin yurt dışında ihraç ettiği kupon ödemesiz, örneğin 5 yıl vadeli bir tahvil bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Aslında, kupon ödemesiz tahvillerde gerçek anlamda bir faiz ödemesi söz konusu olmamaktadır. İskontolu olarak ihraç edilen bu tahvillerde, tahvilin ihraç fiyatı ile itfa dönemindeki değeri¹⁸ arasındaki fark, faiz gelirini yansıtmaktadır. Dolayısıyla, bu durumda faiz ödeme dönemi bulunmamaktadır. Yerleşik ekonominin ödemeler dengesini yıllık olarak yayınlaması durumunda; tahvile ilişkin yıllık olarak tahakkuk eden faiz maliyetinin, beş yıl boyunca ödemeler dengesine yansıtılması gerekmektedir.

- Üçüncü olarak ise, yayınlanan ödemeler dengesinin kapsadığı dönem, faiz ödeme döneminden daha kısa ise; faiz maliyetleri ödemeler dengesinin yayımlandığı her döneme dağıtılmalıdır. Örneğin, ödemeler dengesini yıllık olarak yayınlayan yerleşik ekonominin, yurt dışında 5 yıl vadeli, kupon ödemeli ve iskontolu bir tahvil ihraç etmesi durumunda; ödemeler dengesinin yayımlandığı her yıl için faizi temsil eden iskonto üç yıla dağıtılmalıdır. 2.2.1.3. Portföy Yatırımları başlığı altında, bu örneğe daha ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Diğer taraftan, belirli bir dönem içinde tahakkuk etmiş olan faiz maliyetlerinin, çift kayıt ilkesi gereğince yapılan denkleştirici kayıtları ise üç farklı duruma göre yapılmaktadır (IMF, 1995, s.137): 1) tahakkuk eden ancak

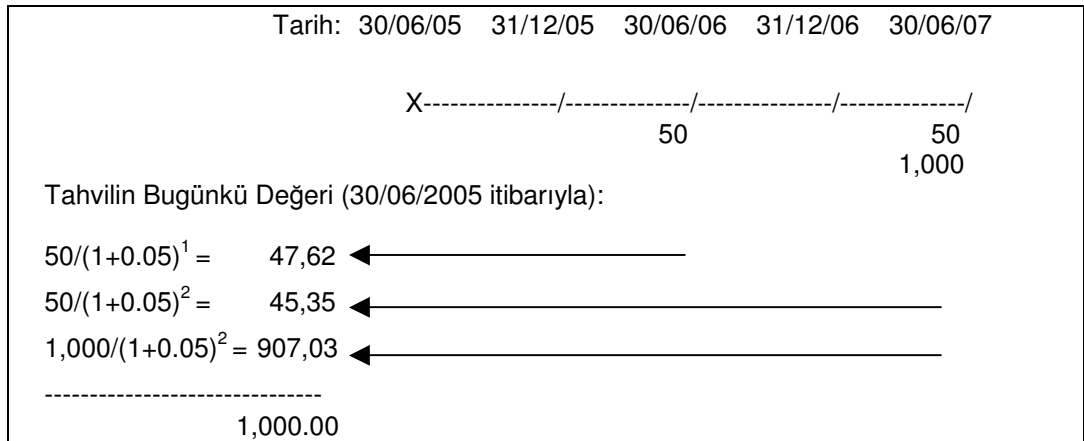
¹⁸ Tahvilin itfa dönemindeki değeri, tahvilin itibari değeridir.

vadesi gelmemiş olan faiz, 2) tahakkuk eden, vadesi gelen ve vadesinde ödenen faiz ve 3) tahakkuk eden, vadesi gelen ancak vadesinde ödenmeyen faiz. Aşağıda, söz konusu üç farklı durumda, ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerine yapılan kayıtlarla ilgili rakamsal örneklere yer verilmektedir.

1) Belirli bir dönemde tahakkuk eden ancak vadesi gelmemiş olan faize ilişkin denkleştirici kayıt, finansal hesaplarda ilgili borç aracında anapara miktarını arttıracak şekilde yapılmaktadır.¹⁹

Örneğin, yurt içinde yerleşik bir firma, 30/06/2005 tarihinde itibari değeri ve ihraç fiyatı 1,000 ABD doları olan, 2 yıl vadeli ve 30/06/2006 ile 30/06/2007 tarihlerinde yıllık 50 dolar faiz ödemesinde bulunan, bir başka deyişle, yıllık % 5 sabit faiz oranı olan iskontosuz ve primsiz bir tahvili yurt dışında ihraç etmiş olsun.

Şekil 2.1'den de görüleceği üzere, 30/06/2005 tarihinde, gelecekteki tüm faiz ödemeleri ile anapara ödemesinin bugünkü değeri, bir başka deyişle tahvilin nominal değeri, 1,000 ABD dolarına eşittir.

Şekil 2.1 : İskontosuz ve Primsiz Tahvil İhracı – İhraç Tarihi İtibarıyla Bugünkü Değer

30/06/2005 tarihinde, yerleşik ekonominin dış borç istatistiklerinde Diğer Sektörler/Finansal Olmayan Kuruluşlar/Uzun Vade/Tahvil ve Bonolar kalemine 1,000 ABD doları tutarında kayıt yapılacaktır. Yine aynı tarihte, ödemeler dengesi tablosuna ise aşağıdaki kayıtlar yapılacaktır²⁰:

¹⁹ Primli olarak ihraç edilen tahvillerde, tahakkuk eden faiz anapara miktarını azaltacak şekilde kaydedilmelidir.

²⁰ Gösterim kolaylığı açısından, yerleşik ekonominin tahakkuk esaslı ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerini yıllık bazda yayınladığı varsayılmaktadır.

	/	
		Alacak (+) Borç (-)
Finans Hesapları:		
Portföy Yatırımları/Yükümlülükler/Borç Senetleri	1,000	
Diğer Yatırımlar/Bankaların Döviz Varlıkları		1,000
	/	

Faiz maliyetleri, sürekli bir biçimde yıllık % 5 oranında tahakkuk edeceğinden ve anapara miktarına ekleneceğinden, 31/12/2005 tarihinde yayınlanacak olan ödemeler dengesinde, 30/06/2005 ile 30/12/2005 tarihleri arasında bu tahvile ilişkin tahakkuk eden ancak vadesi gelmemiş faiz maliyetlerinin de dahil edilmesi gerekmektedir. Tahakkuk eden faiz Şekil 2.2 yardımıyla hesaplanabilir:

Tarih: 30/06/05	31/12//05	30/06/06	31/12/06	30/06/07
	/-----X-----/			
		50		50
				1,000
Tahvilin Bugünkü Değeri (31/12/2005 itibarıyla)				
	$50/(1+0.05)^{1/2}$	=	48,80	←
	$50/(1+0.05)^{3/2}$	=	46,47	←
	$1,000/(1+0.05)^{3/2}$	=	929,43	←

	1,024.70			

Şekil 2.2 : İskontosuz ve Primsiz Tahvil İhracı - İhraç Tarihinden Altı Ay Sonraki Bugünkü Değer

Şekil 2.2'de görüldüğü gibi, altıncı ayın sonunda tahvilin bugünkü değeri, bir başka deyişle anapara miktarı, 1,000 ABD doları anapara ve 25 (24.7) ABD doları da tahakkuk eden faiz olmak üzere 1,024.7 ABD doları olmuştur. Tahvilin 30/06/2005 ile 31/12/2005'deki bugünkü değerleri arasındaki fark, tahakkuk eden faize eşit olmaktadır: $1,024.7 - 1,000 = 24.7$.

Alternatif olarak, tahvilin 31/12/2005'deki bugünkü değeri, gelecekteki değer formülü kullanılarak, Formül 2.1 yardımıyla da hesaplanabilir.

$$G = A \times (1+i)^n \quad (2.1)$$

Formül 2.1'de G gelecekteki değeri, A bugünkü değeri, i bir dönemlik faiz oranını, n ise dönem sayısını belirtmektedir. Formül, tahakkuk eden faizi bileşik faiz yöntemi ile hesaplamaktadır. Örnekteki değerler, formülde yerine konulduğunda, aynı değer bulunacaktır.

$$G = 1,000 \times (1+0.05)^{1/2} = 1,024.70$$

Diğer taraftan, tahakkuk eden faiz, basit faiz yöntemi ile de hesaplanabilmektedir. Bu yöntem ile hesaplandığında, tahakkuk eden faiz 1,000 ABD doları x % 5 x 1/2 = 25 ABD doları olmaktadır.

31/12/2005 tarihinde yayınlanacak olan dış borç istatistiklerinde, daha önce kaydedilen borç yükümlülüğü 25 ABD doları artacaktır. Yine, 31/12/2005 tarihinde yayınlanacak olan ödemeler dengesinde ise aşağıdaki kayıtlar yer alacaktır:

	Alacak (+)	Borç (-)
Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Geliri Dengesi:		
Portföy Yatırımları/Gider		25
Finans Hesapları/Portföy Yatırımları:		
Yükümlülükler/Borç Senetleri	25	

Görüldüğü üzere, tahakkuk eden faiz hem ödemeler dengesi hem de dış borç istatistiklerinde kalan anapara borç bakiyesine eklenmiş olmaktadır.

2) Belirli bir dönemde tahakkuk etmiş olan faiz gideri, aynı dönem içinde ödeniyorsa; tahakkuk eden faize ilişkin denkleştirici kayıt ödemenin yapıldığı araç altında, örneğin, ödemenin yerleşik bir bankadan yapılması durumunda, Finans Hesapları/Diğer Yatırımlar/Varlıklar/Bankaların Döviz Varlıkları kalemine yapılmaktadır (I).

Buna karşılık, bir önceki kayıt döneminde tahakkuk eden faizin bu dönemde ödenmesi durumunda, yapılan ödemeye ilişkin denkleştirici kayıt, ilgili araçta bir yatırım azalışı olarak kaydedilmektedir (II).

Örneğe geri dönülecek olursa, 30/06/2006 tarihinde yapılacak olan 50 ABD dolarlık faiz ödemesi her iki durumu da içermektedir: 31/12/2005 tarihinden bu yana tahakkuk etmiş olan 25 ABD doları tutarındaki faiz²¹ (I) ile tahvilin ihraç edildiği 30/06/2005 tarihinden, ödemeler dengesinin yayınlandığı 31/12/2005 tarihine kadar tahakkuk etmiş olan ve kaydı yukarıda gösterilen yine 25 ABD doları tutarındaki faiz (II).

30/06/2006 tarihinde, ödemeler dengesine sırasıyla aşağıdaki kayıtlar yapılacaktır:

_____ / _____
Alacak (+) Borç (-)

Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Geliri Dengesi:

Portföy Yatırımları/Gider 25 (I)

Finans Hesapları:

Diğer Yatırımlar/Varlıklar/Bankaların Döviz Varlıkları 25(I)+25(II)

Portföy Yatırımları/Yükümlülükler/Borç Senetleri 25(II)

_____ / _____

Ödemeler dengesine 30/06/2005, 31/12/2005 ve 30/06/2006 tarihlerinde yapılan kayıtlar birlikte ele alındığında, Şekil 2.3'te gösterilen bakiyelere ulaşılabacaktır.²² Söz konusu şekilde görüldüğü gibi, 30/06/2006 tarihinde; anapara yükümlülüğünü gösteren (I)'deki kayıtların bakiyesi 1,000 ABD doları, nakit akımlarını gösteren (II)'deki kayıtların bakiyesi 950 ABD doları ve tahakkuk eden ve aynı zamanda vadesinde ödenen faiz maliyetlerini gösteren (III)'deki kayıtların bakiyesi ise 50 ABD dolarıdır. Aynı

²¹ Söz konusu faiz, yine (2.1) kullanılarak hesaplanabilir. $G = 1024.7 \times (1+0.05)^{1/2} = 1.050$ ve $1.050 - 1.024.7 = 25.3$

²² Ödemeler dengesine 30/06/2005 ve 31/12/2005 tarihlerinde yapılan kayıtlar, Şekil 2.3'te sırasıyla 1 ve 2 ile gösterilmektedir. 30/06/2006 tarihinde ise I. durum için yapılan kayıt 3a ile ve II. durum için yapılan kayıt 3b ile gösterilmektedir.

tarihte, dış borç kayıtlarında da, tahvile ilişkin anapara yükümlülüğü 1,000 ABD doları olarak görünecektir.

(I) Finansal Hesaplar/Portföy Yatırımları Yükümlülükler/Borç Senetleri ABD Doları		(II) Finansal Hesaplar/Diğer Yatırımlar Varlıklar/Bankaların Döviz Varlıkları ABD Doları	
Alacak (+)	Borç (-)	Alacak (+)	Borç (-)
1,000 (1)	25 (3b)	25 (3a)	1,000 (1)
25 (2)		25 (3b)	
1,000			950
(III) Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Geliri Dengesi Portföy Yatırımları ABD Doları			
Alacak (+)		Borç (-)	
		25 (2)	
		25 (3a)	
		50	

Şekil 2.3 : İskontosuz ve Primsiz Tahvil İhracı - Ödemeler Dengesi Kayıtları

Bu noktada, aynı örnekten yola çıkarak tahakkuk esaslı kayıt ile nakit esaslı kayıt arasındaki farkı da belirtmek faydalı olacaktır. Dış borç istatistikleri ve ödemeler dengesinin nakit esaslı olması halinde; tahakkuk eden faize ilişkin hiç bir kayıt yapılmayacak ve dolayısıyla tahakkuk eden ancak vadesi gelmemiş faiz kalan anapara bakiyesine eklenmeyecektir. Bu kayıt tabanı altındaki dış borç stokunda, kalan borç bakiyesini sadece anapara geri ödemeleri azaltmakta ve faiz ödemelerinin herhangi bir etkisi olmamaktadır.²³

Örnekteki tahvil incelendiğinde, her iki kayıt tabanında da ihraç tarihi ile kupon ödemesinin yapıldığı tarihteki borç bakiyesi aynı olmaktadır (1,000 ABD doları). Ancak, fark 31/12/2005 tarihinde yayınlanan dış borç istatistiklerinde ve ödemeler dengesinde ortaya çıkmaktadır: tahakkuk esaslı tabanda dış borç bakiyesi 1,025 ABD doları iken, nakit esaslı tabanda 1,000 ABD doları olmaktadır. Şu halde, tahakkuk esaslı tabandaki borç bakiyesi, tahakkuk eden faiz vadesinde ödeninceye kadar, nakit esaslı tabandan daha yüksek olacaktır. Tabanlarda aynı bakiyelerin yer alması zamansal bir gecikme ile mümkün olmaktadır.

²³ Ödemeler dengesine yapılan kayıtlarda da aynı durum geçerli olmaktadır.

3) Belirli bir dönem içinde tahakkuk eden faiz o dönem içinde ödenmesi gerekiyor ancak ödenmiyorsa, tahakkuk eden faize ilişkin denkleştirici kayıt ödemeler dengesinde Finansal Hesaplar/Diğer Yatırımlar altındaki Diğer Varlıklar/Diğer Yükümlülükler kalemi altında, vadesi geçmiş faizlerdeki bir artış biçiminde kaydedilmektedir (I). Diğer taraftan, bir önceki dönemde tahakkuk eden ve bu dönem ödenmesi gereken faiz ödenmiyorsa, denkleştirici kayıt ilgili borç aracı altında yapılmalıdır (II).

Yine örneğe dönülecek olursa, 30/06/2006 tarihinde ödenmesi gereken 50 ABD doları tutarındaki faizin 25 ABD doları bu dönemde (I) ve 25 ABD doları ise (II) geçen dönemde tahakkuk etmiştir. Bu tarihte ödemenin yapılmaması durumunda, ödemeler dengesine aşağıdaki kayıtlar yapılacaktır:

_____ / _____
Alacak (+) Borç (-)

Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Geliri Dengesi:

Portföy Yatırımları/Gider 25 (I)

Finans Hesapları/Diğer Yatırımlar:

Diğer Yükümlülükler/Vadesinde Ödenmeyen Faiz²⁴ 25 (I) +25(II)

Finans Hesapları/Portföy Yatırımları:

Yükümlülükler/Borç Senetleri 25 (II)

_____ / _____

Ödemeler dengesi açısından, 31/12/2005 tarihinde yapılan kayıtlarla Yükümlülükler/Borç Senetleri kalemi altındaki tutar, bir başka deyişle, anapara miktarı, 1,025 ABD doları olurken; 30/06/2006 tarihli yukarıdaki kayıt sonucunda anapara miktarı tekrar 1,000 ABD doları olmuştur. Ayrıca, yine yukarıdaki kayıt ile birlikte, ödemeler dengesine 50 ABD doları tutarında kısa

²⁴ Vadesi geçmiş faiz ödendiğinde ise, bu kaleme aynı tutarda borç kaydı yapılmakta ve böylece vadesi geçmiş faiz borcu sona erdirilmektedir. Denkleştirici alacak kaydı ise "Bankaların Döviz Varlıkları" kalemine yapılmaktadır.

vadeli yeni bir borç yükümlülüğü kaydedilmektedir.²⁵ Dış borç istatistikleri için de aynı durum geçerlidir. 30/06/2006 tarihinde, faiz, vadesinde ödenmiş gibi gösterilmekte ve dış borç stoku tablosunda Diğer Borç Yükümlülükleri kalemine 50 ABD doları tutarında kayıt yapılmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, vadesi geçmiş borçlar, hem ödemeler dengesinde hem de dış borç istatistiklerinde ilgili borç aracı altında değil, farklı bir kalem altında takip edilmektedir.

Tabanlar bu durum için yeniden karşılaştırılacak olursa, yukarıda ele alınan tahakkuk esaslı tabandan farklı olarak; nakit esaslı tabanda vadesinde ödenmeyen borçlarla ilgili bir kayıt yapılmadığı için ilgili borç aracının bakiyesi de değişmeyecektir.

Her ne kadar, Kılavuz ve BPM5'te tahakkuk esaslı kayıt benimsenmiş olsa da; vadesi geçmiş borçlar aslında bir istisna oluşturmaktadır. Her iki kaynakta da vadesi geçmiş borçlar ödeme planı esasına göre kaydedilmektedir. Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi, ödeme planı esaslı kayıt tabanında, ilgili borç aracına ilişkin vadesinde ödenmeyen anapara ya da faiz; vadesinde ödenmiş gibi kaydedilmekte ve kısa vadeli yeni bir yükümlülük yaratılmaktadır. Söz konusu yükümlülük UYP'de Yükümlülükler/Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler kalemi altında ve ödemeler dengesinde ise Finans Hesapları/Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler kalemi altında gösterilmektedir.

Tam tahakkuk esaslı kayıt tabanında ise, vadesi geçmiş borçlar farklı bir kalem altında değil, aynı borç aracı altında gösterilmektedir. Böylece, SNA ile uyumlu olan bu uygulamada ödemeler dengesine ve dış borç istatistiklerine ilave kayıt yapma gereği ortadan kalkmaktadır. BPM5'in revize edilmesine yönelik olarak, Nisan 2004'te IMF tarafından hazırlanıp, derleyici ülkelerin tartışmasına açılan taslakta da, vadesi geçmiş borçların tahakkuk esasında kaydedilmesi hususu yer almaktadır. Uygulamanın benimsenmesi halinde, UYP'de vadesi geçmiş borçların ayırt edilebilmesi için ya her borç aracı altında bir alt başlık açılması ya da bu tutarın bir ayrıntı kalemi olarak verilmesi öngörülmektedir (IMF, 2004).

²⁵ Diğer Yükümlülükler/Vadesinde Ödenmeyen Faiz altındaki tutar.

2.2.1.2. Doğrudan Yatırımlar

Ödemeler dengesinde, Doğrudan Yatırımlar kalemi altındaki tek borç aracı, Birinci Bölümde açıklanan Diğer Sermaye'dir. Dış borç stoku tablosunda ise bu tür borçlanmalar Firmalar Arası Borçlanma olarak adlandırılmaktadır.

Örneğin, yerleşik bir doğrudan yatırım işletmesinin yurt dışında yerleşik olan merkezinden 1,000 ABD doları tutarında kredi kullanması durumunda, ödemeler dengesine aşağıdaki kayıtlar yapılacak ve dış borç stoku da aynı tutarda artacaktır:

_____ / _____		
	Alacak (+)	Borç (-)
Sermaye ve Finans Hesabı/ Finans Hesapları:		
Doğrudan Yatırımlar/Yurt içinde/Diğer Sermaye/		
Doğrudan yatırımcıya yükümlülükler	1,000	
Diğer Yatırımlar/Bankaların Döviz Varlıkları		1,000
_____ / _____		

Diğer Sermaye, tahvil ve bonolar gibi borç senetleri ile kredileri de içerdiğinden, tahakkuk esasına ilişkin örnekler Portföy Yatırımları ve Diğer Yatırımlar alt başlıkları altında verilecektir.

2.2.1.3. Portföy Yatırımları

Ödemeler dengesinde, portföy yatırımları kalemi altında hisse senetleri, tahvil ve bonolar gibi borç senetleri ile para piyasası araçları kaydedilmektedir. İlk alt ayırım varlık ve yükümlülük bazında yapılmaktadır. Portföy yatırımları kaleminin en önemli özelliği, bu kalem altında alım satımı yapılan ya da yapılabilen araçların kaydediliyor olmasıdır. Vadesi ne olursa olsun, bu araçlar yatırımcıya istediği anda başka bir araca geçme esnekliğini sağladığından; bu kalemde uzun vade ve kısa vade şeklinde bir ayırım

yapılmamıştır. Ayrıca, finansal piyasalardaki birçok yeniliğin de bu türden bir ayırımın uygunluğunu azalttığı söylenebilir.

Hisse senetleri ve borç senetlerinde ikinci alt ayırım ise, varlık ve yükümlülük kalemleri için sırasıyla yerleşik alacaklı sektör ve yerleşik borçlu sektör bazında yapılmaktadır. BPM5'teki araç sınıflandırması, temelde 1993 SNA ve IMF'in diğer istatistik sistemleriyle bağını güçlendirmek ve finansal piyasalardaki gelişmeleri yansıtmak üzere hazırlanmıştır (IMF, 1993, s.91).

Tahvil ve senetlerle ilgili olarak ödemeler dengesine kaydedilen işlemler; ihraç, itfa, alım, satım işlemleri ile tahakkuk eden ancak vadesi gelmemiş faiz maliyetleri için yapılan denkleştirici kayıtlardan oluşmaktadır.

Kupon ödemesiz tahviller ve iskonto oranı yüksek olan diğer tahviller, itfaya kadar periyodik faiz ödemelerinde bulunmayan ya da çok düşük miktarlarda faiz ödemesinde bulunan uzun vadeli senetlerdir. Bu tür tahviller, itibari değeri üzerinden iskonto edilerek satılmakta ve vade sonunda itibari değer üzerinden ödenmektedir. Bu durumda, tahvilin iskontolu ihraç fiyatı ile vade sonundaki fiyatı arasında çok büyük bir fark oluşmaktadır. Tahvilin yurt dışı yerleşiklere ihraç edilmesi durumunda, BPM5'te bu fark faiz gideri olarak değerlendirilmekte ve tahvilin itfasına kadar tahakkuk edecek şekilde kaydedilmektedir. Bir başka deyişle, söz konusu faiz gideri, aylık, üç aylık ya da yıllık bir ödeme serisine dönüştürülmekte ve Cari İşlemler Hesabı altındaki Yatırım Geliri Dengesi/Portföy Yatırımları kalemine gider olarak kaydedilmektedir.

Tahvilin itfasında ise faiz gideri için herhangi bir kayıt yapılmamaktadır. Faiz giderine ilişkin denkleştirici kayıtlar ise finansal hesap altındaki borç senetlerine yapılmakta ve böylece tahakkuk eden faiz yeniden tahvile yatırılmış olmaktadır. Bu şekilde, sermayeyi sağlamanın maliyeti sermayenin sağlandığı dönemlerle eşleştirilmektedir.

Kupon ödemesiz tahviller ve iskonto oranı yüksek olan diğer tahvillerin, itfadan sonra ikincil piyasada satılması durumunda, işlemin gerçekleştiği fiyat tahakkuk etmiş olan faize ek olarak realize edilmiş olan elde tutma karını ya da zararını da içerebilmektedir. Alım ya da satım

değerleri, ödemeler dengesinde finansal hesaplara piyasa fiyatı üzerinden kaydedileceğinden; elde tutma karı ya da zararı da dahil edilmiş olacaktır. Alım satım işleminden sonraki dönem için hesaplanan faiz giderinde, işlem sırasında geçerli olan ve tahvilin yeni sahibine maliyeti ile tahvilin vade sonundaki değeri arasındaki farkı yansıtan faiz oranı kullanılmalıdır (IMF,1993).

Yukarıda ele alınan türdeki tahvillerin ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerine kaydı bir örnek yardımı ile daha iyi anlaşılacaktır. Yerleşik ekonomide genel hükümet, itibari değeri 1,000 ABD doları olan, 5 yıl vadeli, % 10 getiriye sahip ve yıllık olarak 80 ABD doları kupon ödemesinde bulunan iskontolu bir tahvili yurt dışında ihraç etmiş olsun. Tahvil % 10 getiri ile ihraç edilmesine karşın; yıllık 80 ABD dolarlık kupon ödemesi, % 8'lik (80/1,000) bir getiriye denk gelmektedir. Aradaki fark, ihraç fiyatı ile itfa değeri arasındaki farkı yansıtmaktadır. Faiz maliyetleri, her yıl % 10 getiri oranı üzerinden 100 ABD doları olarak tahakkuk ederken; faiz olarak yılda sadece 80 ABD doları ödenmekte ve kalan tutar başlangıçtaki anapara miktarına²⁶ yeniden yatırılmakta, bir başka deyişle, kapitalize edilmektedir.

Yıl:	0	1	2	3	4	5
		/-----/	/-----/	/-----/	/-----/	/-----/
		80	80	80	80	80
						1,000
Tahvilin Bugünkü Değeri: (Yıl 0 itibarıyla)						
$80/(1+0.1)^1 = 72.27$		←				
$80/(1+0.1)^2 = 66.11$		←	←			
$80/(1+0.1)^3 = 60.10$		←	←	←		
$80/(1+0.1)^4 = 54.64$		←	←	←	←	
$80/(1+0.1)^5 = 49.67$		←	←	←	←	←
$1,000/(1+0.1)^5 = 620.92$		←	←	←	←	←

924.18						

Şekil 2.4 : İskontolu Tahvil İhracı - İhraç Tarihindeki Bugünkü Değer

Şekil 2.4'te de görüldüğü gibi, tahvilin başlangıçtaki anapara miktarı 924.18 ABD dolarıdır. Tahvil, ihraç edildiğinde, yerleşik ekonominin dış borç

²⁶ Başlangıçtaki anapara miktarı, tahvilin ihraç fiyatıdır.

istatistiklerinde Genel Hükümet/Uzun Vade/Tahvil ve bonolar kalemine 924.18 ABD doları tutarında kayıt yapılacaktır. Yine aynı tarihte, söz konusu işlem ödemeler dengesine de yansıtılacaktır²⁷.

Yıl	A Anapara Bakiyesi	B = A x % 10 Tahakkuk Eden Faiz	C Ödenen Faiz	D = B - C Kapitalize Olan Faiz	E = A + D Anapara Bakiyesi
1	924.18	92.42	80	12.42	936.60
2	936.60	93.66	80	13.66	950.26
3	950.26	95.03	80	15.03	965.29
4	965.29	96.53	80	16.53	981.82
5	981.82	98.18	80	18.18	1,000.00

Şekil 2.5 : İskontolu Tahvil İhracı - İtfa Planı

Şekil 2.5'te hesaplandığı şekliyle, birinci senenin sonunda dış borç istatistiklerinde yer alacak olan tutar, tahvilin birinci senenin sonundaki nominal değeri olan 936.6 ABD dolarıdır. Aşağıda, tahvilin ihraç edildiği tarih ile ihraç tarihinden bir yıl sonra ödemeler dengesine yapılan kayıtlar yer almaktadır²⁸:

_____ / _____		Alacak (+)	Borç (-)
Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Geliri Dengesi:			
Portföy Yatırımları/Gider		12.42 (I)	80 (I)
Finans Hesapları/Diğer Yatırımlar:			
Portföy Yatırımları/Yükümlülükler/Borç Senetleri	924.18 (0)		
	12.42 (I)		
Rezerv Varlıklar/Resmi Rezervler	80 (I)	924.18 (0)	
_____ / _____			

Tahvilin ihraç edildiği anda geçerli olan piyasa faiz oranının, tahvilde içerilen faiz oranından farklı olması durumunda, tahvil iskontolu ya da primli

²⁷ Gösterim kolaylığı açısından tahvil ihracının yılın son gününde yapıldığı ve ödemeler dengesinin yıllık olarak yayınlandığı varsayılmaktadır. Örneğin, ödemeler dengesinin ve dış borç istatistiklerinin üçer aylık olarak yayınlanması halinde, yıllık olarak tahakkuk eden faiz dört çeyrek yıla dağıtılacaktır.

²⁸ Tahvilin ihraç edildiği tarihte yapılan kayıtlar (0) ile, bir yıl sonra yapılan kayıtlar ise (I) ile gösterilmektedir. Tahvil ihraç bedelinin, Genel Hükümet'in Merkez Bankası nezdindeki hesabına yatırıldığı varsayılmaktadır.

olarak ihraç edilmektedir. Yukarıdaki örnekte, piyasa faiz oranı % 10 iken, tahvilde içerilen faiz oranı % 8 'dir. Böylece, kupon ödemeleri, tahakkuk eden faizden daha düşük olmaktadır. Bu durum ise ancak iskontolu olarak ihraç edilen ya da işlem gören menkul kıymetler için söz konusu olabilmektedir. Bu tür menkul kıymetlerde, tahvili satın alanın getirisi hem kupon faizi ödemelerinden hem de vade sonunda ödenecek olan iskontonun kendisinden oluşmaktadır.

Tahvil gibi portföy yatırımlarında, belirli bir dönem için tahakkuk eden faiz, tahvilin ortalama piyasa fiyatı ile o dönemde geçerli olan piyasa faiz oranı çarpılarak hesaplanmalıdır. Hesaplanan tutar, aynı dönemde yapılan kupon ödemesi tutarından farklı olabilmektedir. Yukarıdaki örnekte tahvilin ihraç edildiği andaki piyasa faiz oranı olan % 10'un beş yıl boyunca değişmediği varsayılmıştır. Piyasa faiz oranlarındaki değişim gözardı edilerek hesaplanan tahakkuk eden faiz tutarı, muhtemelen tahvili ihraç eden kurumun kayıtlarındaki tahakkuk eden faiz tutarı ile aynı olacaktır. Ancak, bu yöntemin iki sakıncası bulunmaktadır. İlk olarak, tahvilin alım satımı yapılıyorsa, tahvilin yeni sahibi tahakkuk eden faizi hesaplarken; tahvilin ihraç edildiği tarihteki piyasa faiz oranını değil, tahvili satın aldığı tarihteki piyasa faiz oranını kullanıyor olabilir. Piyasa faiz oranları önemli ölçüde dalgalanma gösterdiğinde, her iki hesaplama da ödemeler dengesi açısından yanlış sonuçlara yol açabilecektir. İkinci olarak ise, bu yöntem piyasa fiyatı uygulamasıyla çok bağdaşmamaktadır. Belirli bir dönemde, bir menkul kıymetin piyasa fiyatı diğer etkenlerin yanı sıra o dönemdeki piyasa faiz oranını yansıtmaktadır. BPM5, alım satımı yapılan menkul kıymetlerde, tahakkuk eden faizin hesaplanmasında kayıt döneminde geçerli olan piyasa faiz oranının kullanılmasını önermektedir; böylece yukarıda anılan sakıncalar da giderilmiş olacaktır (IMF,1996a, s.84). Uygulama zorluklarından dolayı bu yöntem derleyici tarafından benimsenmeyebilir. Ancak, yöntem farklılıklarından kaynaklanan etki çok büyük olduğunda; derleyici ödemeler dengesinde bazı uyarlamalar yapmalıdır (IMF, 1995, s.138).

Endeksli menkul kıymetler ise ya anaparası ya da kupon ödemeleri belirli bir fiyat endeksine, bir ürün fiyatına ya da bir döviz kuru endeksine v.b.

bağlı olan araçlardır. Bu tür araçlarla, faiz geliri elde etmenin yanı sıra enflasyonist bir dönemde alım gücünün korunması hedeflenmektedir. Endekse bağlı olan kupon ödemelerinde, değişken bir faiz oranına sahip olan tüm finansal varlıklarda olduğu gibi, yapılan ödemeler faiz gideri olarak değerlendirilmektedir. Endekse bağlı olan anaparada ise, menkul kıymetin ihraç fiyatı anapara olarak kaydedilmekte ve anaparanın değerinde endekslemeden kaynaklanan değişimler dönemler itibarıyla vade sonuna kadar faiz gideri olarak değerlendirilmektedir. Faiz giderine ilişkin denkleştirici kayıt ise finans hesapları altında ilgili borç aracına yapılmalıdır.

2.2.1.4. Diğer Yatırımlar

Diğer yatırımlarda, ilk alt ayırım varlık ve yükümlülük bazında, ikinci alt ayırım araç bazında, üçüncü alt ayırım yerleşik alacaklı ya da borçlu sektörler bazında ve dördüncü alt ayırım da uzun dönem ve kısa dönem olmak üzere vade bazında yapılmaktadır. Portföy yatırımlarında olduğu gibi, diğer yatırımlardaki araç sınıflandırması da SNA'daki finansal varlık kategorileriyle yakından ilişkilidir.

Araç sınıflandırması, ticari krediler, IMF'den sağlanan krediler de dahil olmak üzere krediler, nakit ve mevduatlar ile diğer varlık ve yükümlülükler şeklindedir.

2.2.1.4.1. Ticari Krediler

Ticari kredi düzenlemelerinde, genellikle tutar ile ödeme zamanı belirlidir. Birinci Bölümde belirtildiği üzere, ticari krediler sadece alıcı ve satıcı arasında yapılan düzenlemeleri içermektedir. Kredilerin aksine, ticari kredilerde tarafları bağlayıcı bir kredi sözleşmesinin var olması gerekmemektedir. Uluslararası ticaretin finansmanı amacıyla ihraç edilen ve alım satımı yapılabilen ihracat ve ithalat senetleri gibi menkul kıymetler, diğer yatırımlar altında değil portföy yatırımları altında sınıflandırılmaktadır. Alıcının, dış ticaretin finansmanı amacıyla satıcı dışındaki bir banka ya da ihracat kredi kuruluşundan sağladığı fonlar da ticari kredi olarak değil kredi olarak sınıflandırılmaktadır. Ticari krediler, çoğunlukla kısa vadeli olmalarına

karşın uzun vadeli de olabildiklerinden; ödemeler dengesinde kısa ve uzun vadeli olarak gösterilmektedir.

Ticari kredi yükümlülükleri, ya ithalat borçlarından ya da ihracatın prefinansmanından kaynaklanmaktadır. İthalat borçlarında, yurt içinde yerleşik ithalatçı, diğer bir ifadeyle, alıcı; yurt dışında yerleşik ihracatçıdan, diğer bir ifadeyle, satıcıdan malları ithal etmekte ancak malların bedelinin tamamını ya da bir kısmını taraflarca üzerinde anlaşılan ilerideki bir tarihte ödemektedir. Prefinansman yöntemiyle ihracatta ise, yurt dışında yerleşik ithalatçı, diğer bir ifadeyle, alıcı; malları ithal etmeden önce yurt içinde yerleşik ihracatçıya, diğer bir ifadeyle, satıcıya, malların bedelinin tamamını ya da bir kısmını ödemektedir. Ticari kredi yükümlülüğü, ilk durumda yurt içinde yerleşik ithalatçı tarafından malların bedelinin ödenmesiyle, ikinci durumda ise yurt içinde yerleşik ihracatçı tarafından ihracatın gerçekleştirilmesiyle sona ermektedir. Ticari kredi alacakları da, benzer olarak ithalata ilişkin yapılan ön ödemeler ile ihracata ilişkin verilen kredilerden oluşmaktadır.

Ticari kredilerin ödemeler dengesi tablosuna yansıtılması bir örnek ile daha iyi anlaşılabilir (IMF, 1996a, s.125). Ticari kredilerde, genellikle faiz ödemesi söz konusu olmadığından, örnekte de faiz ödemesine yer verilmemiştir. Bu kayıt döneminde, yerleşik ekonomi yurt dışına 1,000 ABD doları tutarında mal ihraç etmiştir. Yurt dışı yerleşikler tarafından, bu tutarın 100 ABD doları (I) bir önceki dönemde ödenmiş olup, 500 ABD doları (II) bu dönemde ve 400 ABD doları (III) ise gelecek dönemde ödenecektir. Ayrıca, bu dönem içinde yerleşik ekonomi gelecek dönem içerisinde ihraç edeceği mallara karşılık 150 ABD doları (IV) almış ve bir önceki dönemde ihraç etmiş olduğu mallara karşılık 300 ABD doları (V) almıştır. Bu kayıt döneminde yerleşik ekonominin ödemeler dengesine yapılan kayıtlara aşağıda yer verilmektedir. I no'lu kayıt incelenecek olursa, söz konusu kayıt bir önceki kayıt döneminde aynı kalem altında yapılan, yükümlülüğü arttırıcı borç kaydının denkleştirici alacak kayıdır. Mal ihracatının gerçekleştirilmesiyle, bir önceki dönemde yaratılan 100 ABD dolarlık ticari kredi yükümlülüğü, yani prefinansman ihracat borcu, sona erdirilmiş olmaktadır.

	Alacak (+)	Borç (-)
Cari İşlemler Hesabı/ Mallar/ İhracat	1,000 (I+II+III)	
Finans Hesapları/Diğer Yatırımlar :		
Varlıklar/Ticari Krediler	300 (V)	400 (III)
Yükümlülükler/Ticari Krediler	150 (IV)	100 (I)
Varlıklar/ Bankaların Döviz Varlıkları		950 (II+IV+V)

2.2.1.4.2. Krediler

Krediler, bir alacaklının bir borçluya fon ödünç vermesi yoluyla yaratılan finansal varlıkları içermektedir. Ayrıca, hukuki açıdan kredi olarak nitelendirilmeyebilecek olan finansal kiralama ve repo sözleşmeleri de bu kalem altında gösterilmektedir. Krediler, vade yapısına göre uzun ve kısa vadeli olarak da sınıflandırılmaktadır.

Uzun vadeli krediler ile ticari krediler ödemeler dengesine net bazda kaydedilmektedir. Bununla birlikte, bu araçlara ilişkin kaydedilen kullanım ve geri ödeme şeklindeki brüt akımların da ilave bilgi olarak verilmesi önerilmektedir. Bu tür bilgiler borç işlemlerinin analizi açısından faydalı olacaktır.

Krediler gibi, menkul kıymetler dışındaki borç araçlarında, tahakkuk eden faiz sözleşme hükümleri ile uyumlu olarak hesaplanmalıdır. Örneğin, bir kredi sözleşmesinde her yıl %10 sabit faiz ödenmesine ilişkin bir hüküm varsa; her yıl tahakkuk eden faiz kalan anapara bakiyesinin %10'u olarak hesaplanmalıdır. Diğer taraftan, değişken faiz oranı söz konusu ise, tahakkuk eden faizin hesaplanmasında o dönem geçerli olan faiz oranı kullanılmalıdır. Tahakkuk esası altında, faizsiz krediler dışındaki kredilerin faiz maliyetleri ödeninceye kadar; kalan kredi bakiyesinin değerini arttıracak şekilde sürekli tahakkuk ettirilerek kaydedilmelidir (IMF, 2003, s.21).

Aşağıda, konuyla ilgili olarak dönemsel sabit geri ödemeli kredi örneği verilecektir. Bu tür kredilerde belirli dönemler itibarıyla anapara ve faizden oluşan toplam geri ödeme tutarı sabit olmakta ve ödemeler genellikle dönem sonlarında gerçekleştirilmektedir. Sabit geri ödeme tutarı aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$PV_n = \frac{A}{(1+i)^1} + \frac{A}{(1+i)^2} + \frac{A}{(1+i)^3} + \dots + \frac{A}{(1+i)^n} = A \times \sum_{t=1}^n \left(\frac{1}{(1+i)^t} \right) \quad (2.2)$$

Formül 2.1'de, PV_n kredi kullanım tutarını, A periyodik sabit geri ödeme tutarını ve n de dönem sayısını göstermektedir.

Örneğin, 31/12/2005 tarihinde yerleşik ekonomide Genel Hükümet yurt dışından 1,000 ABD doları tutarında, 3 yıl vadeli, faiz oranının yıllık % 5 olduğu ve geri ödemelerin üç eşit taksitte, her yılın sonunda yapılacağı bir kredi sağladığında, dönemsel sabit ödemeler aşağıdaki şekilde hesaplanacaktır:

$$1.000 = \frac{A}{(1+0.05)^1} + \frac{A}{(1+0.05)^2} + \frac{A}{(1+0.05)^3} = A \times \sum_{t=1}^3 \left(\frac{1}{(1+0.05)^t} \right)$$

$$A = 1.000 / \left(\frac{1}{(1+0.05)^1} + \frac{1}{(1+0.05)^2} + \frac{1}{(1+0.05)^3} \right) = 367.2$$

Yıl	A Başlangıç Bakiyesi	B Ödeme Tutarı	C = A x % 5 Ödenen Faiz	D Ödenen Anapara	E = A - D Kalan Bakiye
1	1.000,0	367,2	50,0	317,2	682,8
2	682,8	367,2	34,1	333,1	349,7
3	349,7	367,2	17,5	349,7	0,0
Toplam		1.101,6	101,6	1.000,0	

Şekil 2.6 : Dönemsel Sabit Geri Ödemeli Kredi

Dönemsel sabit geri ödeme tutarı 367.2 ABD doları olarak bulunmaktadır. Kredinin geri ödeme planı ise Şekil 2.6'da gösterilmektedir.

31/12/2005 tarihinde, dış borç istatistiklerinde Genel Hükümet/Uzun Vade/Krediler kalemine 1.000 ABD doları tutarında kayıt yapılacaktır. Kredi bedelinin, Genel Hükümet'in Merkez Bankası nezdindeki hesabına yatırılması durumunda, yine aynı tarihte, ödemeler dengesine aşağıdaki kayıtlar yapılacaktır:

_____ / _____
Alacak (+) Borç (-)

Sermaye ve Finans Hesabı/ Finans Hesapları:

Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler/Genel Hükümet 1,000

Rezerv Varlıklar/Resmi Rezervler 1,000

_____ / _____

30/06/2006 tarihinde yayınlanacak olan ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerine söz konusu krediye ilişkin olarak tahakkuk eden altı aylık faizin de yansıtılması gerekmektedir.²⁹ Basit faiz hesabıyla, tahakkuk eden altı aylık faiz 25 ABD doları, bileşik faiz hesabıyla ise 24.70 ABD doları olmaktadır. Bu tarihteki dış borç stoku yukarıdaki tutar kadar artış gösterirken, ödemeler dengesi tablosuna ise aşağıdaki kayıtlar yapılacaktır:

_____ / _____
Alacak (+) Borç (-)

Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Geliri Dengesi:

Diğer Yatırımlar/Gider 25 (I)

Sermaye ve Finans Hesabı/ Finans Hesapları:

Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler/Genel Hükümet 25 (I)

_____ / _____

İlk geri ödemenin yapıldığı 31/12/2006 tarihinde ise Şekil 2.5'e göre dış borç istatistiklerinde söz konusu kredinin bakiyesi 682.8 ABD doları

²⁹ Ödemeler dengesi istatistikleri ile dış borç istatistiklerinin altı ayda bir yayınlandığı varsayılmaktadır.

olacaktır. Aynı tarihte, ödemeler dengesine ise aşağıdaki kayıtlar yapılacaktır:

_____ / _____	Alacak (+)	Borç (-)
Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Geliri Dengesi:		
Diğer Yatırımlar/Gider		25 (II)
Sermaye ve Finans Hesabı/ Finans Hesapları:		
Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler/GH		25 (II)+317.2 (III)
Rezerv Varlıklar/Resmi Rezervler	25 (I)+25 (II)+317.2(III)	
_____ / _____		

Bu noktada, yine tabanlar arası bir karşılaştırma yapmak uygun olacaktır. 30/06/2005 tarihinde ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerinin nakit esaslı tabanda yayınlanması halinde; tahakkuk eden 25 ABD dolarlık faiz her iki istatistikte de yer almayacaktır. 31/12/2005 tarihinde ödemenin gerçekleştirilmesi sonucunda ise kalan anapara bakiyesi tahakkuk esaslı tabandaki bakiye ile aynı olacaktır.

Buna karşılık, tüm borç araçlarında borcun her zaman ödenmesi de söz konusu olmayabilir. Borçlu, borcun tamamını ya da bir kısmını ödemek istemeyebileceği gibi fiilen de ödeyemez bir durumda olabilir. Bu tür durumlarda, alacaklı tek taraflı bir kararla alacağının tamamını ya da bir kısmını kendi kayıtlarında silbilmektedir. Bu durum, borcun silinmesi olarak tanımlanmaktadır. Borç silinmesi, alacaklı ve borçlu arasında karşılıklı bir sözleşmeye dayanmadığından; alacaklı ekonominin ödemeler dengesinde de bir işlem olarak değil alacaklı açısından realize edilmemiş bir sermaye kaybı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, alacaklı ekonominin ödemeler dengesinde borç silinmesine ilişkin herhangi bir kayıt yapılmamaktadır. Borçlu ekonomi açısından ise, borç silinmesinden bağımsız olarak, vadesinde ödenmeyen tutarların ödemeler dengesine ve dış borç istatistiklerine nasıl kaydedildiği daha önce ele alınmıştı.

Diğer taraftan, borçlu ile alacaklı arasındaki karşılıklı anlaşma sonucunda borç servisine ilişkin hükümler değiştirilebilmektedir. Bu durum ise borcun yeniden yapılandırılması olarak tanımlanmaktadır. Borcun yeniden yapılandırılması anlaşmaları, borcun yeniden düzenlenmesini, borcun yeniden finansmanını, borç affını, borç swaplarını ve erken ödemeleri içermektedir.

Borç affı ile borç yeniden düzenlenmesi/yeniden finansmanı aşağıda kısaca ele alınacaktır. Borç affı genellikle resmi alacaklılara borçlanılan ve organize piyasalarda işlem görmeyen borçla sınırlıdır. Borç affında, yerleşik borçlu ile yurt dışı yerleşik alacaklı arasında yapılan gönüllü bir sözleşme temelinde borcun bir kısmı ya da tamamı affedilebilir. Bu durum BPM5'te alacaklının borçluya yapmış olduğu bir sermaye transferi olarak kabul edilmekte ve sermaye hesabının sermaye transferleri kalemi altında kaydedilmektedir. Transfer kaydı ile borçlu ekonominin finansal hesabında yükümlülük azalışına ilişkin yapılan kayıt denkleştirilmektedir. Dış borç stoku da affedilen miktar kadar azaltılmaktadır.

Borcun yeniden düzenlenmesi, borç servisi ödemelerinin resmi olarak ertelenmesi ve ertelenen tutarların yeni ve uzatılmış bir vadede ödenmesini öngörmektedir. Bu düzenleme ile var olan sözleşmenin hükümleri değiştirilmektedir. Borcun yeniden finansmanı ise, vadesi geçmiş borçlar da dahil olmak üzere halihazırdaki borç aracının yeni bir borç aracına ya da araçlarına dönüştürülmesini ifade etmektedir. Her iki düzenlemenin de ödemeler dengesine kaydı benzer biçimde yapılmaktadır: eski borç yükümlülüğü sona erdirilmekte ve yeni bir borç yükümlülüğü yaratılmaktadır. Düzenlemelerin, eski borç yükümlülüğüne ilişkin vadesi geçmiş borçları içermesi durumunda; bu borçları sona erdirecek olan borç kayıtları Diğer Yükümlülükler kalemine yapılmaktadır. Vadesi cari kayıt döneminde gelen ve vadesi gelmemiş olan eski borç yükümlülüklerini sona erdirecek borç kayıtları ise finansal hesapta ilgili kalem altında yapılmaktadır. Tüm bu borç kayıtlarının denkleştirici alacak kaydı ise, yeni kullanımı yansıtmak üzere Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler kalemine yapılmaktadır. Benzer olarak dış

borç istatistiklerinde de eski borç yükümlülüğü sona erdirilmekte ve ilgili borç aracı altında yeni yükümlülük tutarı kaydedilmektedir (IMF, 1993; 2003).

2.2.1.4.3. Ters Menkul Kıymet İşlemleri ve Finansal Kiralama

Repo işlemlerinin konusu olan menkul kıymetleri, üzerinde taraflarca uzlaşılan ilerideki bir tarihte sabit bir fiyat üzerinden iade etmek üzere satın alan tarafın; çoğunlukla söz konusu menkul kıymetleri üçüncü bir tarafa satma hakkı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, menkul kıymetlerde yasal mülkiyet değişimi değil ekonomik mülkiyet değişimi gerçekleşmektedir. Bunun sonucunda, daha önce de değinildiği gibi, repolar BPM5'te ve SNA'da mülkiyet değişiminin gerçekleşmediği menkul kıymetlerle ilgili bir varlık olarak değil, mülkiyet değişiminin gerçekleştiği ve teminatlı kredi biçiminde yeni yaratılmış bir finansal varlık olarak değerlendirilmektedir (IMF,1996a, s.96). Bu yorumu yansıtarak, repolar ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerinde krediler altında sınıflandırılmaktadır.

Ancak, repo işlemlerinin gecelik de olmak üzere çok kısa vadelerle de yapılıyor olması ve diğer uygulama zorluklarından dolayı; yurt içi yerleşikler ile yurt dışı yerleşikler arasında yapılan repo işlemlerinin tespiti ya da tespit edilen tutarların istatistiklere yansıtılması kolay olmamaktadır. Bu husus, IMF tarafından 5-6 Eylül 2005 tarihleri arasında Joint Vienna Institute'da gerçekleştirilen Dış Borç İstatistikleri adlı kursta da katılımcı ülkeler tarafından dile getirilmiştir. SDDS'e üye ülkelerin metaveri sayfaları incelendiğinde de, sadece dört ülkenin dış borç istatistiklerinde repoları kredi olarak sınıflandırdığı görülmektedir.³⁰

Diğer taraftan, finansal kiralama daha önce belirtilen nedenlerden dolayı krediler altında gösterilmektedir. BPM5, kiralanan mallara ilişkin mülkiyet değişiminin finansal kiralama sözleşmesinin başlangıcında isnat edilmesini tavsiye etmektedir. Kiralayanın ekonomisindeki ödemeler dengesine bir ithalat kaydı yapılmalı ve buna karşılık finansal yükümlülüklerde meydana gelen artıştan dolayı da Finansal

³⁰ Metaveri sayfalarına <http://dsbb.imf.org/Applications/web/sddscategorycountrylist> adresinden ulaşılabilir. Söz konusu dört ülke Hollanda, Hong-Kong, Rusya ve Peru'dur.

Hesaplar/Krediler kalemine denkleştirici bir kayıt yapılmalıdır. Kiralanan malın değeri piyasa değeri üzerinden kaydedilmeli ve kredi tutarı da bu değere eşit olmalıdır.

Kira ödemeleri iki unsurdan oluşmaktadır; kredi yükümlülüğüne ilişkin faiz ödemeleri ile anapara geri ödemesi. Kiralama sözleşmesinin sonunda herhangi bir yükümlülük kalması durumunda, kalan söz konusu yükümlülüğün sona erdirilmesi için bir kayıt yapılmaktadır. Bu kayıt, malların kiralayana iade edilmesi durumunda cari işlemler hesabındaki mallar kalemine yapılan kayıt ile ve malların yasal olarak kiracıya geçmesi durumunda ise finansal hesaba yapılan bir kayıt ile denkleştirilmektedir.

Repo sözleşmelerinde olduğu gibi, finansal kiralama sözleşmelerinin de istatistiklere yansıtılmasında güçlükler bulunmaktadır. SDDS'e üye ülkelerden sadece Rusya metaveri sayfasında, dış borç istatistiklerine finansal kiralama dahil ettiğini belirtmektedir. Rusya, finansal kiralama tutarını, ithalat rakamlarına dayanarak tahmin yolu ile elde etmektedir.³¹

2.2.1.4.4. Nakit ve Mevduatlar

Nakit, dolaşımdaki kağıt para ve madeni paralardan oluşmaktadır. Bir ekonominin dış yükümlülükleri yerleşik ekonomi tarafından ihraç edilmiş olan ve yurt dışı yerleşiklerin sahip oldukları kağıt para ve madeni parayı da içermesine karşın uygulamada söz konusu miktarın tespit edilmesi çoğunlukla güç olmaktadır.

Mevduat hesapları ise ulusal para ve yabancı para cinsinden mevduatları içermektedir. Örneğin, yurt dışı yerleşiklerin yerleşik bankalar nezdindeki ulusal para cinsinden mevduatları da ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerinin kapsamında olmaktadır.

Diğer borç araçlarında olduğu gibi, mevduatlar da ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerinde tahakkuk esasında kaydedilmelidir.

³¹ Metaveri sayfalarına <http://dsbb.imf.org/Applications/web/sddscategorycountrylist> adresinden ulaşılabilir.

2.2.1.4.5. Diğer Varlıklar/DiğerYükümlülükler

Birinci bölümde değinildiği gibi, Diğer Yatırımlar altındaki bu kalemde ticari krediler, krediler, nakit ve mevduatlar altında sınıflandırılmayan işlemler kaydedilmektedir. Bu kalem altında yer alan vadesi geçmiş borçlara ilişkin ödemeler dengesine yapılan kayıtlar Ek 4'te gösterilmektedir.

2.3. Ödemeler Dengesi ve Dış Borç İstatistiklerini Derleme Metodolojileri

Aynı kavramsal çerçeve, tanım ve sınıflandırmalar temelinde derlenen ödemeler dengesi, UYP ve dış borç istatistiklerine ilişkin derleme metodolojilerinin de birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Tüm ülkelerde, ödemeler dengesi istatistikleri ve UYP aynı kurumsal birim tarafından derlenmekte ve yayınlanmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu üç veri setinin aynı birim tarafından derlendiği ülkeler de bulunmaktadır.

Yasal, kurumsal ve tarihsel nedenlerden dolayı her ülkenin ekonomik yapısı farklı özellikler arz etmekte ve veri derleme yöntemleri de bu yapı temelinde şekillenmektedir. Dolayısıyla, ödemeler dengesi, UYP ve dış borç istatistiklerini derleme yöntemleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekte ve her ülkenin uygulayabileceği yeknesak bir yöntem mümkün olmamaktadır. Buna karşın, kullanılan temel yöntemler sınıflandırılabilir. Bu çerçevede içinde ilk olarak ödemeler dengesi ve ikinci olarak dış borç istatistikleri derleme metodolojileri incelenecek ve bazı seçilmiş ülke uygulamalarına yer verilecektir.

2.3.1. Ödemeler Dengesi İstatistikleri Derleme Metodolojileri

Ödemeler dengesi istatistiklerinin derlenmesinde kullanılan başlıca veri kaynakları şunlardır: 1) Uluslararası Ticaret İstatistikleri (ITS), 2) Uluslararası İşlem Raporlama Sistemi (ITRS), 3) İşletme Anketleri (ES) ve 4) Resmi Veri Kaynakları. Çoğunlukla gümrük kayıtlarına dayanan uluslararası ticaret istatistikleri dışarıda bırakılacak olursa, derleme metodolojisi tercihi esasen ITRS ve ES arasında yapılmaktadır. Kimi ülkelerde ise bu iki yöntem bir arada kullanılmaktadır. İlerleyen bölümde görüleceği üzere, ITRS ve ES

dış borç istatistiklerinin derlenmesinde de çok önemli bir rol oynamaktadır. Her iki sistem de en genel hatlarıyla aşağıda tanıtılmaktadır.

Yerleşik bankaların, belirli bir dönem itibarıyla sistemlerinden geçen ve ödemeler dengesi istatistiklerinin konusu olan nakit ve nakit olmayan işlemler ile stok pozisyonlarının; bir form aracılığı ile derleyiciye raporladıkları sisteme ITRS denmektedir. ITRS'de, raporlama bankaların yanı sıra firmalarca da yapılabilmektedir. Dövizli işlem raporlama sistemi olarak da adlandırılan ITRS'de, raporlama işlem bazında yapılmakla birlikte, uygulama çoğunlukla şu şekilde olmaktadır: aynı nitelikteki işlemler, daha önce derleyici tarafından IMF standart kalemlerine uygun bir biçimde tanımlanan istatistik kodlar altında raporlanmaktadır. ITRS'in en büyük avantajı, derleyicinin çok hızlı bir biçimde ayrıntılı veri elde etmesine olanak sağlamasıdır. Böylece, ödemeler dengesi daha kısa aralıklarla, örneğin, aylık olarak yayınlanabilmektedir.

Açık ve kapalı olmak üzere iki tür ITRS bulunmaktadır. Açık sistemde ödemeler dengesinin konusu olan tüm işlemler raporlanmadığından; bu sistem kısmi bir sistem olarak adlandırılmaktadır. Kapalı sistemde ise ödemeler dengesinin konusu olan tüm işlemler içerilmekte ve dolayısıyla iki dönem arasında meydana gelen stok değişimleri akımlar ile açıklanabilmektedir. Kapalı sistemlerde, tüm stok pozisyonların, örneğin, bankaların ilgili dönem itibarıyla döviz mevcutlarının, akımlarla açıklanabilmesi için ödemeler dengesinin konusu olmayan, yerleşiklerin kendi aralarında gerçekleştirdikleri tüm döviz işlemlerinin de raporlanması gerekmektedir.³² Bir önceki dönemin kapanış pozisyonuna tüm döviz girişleri artı işaretle ve tüm döviz çıkışları eksi işaretle toplanarak cari dönemin kapanış pozisyonuna ulaşılmaktadır. Ancak, raporlamanın sadece bankalar tarafından yapıldığı ITRS'de, iki nokta eksik kalmaktadır:

- Hatırlanacağı üzere, UYP'de yer alan stok kalemlerde iki dönem arasındaki değişim; akımların yanı sıra kur değişimleri, fiyat değişimleri ve diğer değişimler ile açıklanmaktadır. ITRS ise sadece kur

³² Türkiye'nin ödemeler dengesini derlemede ağırlıklı yöntem olarak kullandığı kapalı ITRS sisteminde, formlar bu şekilde dizayn edilmiştir.

değişimlerini açıklayabilmektedir³³. Doğrudan Yatırımlar ve Portföy Yatırımları kalemleri için söz konusu olan ve işlemlerden bağımsız olarak gerçekleşen fiyat değişimleri, ödemeler dengesinin ve dolayısıyla ITRS'in konusu olmadığından; UYP'de yer alacak olan bu kalemlerin stok değerlerini tespit edebilmek amacıyla, yıllık ya da üçer aylık anketler düzenleme ihtiyacı bulunmaktadır.

- İkinci olarak ise, tüm ödemeler dengesi akımlarının dahil edilebilmesi için; yerleşiklerin yurt dışında yerleşik bankalar nezdindeki hesaplarını kullanarak gerçekleştirdikleri işlemlerin de yerleşikler tarafından doğrudan raporlanması gerekmektedir.

İşletme anketleri sisteminde ise, işletmeler ödemeler dengesine konu olan faaliyetlerini derleyiciye raporlamaktadır. ITRS'te belirlenmiş istatistik kodlar altında işlem bazında bildirimde bulunulurken, ES'de işlemler doğrudan işlemi gerçekleştiren yerleşik kuruluş tarafından toplulaştırılmış olarak bildirilmektedir. ES kendi başına bir yöntem olarak kullanılabilmesi gibi, ITRS'in eksikliklerini tamamlamak amacıyla da kullanılabilir. Örneğin, Türkiye'de yabancı doğrudan yatırımlar anketi ve uluslararası taşımacılık anketi ITRS'i tamamlamak üzere gerçekleştirilen işyeri anketlerindedir.

ES'nin kendi başına kullanıldığı durumlarda ise bankalar, bankacılık dışı finansal kuruluşlar ve finansal olmayan kuruluşlardan kendi işlemlerine ilişkin veri talep edilmektedir. Bu veriler, genellikle raporlama yapan kuruluşun muhasebe kayıtlarına dayandığından; akım ve stok verileri bir arada raporlanabilmektedir. Ayrıca ilgili ana kitlede raporlama dışı bırakılan birimler için tahmin yöntemine başvurulmaktadır. ES sonuç itibarıyla bir anket uygulaması olduğundan, bu yöntemdeki temel zorluk bankalar dışında raporlamada bulunacak kuruluşların tespit edilmesinde ve ana kitlenin özelliklerinin bilinmesinde yatmaktadır. Öncelikle, önemli ölçekte yurt dışı işlemlerde bulunan ya da bulunması muhtemel kuruluşların bilgilerinin yer aldığı kütük şeklinde bir kayıt sisteminin oluşturulması gerekmektedir.

³³ Kur değişiminin tespit edilebilmesi için ITRS'te işlemlerin hem ödemeler dengesinin derlendiği para birimi cinsinden hem de işlemin gerçekleştiği para birimi cinsinden raporlanması gerekmektedir. Türkiye uygulaması da bu şekildedir.

Raporlamada bulunacak ana kitlenin tespit edilmesinde ise çeşitli yöntemler kullanılabilir: tüm firmaların içerildiği bir anket, bilanço büyüklüğü ya da yurt dışı faaliyetleri belirlenmiş bir sınırın üstünde olan tüm firmaların içerildiği bir anket, rastsal örnekleme yöntemi ya da katmanlı rastsal örnekleme yöntemi. ES yönteminde, özellikle özel sektör kuruluşlarından veri temin edilebilmesi çok güçlü bir yasal dayanak çerçevesinde mümkün olabilmektedir.

Bu noktada, ITRS ile ES'yi karşılaştırmadan önce resmi veri kaynakları üzerinde de durmak gerekmektedir. Resmi veri kaynakları, Genel Hükümet ile Parasal Otorite'nin ödemeler dengesine konu olan işlemlerini tespit etmek üzere kullanılmaktadır. Merkez Bankası, Genel Hükümet'in mali ajanı ve haznedarı olduğundan, Genel Hükümet birimlerince gerçekleştirilen ödemeler dengesine konu olan işlemlerin tahsilat ve ödemeleri Merkez Bankası aracılığı ile yapılmaktadır. Dolayısıyla, Parasal Otorite'nin ödemeler dengesine konu olan işlemleri Merkez Bankası tarafından doldurulan bir ITRS formu ile elde edilebilecektir.³⁴

Kambiyo kontrollerinin hakim olduğu geçmiş yıllarda çok yaygın olarak kullanılan ITRS, finansal liberalizasyon ile birlikte tüm ödemeler dengesi ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmiştir. Kamu sektörünün ve ticari bankaların ödemeler dengesine konu olan işlemleri hariç olmak üzere ITRS'in yetersizliği, özellikle sayıca da artış gösteren finansal olmayan kuruluşların, yurt dışında yerleşikler ile mahiyet belirtmeksizin ve yerleşik ticari bankaları kullanmaksızın gerçekleştirdikleri işlemlerdeki artıştan kaynaklanmıştır. Dolayısıyla, ITRS ticari bankaların müşterileri adlarına gerçekleştirdikleri işlemlerde hala çok değerli bir veri kaynağı olmakla birlikte bankacılık dışı sektörden veri toplamak üzere ES'nin bir türü olan doğrudan raporlama yöntemine de sıklıkla başvurulmaktadır. Bu yöntemde, yurt dışı faaliyetlerde bulunan firmaların temsili bir örneklem grubu olan doğrudan raporlama yapan firmalar (DRC) belli aralıklarla tüm dış varlık ve yükümlülük işlemleri ve ilgili gelir akımlarını derleyiciye raporlamaktadır.

³⁴ Ülkemizde de bu yöntem uygulanmaktadır. TCMB'nin ilgili birimleri tarafından doldurulan ITRS formları, bankaların göndermiş oldukları ITRS formlarına benzerlikte, TCMB'ye özgü işlemleri de içermektedir.

2.3.2. Avrupa Birliği'nde Ödemeler Dengesi Derleme Metodolojileri

Ülkemizin Avrupa Birliği (AB)'ne adaylığı çerçevesinde, diğer fasıllarda olduğu gibi istatistik faslında da uyum çalışmaları devam etmektedir. AB müktesabatında, ödemeler dengesi istatistikleri ile ilgili iki düzenleme bulunmaktadır: Ödemeler dengesi, uluslararası hizmet ticareti ve yabancı doğrudan yatırımlara ilişkin Topluluk istatistikleri hakkında Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 184/2005 sayılı ve 12 Ocak 2005 tarihli Tüzüğü ile ECB'nin ödemeler dengesi, uluslararası rezervler tablosu ve uluslararası yatırım pozisyonu alanında istatistiki raporlama yükümlülüklerine dair 16 Temmuz 2004 tarihli Tavsiye Kararı. Her iki düzenleme de BPM5 ile uyumlu olarak hazırlanmıştır. Söz konusu düzenlemelerin, üye ülkeler nezdinde uygulanmasından ise ülkemizin de raporlamada bulunduğu Eurostat sorumludur. Türkiye, Eurostat ile işbirliği içinde gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda bazı alt detaylar dışında uyumunu büyük ölçüde tamamlamıştır.

TABLO 2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ÖDEMELER DENGESİ DERLEME METODOLOJİLERİ

ITRS		Anket Yöntemi		Karma Sistem
S	S+DR			
İspanya	Almanya	Avusturya	İngiltere	Estonya
İtalya	Çek Cumhuriyeti	Belçika	Litvanya	Litvanya
Macaristan	Fransa	Danimarka	Malta	Slovenya
Polonya	Lüksemburg	Finlandiya		Slovakya
	Portekiz	Hollanda		
	Yunanistan	İrlanda		
		İsveç		

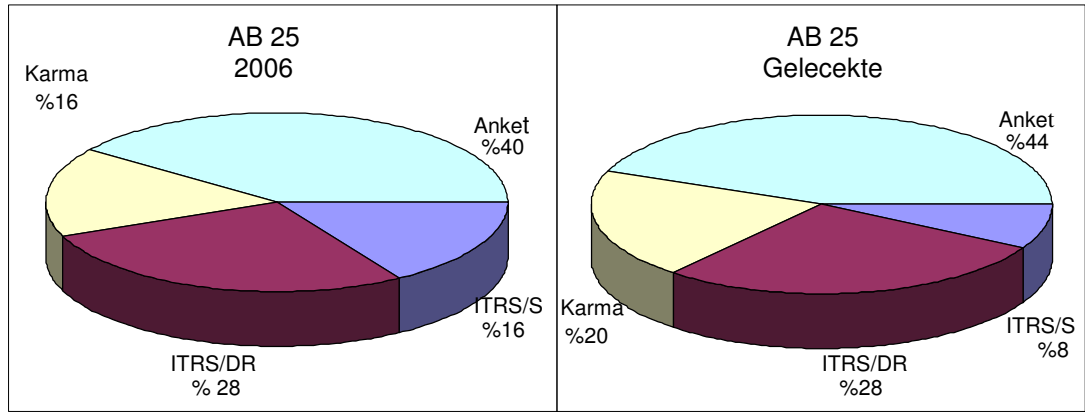
Kaynak: Eurostat, 2005

AB'deki mevcut derleme metodolojileri Tablo 2.1'de özetlenmektedir. Tabloda, ödemeler dengesi verilerinin ITRS yöntemi ile ağırlıklı olarak yerleşik bankacılık sisteminden sağlandığı sistem ITRS/S³⁵, bu yöntem ile sağlanan verilerin yerini yavaş yavaş bankacılık dışı sektörlerin doğrudan raporlamasına bıraktığı sistem ITRS/S+DR, verilerin tümünün işletme

³⁵ Bu sistem, anket kullanımını dışlamamaktadır. Genellikle, bu sistem altında uluslararası taşımacılık ve turizm verileri anket yöntemi ile elde edilmektedir.

anketlerinden temin edildiği sistem Anket Sistemi ve son olarak da ITRS ve ES'nin bir arada kullanıldığı sistem Karma Sistem olarak adlandırılmaktadır.

Diğer taraftan, Grafik 2.1'de görüleceği üzere, ITRS hala yaygın olarak kullanılan bir yöntem olmakla birlikte, Anket Yöntemi'nin payının artış göstermesi beklenmektedir. Özellikle, Avrupa Birliği Komisyonu'nun anket sistemine geçilmesini teşvik etmesi bu hususta önemli bir rol oynamıştır. 2008 yıl sonu itibarıyla, Macaristan tamamen anket sistemine ve İspanya ise karma sisteme geçmeyi planlamaktadır (Eurostat, 2005, s.10).

Grafik 2.1 : Avrupa Birliği'nde Mevcut ve Gelecekteki Ödemeler Dengesi Derleme Metodolojileri

Kaynak: Eurostat, 2005, s.8

2.3.3. Dış Borç İstatistikleri Derleme Metodolojileri

Dış borç istatistikleri, çok çeşitli veri kaynakları ve yöntemler kullanılarak derlenebilmektedir. Veriler, doğrudan borçludan ya da alacaklıdan temin edilebileceği gibi, dolaylı olarak finansal araçlardan anket ya da düzenli raporlamalar yolu ile de temin edilebilmektedir. Ayrıca, söz konusu istatistiklerin derlenmesinde resmi kayıtlara da başvurulabilir. Güvenilir ve zamanında yayınlanan dış borç istatistikleri için ön şart, ülkede kamu ve özel sektör dış borcunun derlenmesinde güçlü ve iyi örgütlenmiş kurumsal bir yapının var olmasıdır.

Bazı ülkelerde, dış borçların derlenmesine ilişkin sorumluluk bazı kurumlar arasında paylaşılmaktadır. Bu gibi durumlarda, hangi kurumun

birincil derecede sorumlu olduğunun, bir başka deyişle, merkezi derleyicinin³⁶ hangi kurum olduğunun açıkça tanımlanmış olması gerekmektedir. Sorumluluk paylaşımı, bir istatistik kanunu, yönetmelik ya da kurumlar arası protokol ile belirlenmeli ve verilerin toplanmasına ilişkin sağlam bir hukuki altyapının bulunması gerekmektedir. Merkezi derleyici kurum, Merkez Bankası, Maliye Bakanlığı, ülkemizde olduğu gibi Hazine Müsteşarlığı, bağımsız bir borç yönetim ofisi ya da Ulusal İstatistik Kurumu olabilmektedir (SDDS üyesi ülkelerde, dış borç istatistiklerini derleyen kurumlar Ek 5'te gösterilmektedir). Konuya ilişkin yaklaşımlardan birisi de, ödemeler dengesi ve UYP'yi derleyen kurumun, dış borç istatistiklerinde merkezi derleyici kurum olmasıdır. Böylece, üç ilgili veri seti arasında tutarlılık sağlanmış olacaktır. Ancak, Kılavuz'da, kamunun dış borç istatistiklerinin, idari etkinlik ve kalite kontrolü amaçları doğrultusunda, kamu borç yönetimini gerçekleştiren birimce derlenmesi önerilmektedir (IMF, 2003, s.99).

Dış borç verilerinin toplanması ve derlenmesi her sektör ve araç için aynı derecede kolay olmamaktadır. Örneğin, kamu sektörünün yurt dışından sağladığı döviz kredilerine ilişkin veriler, yurt içinde ihraç edilmiş ve yurt dışı yerleşikler tarafından satın alınan tahvillere ilişkin verileri toplamaktan genellikle daha kolay olmaktadır. Dış borç istatistiklerinin, bankacılık ve diğer sektörler gibi seçilmiş bazı sektörler ile işlem gören menkul kıymetler, kısa vadeli krediler ve ticari krediler gibi seçilmiş bazı araçlar bazında nasıl derlendiği aşağıda tartışılmaktadır.

Derleyiciler açısından özel sektörün dış borcunu derlemek kamuya kıyasla daha zor olabilmektedir. Bankacılık ve diğer sektörün dış borç verilerinin derlenmesine ilişkin olarak, dış borçlanmaya ilişkin kontrollerin hala geçerli olduğu bir ortamda örneğin borçlanma için izin alma zorunluluğunun bulunması durumunda; bu sektörlerin verilerini Merkez Bankası derleyebilir. Bankalar, kendi adlarına gerçekleştirdikleri dış borç işlemlerinin yanı sıra müşterileri adlarına da yaptıkları işlemleri işlem bazında raporlamakla yükümlü hale getirilebilir. Kontrollerin olduğu dönemde yaratılmış olan sistem, kontrollerin kaldırılmasından sonra araç bazında raporlamanın yapıldığı bir

³⁶ Ekonominin tümüne ilişkin dış borç istatistiklerinin derlenmesinden ve yayınlanmasından birincil derecede sorumlu olan kurum

sisteme dönüştürülebilir. Bu tür sistemlerde tüm yurt dışı borçlanmaların araç bazında kaydedildiği bir Dış Borç Kütüğü bulunmaktadır. Örneğin, ülkemizde yurt dışından sağlanan tüm krediler, gerek doğrudan alınmış olsun, gerekse bankalar aracılığı ile temin edilmiş olsun, bazı istisnalar dışında, mutlaka Türkiye'deki bankalar aracılığı ile yurda getirilerek kullanılmalıdır. Üçüncü Bölümde ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi, bu çerçevede Türkiye'deki bankalar kendileri ve müşterilerinin yurt dışından sağlamış oldukları kredileri, kredi bazında raporlamakla yükümlüdür. AB ülkeleri içinde benzer bir uygulama İspanya'da mevcuttur.

Diğer taraftan, tüm sektörler için geçerli olmak kaydıyla her bir araç bazında sağlanacak veriler kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamada en büyük esnekliği sağlayacaktır. Bu şekilde, farklı formatlarda veri yayınlamak ve kalite kontrolleri yapmak da mümkün olacaktır. Ancak, bazı ülkelerde olduğu gibi anket yolu ile araç bazında olmayan toplulaştırılmış işlemlerin raporlanması da söz konusu olabilmektedir. Anket yolu ile sağlanan ve genellikle bilanço kaynaklı verilerde vadesi geçmiş borçlar ile geri ödeme planı yer almayabilir. Derleyici, bu noktada alternatif veri kaynakları ve yöntemlere başvurmalıdır. Aşağıda, kambiyo kontrollerinin bulunmadığı durumlarda sırasıyla bankalar ve diğer sektörlerden nasıl veri temin edilebileceği incelenecektir.

Bankacılık sektörü, hemen hemen bütün ülkelerde düzenleyici ve denetleyici bir kurum tarafından yakından izlendiğinden; derleyici kurum tarafından kolaylıkla tespit edilebilmektedir. Bankalar, bilançolarını merkez bankasına ya da diğer düzenleyici kurumlara sağlamakla da yükümlüdürler. Bu noktada, bilançolar bir veri kaynağı olarak kullanılabilir. Ancak, bilançolardan krediler ve mevduatların vade yapısı hakkında gerekli bilgiyi sağlamak mümkün olmadığından, borç servisi ödemelerini hesaplamak amacıyla ek bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür verilerin yokluğunda, kimi ülkelerde derleyici stok pozisyonları ve uygun temsili faiz oranlarını kullanarak faiz maliyetlerini tahmin yolu ile hesaplamaktadır. Bankaların, bilançolarında taşıdıkları yükümlülüklerin yanı sıra, garanti verdikleri kredilere ilişkin olarak da derleyici veri toplamak zorundadır.

Kılavuz'a göre, "Diğer Sektörler"ın dış borcu hakkında en iyi bilgi, bankacılık dışı finansal kuruluşlar da dahil olmak üzere borçlu işletmelere gönderilecek periyodik anketler ile sağlanacaktır. Ödemeler dengesi metodolojileri incelenirken değinilen, firmaların kaydedildiği bir kütüğe olan gereksinim ile firmaların nasıl tespit edileceği hususu burada da geçerlidir. Bu tip anketlerde, genellikle yurtdışı bankalardan kullanılan krediler, yurt dışında ihraç edilen tahviller, ticari krediler ve diğer yükümlülüklerin de içerilmesi gerekmektedir. Araç bazında bilgi toplanması durumunda ise alacaklı bilgisi, borçlu bilgisi, ödeme planı, faiz ödeme projeksiyonu gibi ayrıntıların da yer alması gerekmektedir. Ödemeler dengesi metodolojisi olarak ES'yi benimseyen ülkelerde, ES ile elde edilen ödemeler dengesi akım verilerinin gerekli değerlendirme değişiklikleri de dikkate alınarak kümüle edilmesi ve dış borç stokunun bu şekilde tahmin edilmesi oldukça yaygın bir yöntemdir. Alternatif olarak, ödemeler dengesini derlemede, yine ES'nin bir türü olan DRC yöntemini kullanılmakta olan bazı ülkelerde, doğrudan raporlama firmaları dış borç işlemleri ile ilgili olarak hem akım, hem stok, hem de değerlendirme farkına ilişkin verileri sağlamaktadır.

Araç bazında ise, işlem gören menkul kıymetler, kısa vadeli krediler ve ticari kredi verilerinin derlenmesi diğer borç araçlarına göre daha zor olduğundan, bu verilerin derlenmesinde uygulanan yöntemler kısaca değerlendirilecektir.

Dış borç istatistiklerinin konusu olan ve işlem gören portföy yükümlülüklerinde, yurt içi yerleşiklerce ihraç edilen ancak yurt dışı yerleşiklerin mülkiyetinde olan tahvil ve senetler ile yurt içi yerleşiklerce yurt dışında ihraç edilen ancak yerleşiklerin mülkiyetinde olan tahvil ve senetlerin menkul kıymet bazında takibi hem ödemeler dengesi, hem UYP, hem de dış borç istatistikleri açısından önem arz etmektedir. Kendi başına bir derleme sistemi olan menkul kıymet bazında raporlamada, genel olarak saklama hizmeti veren yerleşik kuruluşlardan anket yolu ile menkul kıymetlerin ISIN kodları belirtilecek şekilde veri talep edilmektedir. Çok yaygın bir biçimde kullanılan ve kalan yaklaşımı olarak da bilinen yaklaşımda; yurt dışında ihraç edilen menkul kıymetlerden, yerleşiklerin mülkiyetindeki bu tür menkul

kıymetler düşölerek net dış yükümlölük tutarına ulaşılmaktadır. Menkul kıymet bazında raporlamanın alternatifi ise, toplulaştırılmış veri toplama yöntemidir. AB'deki uygulamaya bakılacak olursa, ECB, 2008 yılı Mart sonu itibarıyla tüm üye ölkelerin ECB'ye portföy yatırımları verilerini menkul kıymet bazında raporlamasını zorunlu kılmaktadır (ECB, 2004b, s.3).

Kısa vadeli dış borç stokunda yer alan tüm borç araçlarının araç bazında takip edilmesi mümkün olmamaktadır (IMF, 2003, s.112). Kısa vadeli krediler ile ticari kredilerde, tutar olarak çok düşük ve sayıca çok fazla işlem olabileceğinden, uygulamada bu tür kredilerin takibi çok kolay olmamaktadır. Özellikle, toplam üretim içinde dış ticaretin payının yüksek olduğu ölkelerde, çok sayıda ticari kredi kullanan firma var demektir. Bu tür krediler, işletme anketleri kullanılarak derlenebilmektedir. Ödemeler dengesinin derlenmesinde ITRS'i kullanan ölkelerde ise, alternatif olarak, ticari kredi stokunu tahmin etmek için; kur değışimlerini de dikkate alarak, akımların toplanması yoluna gidilebilir. Bu yöntemin dezavantajı ise bankaların ticari kredileri doğru olarak tespit edemeyebilmeleridir. Örneğın, ithalat borçlarında kullanım bankalar tarafından doğru olarak tespit edilebilirken, geri ödemelerde bankaların bildiriimi eksik kalabilmektedir. Bu durumda, stok olduğundan yüksek görünecektir. Ayrıca, prefinansman ihracat borçlarında, nakit geri ödeme olmadığından; bu tür kredilerin mal cinsinden yapılan geri ödemeleri bankalar tarafından tespit edilemeyebilmektedir. Bu tür durumların üstesinden gelebilmek için, gümrük kayıtlarında yer alan ithalat miktarları ile bankalardan yapılan ödeme tutarları karşılaştırılabilir. Ancak, gümrük kayıtları ile banka kayıtlarında ithalat farklı şekilde sınıflandırılıyor ve kaydediliyor olabilir. Sonuç olarak, kullanılan tüm yöntemlerde ticari kredi stoku tahmin niteliğinde olmaktadır. Özel sektörün kısa vadeli dış borcu ile ilgili olarak ise, Kılavuz, söz konusu stokun kredi bazında değil, toplam bakiye olarak takip edilmesinin daha uygun olacağını belirtmektedir. Özellikle, bankacılık sektörünün kısa vadeli kredilerinde, aynı kredinin gecelik de dahil olmak üzere çok kısa vadelerle çevrilmesi söz konusu olabilmektedir.

2.3.4. SDDS'e Üye Ülkeler ile Avrupa Birliği'nde Dış Borç İstatistiklerinin Tahakkuk Esasında Derlenmesi

Bu bölümde, SDDS'e üye ülkeler ile AB'de dış borç istatistiklerinin ne ölçüde tahakkuk esasında kaydedildiği incelenecektir. Bu bağlamda, ödemeler dengesi ve dış borç istatistikleri yine bir bütünlük içinde ele alınacaktır. Ancak, ülke bazında her iki istatistiğin de tahakkuk esasında derlenmesi, söz konusu istatistiklerin araç bazında, eşanlı ve bütünlük olarak tahakkuk esasında kaydedildiği anlamına gelmemektedir. Özellikle, ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerinin farklı kurumlarca derlenmesi ya da dış borç istatistiklerinin araç bazında takip edilmemesi böyle bir duruma yol açabilmektedir. Geçmiş bölümlerde tahakkuk esaslı kayıt ile ilgili verilen örneklerde, hem ödemeler dengesi hem de dış borç istatistiklerine yapılan eşanlı kayıtlar; söz konusu istatistiklerin aynı kurum tarafından araç bazında derlenmesi ile mümkün olabilmektedir. Birçok ülkede ise durum farklılık arz etmektedir.

Sadece ödemeler dengesi açısından bakılacak olursa, tahakkuk eden faizler hakkında doğru bilgi alabilmek için, derleyici ES yöntemi ile borçluya başvurabilir ya da ek formlarla ITRS'i tamamlayabilir. ITRS'in doğası faizlerin tahakkuk esasında hesaplanmasını daha zor kılmaktadır. Buna karşın, ITRS ödemeler dengesinde yatırım gelirinin ölçülmesi için bir kaynak olarak kullanılabilir çünkü bir çok durumda, faiz tahakkuk ettiği dönemde ödenmektedir. Derleyici, sadece tahakkuk eden ancak vadesi gelmeyen ya da vadesinde ödenmeyen faiz tutarının önem arz ettiği durumlarda tamamlayıcı bilgi sağlamayı düşünmelidir (IMF, 2005, s.138).

Dış borç istatistiklerine ilişkin olarak, SDDS'e üye ülkelerin IMF'in web sitesindeki metaveri sayfaları incelendiğinde, 64 üye ülkeden sadece 20'si dış borç istatistiklerini tahakkuk esasında derlediğini belirtmektedir (Bkz. Ek 5). 16 ülke tahakkuk esasında derlemediğini, 6 ülke sadece bazı sektörler ve araçlar için tahakkuk esasında derlediğini belirtirken; 22 ülkede, istatistiklerin tahakkuk esasında derlenip derlemediğine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. AB'ye üye ülkelerin metaveri sayfaları incelendiğinde ise, 25 üye ülkeden 23'ünün SDDS üyesi olduğu ve bu ülkelerden 7'sinin

tahakkuk esasında derlediği, 1'inin kısmen tahakkuk esasında derlediği, 6'sının tahakkuk esasında derlemediği ve 9'unun ise herhangi bir açıklamada bulunmadığı görölmektedir³⁷.

AB üyesi ölkelerin ödemeler dengesi yatırım geliri hesaplarının tahakkuk esasında derlenip derlenmediği incelendiğinde ise; 11 ölkenin tahakkuk esasında derlediği, 6 ölkenin bazı sektörler ve araçlar için tahakkuk esasında derlediği, 2 ölkenin tahakkuk esasında derlemediği ve 6 ölkenin ise herhangi bir açıklamada bulunmadığı görölmektedir. Yine üzerinde durulması gereken husus, cari işlemler hesabında yatırım geliri dengesinin tahakkuk esasında kaydediliyor olmasının; finansal hesapta buna ilişkin denkleştirici kayıtlar yapıldığı ve dolayısıyla tahakkuk eden ancak vadesi gelmeyen faizin anapara bakiyesine eklendiği anlamına gelmemesidir. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu araç bazında yapılan eşanlı kayıt ile mümkün olabilmektedir. Yatırım geliri hesabını tahakkuk esasında kaydeden ölkeler çoğunlukla tahakkuk eden faizi stoklar üzerinden tahmin yolu ile hesaplamakta ve ödemeler dengesine yansıtmaktadır.

TABLO 2.2. 2006 YIL SONU İTİBARIYLA AB ÖLKELERİ, ROMANYA VE BULGARİSTAN'DA YATIRIM GELİRİ HESABININ TAHAKKUK ESASINDA KAYDEDİLMESİ

Anket Yöntemi İle		Tahmin Yolu İle (Ana Kaynak Olarak)		Uygulamayacak Olan
Çek Cumhuriyeti	Litvanya	Almanya	Lüksemburg	Bulgaristan
Estonya	Malta	Avusturya	Macaristan	İspanya
Finlandiya	Polonya	Belçika	Portekiz	Romanya
Hollanda	Slovenya	Danimarka	Slovakya	
İngiltere		Fransa	Yunanistan	
İrlanda		İsveç		
Latviya		İtalya		

Kaynak: Eurostat, 2005, s.15

Eurostat, Ödemeler Dengesi Çalışma Grubu, Ulusal Eylem Planları Taslağı (21/09/2005)'nda belirtildiği üzere, 2006 yıl sonu itibarıyla 24 üye ölkenin yatırım geliri dengesini tahakkuk esasında derlemeyi planladığı

³⁷ 7 ölkenin Avusturya, Estonya, Finlandiya, Hollanda, İrlanda, İsveç ve Macaristan olduğu, 1 ölkenin İtalya olduğu, 6 ölkenin İngiltere, Danimarka, Litvanya, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovakya olduğu ve 9 ölkenin ise Almanya, Belçika, Fransa, İspanya, Lüksemburg, Latviya, Portekiz, Slovenya ve Yunanistan olduğu görölmektedir. Aday ölkelerden Bulgaristan ve Hırvatistan tahakkuk esaslı derlemediğini, Romanya ise kısmen tahakkuk esasında derlediğini belirtmiştir.

görülmektedir (Tablo 2.2). Yukarıda anılan sebeplerden dolayı, 12 ülkenin tahakkuk eden faizi tahmin yöntemi ile hesaplayacağı görülmektedir.

Türkiye'deki duruma bakılacak olursa, ödemeler dengesi, kısa vadeli dış borç stoku ve özel sektörün dış borç stoku TCMB, İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından derlenmekte ve özel sektörün uzun vadeli kredilerinin tamamı ile tüm sektörlerin kısa vadeli nakit kredilerinin bir kısmı kredi bazında takip edilmektedir. Portföy yatırımlarına ilişkin olarak ise yurt dışı yerleşiklerin DİBS yatırımları ile Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilip, yurt içinde yerleşik kişilerce satın alınan tahviller, TCMB, İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından menkul kıymet bazında takip edilmektedir. Bu açıdan, Türkiye'de tahakkuk esasında eşanlı kaydın anılan krediler ile yurt dışı yerleşiklerin DİBS yatırımları için mümkün olduğu söylenebilir.

2.3.5. Ödemeler Dengesi ve Dış Borç İstatistiklerinin Derlenmesinde Seçilmiş Ülke Uygulamaları³⁸

Bu bölümde, İtalya, Almanya ve Hollanda'nın ödemeler dengesi ve dış borç istatistikleri derleme metodolojileri değerlendirilecektir. Söz konusu ülkelerdeki uygulamalar, farklı ödemeler dengesi derleme metodolojileri altında dış borç istatistikleri derleme metodolojilerinin nasıl şekillendiğini daha açık ortaya koyabilecektir. Ödemeler dengesini derlerken, İtalya ITRS/S, Almanya ITRS/S+DR ve Hollanda ise anket yöntemini kullanmaktadır.

2.3.5.1. İtalya

İtalya'da ödemeler dengesi ve UYP'nin derlenmesinden ve yayınlanmasından İtalyan Merkez Bankası (Banca Italia), Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Birimi ile yine bu banka nezdinde işlevsel bir kuruluş olan ve kambiyo kontrolleri döneminde kurulan İtalyan Kambiyo Ofisi sorumludur. Dış borç istatistiklerinin derlenmesinden ise yukarıda anılan ilk kuruluş sorumludur.

³⁸ Bu bölümün oluşturulmasında büyük ölçüde ECB (2005)'den yararlanılmıştır.

İtalya'nın ödemeler dengesi derleme metodolojisi, bankalar ve bankacılık dışı kesimin raporlamaları temelinde, anketlerle tamamlanan açık ITRS/S sistemidir. ITRS'i tamamlamak üzere yapılan anketler, turizm ve uluslararası taşımacılık anketleri ile doğrudan yatırım ve portföy yatırımları anketleridir.³⁹ Stoklardan türetilen parasal otoritenin finansal işlemleri dışında tüm ödemeler dengesi verileri doğrudan toplanmaktadır. Bu sistemde, bankalar kendi adlarına ve müşterileri adlarına gerçekleştirdikleri tüm işlemleri aylık olarak raporlamak zorundadır. Diğer kuruluşlar da yerleşik bankacılık sisteminden geçmeyen tüm işlemlerini aylık olarak raporlamakta ve finansal araçlara ilişkin dış işlemlerini ise ISIN kodlarını da gösterir şekilde menkul kıymet bazında raporlamaktadır. İthalat borçlarından doğan kısa vadeli ticari kredilere ilişkin akım veriler tahmin yöntemi ile hesaplanmaktadır.

Stok verileriyle ilgili olarak, merkez bankasını da içeren parasal ve finansal kuruluşlar (MFI) iç ve dış varlık ve yükümlülük stoklarını aylık olarak araç, vade, alacaklı ve borçlu ayrımında raporlamaktadır. Üçer aylık olarak yayınlanan dış borç istatistiklerinde, MFI'nin kredi, mevduat ve ticari kredi cinsinden dış yükümlülükleri bu stok raporlamalardan elde edilmektedir. MFI dışındaki sektörlerin bu türden dış yükümlülükleri ise gösterge bir stok değerine akımların eklenmesi ile hesaplanmaktadır. MFI ve MFI dışındaki sektörlerin borç senetleri yükümlülükleri de benzer olarak gösterge bir stok değerine akımların eklenmesi ile hesaplanmaktadır. Firmalar Arası Borçlanma verisi ise doğrudan yatırım anketinden sağlanmaktadır.

Tahakkuk esaslı derleme incelenecek olursa, İtalya'nın metaveri sayfasında dış borç istatistiklerinin tahakkuk esasında derlendiğine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Ödemeler dengesinde ise Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Geliri/Portföy Yatırımları'nda tahvil ve senetler ile para piyasası araçları, menkul kıymet bazındaki veri tabanı kullanılarak, tahakkuk esasında kaydedilmektedir. Aynı kalem altındaki Diğer Yatırımlar'da ise doğrudan yatırım ilişkisi içinde olmayan işletmelerin sağladığı krediler, nakit bazda kaydedilmektedir. Aynı kalem altındaki Rezerv Varlıklar da tahakkuk esasında kaydedilmektedir.

³⁹ Portföy yatırımları anketi, menkul kıymetlere ilişkin dış varlık verilerini elde etmek amacıyla yapılmaktadır. Anketlerde, menkul kıymet bazında bildirimde bulunmaktadır.

2.3.5.2. Almanya

Almanya'da, ödemeler dengesi, UYP ve dış borç istatistiklerinin derlenmesinden ve yayınlanmasından Alman Merkez Bankası (Bundesbank), İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi İstatistikleri Müdürlüğü sorumludur. Bundesbank, ödemeler dengesi metodolojisi olarak açık ITRS/S+DR sistemini kullanmaktadır.

Almanya'nın ödemeler dengesi verilerinin büyük bir kısmını firmalardan doğrudan sağlanan veriler oluşturmaktadır. Ödemeler dengesine konu olan işlemlerde bulunan bankalar, firmalar, genel hükümete bağlı kurum ve kuruluşların tamamı ve hanehalkları; 12,500 Avro üzerindeki tüm dış işlemlerini aylık olarak raporlamaktadırlar. Kısa vadeli krediler ile mevduatlara ilişkin akım verileri ise ITRS formlarında yer almamaktadır. Bu veriler, ay sonu değerleri itibarıyla raporlanan dış varlık ve yükümlülük stoklarından türetilmektedir. Rezerv varlıkları ise Bundesbank verileri kullanılarak derlenmektedir.

Yerleşik parasal ve finansal kuruluşlar herhangi bir limit olmaksızın ve bu kuruluşlar dışındaki yerleşik kuruluşlar ise 5 milyon Avro'nun üzerindeki tüm dış varlık ve yükümlülük stoklarını aylık olarak raporlamaktadır. Bankalar, Diğer Sektörler ve Genel Hükümet'in dış borç yükümlülükleri, bu raporlar esas alınarak derlenmektedir. Parasal Otorite'nin dış borç yükümlülükleri ise bankanın ilgili birimlerince sağlanmaktadır. Raporlamalar dışında, dış borç stokundaki iki kalem farklı veri kaynakları kullanılarak derlenmektedir: Firmalar Arası Borçlanma verisi Bundesbank'ın yıllık istatistiklerinden sağlanmakta ve portföy yatırımları yükümlülükleri ise değerlendirme değişimleri de dikkate alınarak akımların kümüle edilmesiyle hesaplanmaktadır. Bulunan yükümlülük stoku, bankaların bilançoları ve Bundesbank saklama istatistikleri ile de karşılaştırılmaktadır.

Tahakkuk esaslı derleme incelenecek olursa, Almanya'nın metaveri sayfasında dış borç istatistiklerinin tahakkuk esasında derlendiğine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Ödemeler dengesinde ise Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Geliri kalemi altındaki Diğer Yatırımlar tahakkuk esasında

derlenirken, aynı kalem altındaki Portföy Yatırımları ise 2005 Mart ayından itibaren tahakkuk esasında derlenmeye başlanmıştır. Bununla birlikte, tahakkuk eden ancak vadesi gelmeyen faiz maliyetleri için finansal hesapta hiçbir borç aracında denkleştirici kayıt yapılmamaktadır. Dolayısıyla, dış borç istatistiklerinin tahakkuk esasında derlenmediği söylenebilir. Bundesbank, halihazırda tahakkuk eden faizi tahmin yöntemi ile hesaplamaktadır. Tahmin, ilgili stoklara uygun referans faiz oranlarının uygulanması ile yapılmaktadır. Bununla birlikte, Bundesbank, devreye sokmayı planladığı menkul kıymet bazında raporlama sistemi ile portföy yatırımlarına ilişkin tahakkuk eden faizi menkul kıymet bazında hesaplayacağını ifade etmektedir.

2.3.5.3. Hollanda

Hollanda'da, ödemeler dengesi, UYP ve dış borç istatistiklerinin derlenmesinden ve yayınlanmasından Hollanda Merkez Bankası (DNB), İstatistik ve Bilgi Genel Müdürlüğü sorumludur. Ödemeler dengesinde, cari işlemler hesabı verilerinin büyük bir çoğunluğu, daha açık bir ifadeyle mal ve hizmet kalemleri, Hollanda İstatistik Kurumu tarafından sağlanmaktadır. Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Gelirleri kalemi ile Finansal Hesaplar kalemine ilişkin tüm veriler ise, 2003 yılı Nisan ayından itibaren DRC yöntemini kullanmakta olan DNB tarafından toplanmaktadır.

DNB, dış varlık ve yükümlülüklerle ilişkin akım ve stoklar ile Yatırım Geliri kalemi verilerini; doğrudan raporlama yöntemi ile temin etmektedir. Raporlama, ana kitleyi temsil eden örneklem grubunun elektronik ortamdaki anketleri aylık olarak doldurması ile yapılmaktadır. Ödemeler dengesinde Cari İşlemler Hesabı/Yatırım Gelirleri kalemi ile Finansal Hesaplar kalemi, UYP ve dış borç istatistiklerinin temel veri kaynağını bu anketler oluşturmaktadır. Örneklem grubu, 43,000 yerleşik kuruluştan oluşan toplam ana kitlenin tüm dış işlemleri ile dış pozisyonlarında yaklaşık % 95'lik paya sahip olan 2,100 kuruluştan meydana gelmektedir. Raporlamada bulunan kuruluşlar, merkezi hükümet, DNB'yi de içeren MFI, finansal olmayan kuruluşlar, özel finans kuruluşları, kaydi olarak menkul kıymet alım-satımlarının da yapılabildiği Dutch Central Securities Depository ile saklama hizmeti veren kuruluşlardır. Raporlamada bulunan kuruluşların hemen hemen

tamamı portföy yatırımlarına ilişkin verileri, ISIN kodlarını da belirterek menkul kıymet bazında raporlamaktadır. Raporlamaların tümü aylık olarak yapılmakla birlikte; sigorta kuruluşları, yatırım firmaları, finansal olmayan kuruluşlar ve emeklilik fonları yeniden yatırıma dönüştürülen karlar ile doğrudan yatırımlar ve gayrimenkul stok verileri için ayrıca yıllık raporlamada da bulunmaktadır.

MFI tarafından doldurulan anketler, sadece bu kuruluşların kendi adlarına ve müşterileri adlarına yurt dışı yerleşikler ile gerçekleştirdikleri portföy yatırımları ve türev işlemlerine ilişkin akım ve stokları kapsamaktadır.⁴⁰ MFI'ların, Doğrudan Yatırımlar ile Diğer Yatırımlar'a ilişkin akım verileri ise yine DNB tarafından derlenen para ve banka istatistiklerinden türetilmektedir.

Dış varlık ve dış yükümlülüklerle ilişkin akım⁴¹ ve stokların ülke, sektör ve finansal araç bazında raporlandığı anketlerde, aynı zamanda tahakkuk eden faiz de dahil olmak üzere kur değişimleri, fiyat değişimleri ve diğer değerlendirme değişimlerinden oluşan tüm değerlendirme değişimleri de raporlanmak zorundadır. Özet olarak, raporlama, ilgili dönemde açılış stoku ile kapanış stoku arasındaki farkı tümüyle açıklayabilmektedir. Bu sayede, ödemeler dengesi ve dış borç istatistikleri de tahakkuk esasında derlenmektedir. Hollanda'daki işletmelerin muhasebe kayıtları tahakkuk esasında tutulduğundan, işletmeler açısından tahakkuk eden faizin raporlanmasında bir sıkıntı ortaya çıkmamaktadır.

Dış borç istatistiklerinin araç ve sektör bazında nasıl derlendiği incelenecek olursa; borç senetleri yükümlülükleri, saklama hizmeti veren kuruluşların aylık raporlamalarına dayanmaktadır. Yine anketlerden elde edilen veriler doğrultusunda, yurt dışında ihraç edilen ancak yerleşiklerin mülkiyetinde olan borç senetleri ise borç yükümlülüklerinden düşülmektedir. MFI'lar dışındaki sektörlerin kredi ile nakit ve mevduat yükümlülükleri yine aylık anketlere dayanırken, MFI'ların bu türden yükümlülükleri para ve banka istatistiklerine dayanmaktadır. Uzun vadeli ticari kredi yükümlülükleri aylık anketlerden elde edilirken, kısa vadeli ticari kredi yükümlülüklerine ilişkin veri

⁴⁰ MFI, yerleşikler tarafından yurt dışından sağlanan sendikasyon kredilerinde paylarının olması durumunda da raporlamada bulunmaktadır.

⁴¹ Anketlerde, işlemler tek tek değil, toplulaştırılmış olarak raporlanmaktadır.

toplanmamakta, söz konusu yükümlülükler dış ticaret istatistikleri kullanılarak ekonometrik bir model yardımıyla tahmin edilmektedir. Firmalar Arası Borçlanma da, yine aylık anketlerden elde edilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DIŞ BORÇ İSTATİSTİKLERİNİN DERLENMESİ

Bu bölümde, Türkiye'de dış borçlanma ve dış borç istatistiklerinin derlenmesine ilişkin mevzuat, Türkiye'de dış borç istatistiklerinin derlenmesi ve dış borç işlemlerinin ödemeler dengesine yansıtılması ve yayınlanan dış borç istatistikleri başlıkları altında ele alınacak olan konulardan, özellikle Türkiye'de kamunun dış borçlanması ve kamu dış borç istatistiklerinin derlenmesinin daha iyi anlaşılabilmesini teminen; ilgili mevzuattaki son değişiklikler de dikkate alınarak, öncelikle bazı tanım ve açıklamalara yer verilecektir.

Söz konusu tanım ve açıklamalara geçmeden önce, dış borç istatistiklerinin derlenmesine ilişkin genel çerçevenin verilmesi uygun olacaktır. Hazine ve TCMB tarafından derlenmekte olan Türkiye'nin dış borç istatistikleri, merkezi derleyici kurum olan Hazine tarafından yayınlanmaktadır. Kamu sektörünün uzun vadeli dış borçları ile kamu kurum ve kuruluşlarının Hazine garantili dış borçları Hazine tarafından derlenirken, özel sektörün uzun vadeli dış borçları ile tüm sektörlerin kısa vadeli dış borçları TCMB tarafından derlenmektedir. Diğer taraftan, TCMB'nin uzun vadeli dış borçlarına ilişkin olarak, bu kalem altındaki Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı (DTH), TCMB tarafından derlenirken; aynı kalem altındaki TCMB kredileri olarak da anılan, TCMB'nin yurt dışından sağladığı uzun vadeli krediler Hazine tarafından derlenmektedir. TCMB tarafından derlenen yukarıda anılan istatistikler, her üç ayda bir merkezi derleyici kurum olan Hazine'ye gönderilmekte; Hazine de söz konusu istatistikleri kamunun dış borç istatistikleri ile konsolide ederek, Türkiye'nin gayri safi dış borç istatistiklerini kendi web sitesinde yayınlamaktadır. Söz konusu istatistikler, üçer aylık dönem sonları itibarıyla ve ilgili dönemi takip eden üçüncü ayın

sonunda yayınlanmaktadır. Örneğin, Mart sonu itibarıyla olan birinci çeyrek dış borç istatistikleri, Haziran ayının sonunda yayınlanmaktadır.⁴²

Tablo 3.1’de, Hazine’nin yayınlamakta olduğu borçluya göre Türkiye’nin Gayri Safi Dış Borç İstatistikleri tablosu üzerinde; hangi istatistiklerin hangi kurum tarafından derlendiği bilgisi yer almaktadır.

TABLO 3.1. TÜRKİYE’DE DIŞ BORÇ İSTATİSTİKLERİNİN DERLENMESİ

BORÇLUYA GÖRE DIŞ BORÇ STOKU	
TOPLAM DIŞ BORÇ STOKU	DERLEYEN KURUM
KISA VADELİ DIŞ BORÇLAR	TCMB
KAMU GENEL YÖNETİM TCMB TCMB Kredileri Kredi Mektuplu DTH ÖZEL Bankalar Diğer Sektörler	
ORTA-UZUN VADELİ DIŞ BORÇLAR	HAZİNE+TCMB
KAMU GENEL YÖNETİM Merkezi Yönetim (Hazine) Mahalli İdareler Fonlar FİNANSAL KURULUŞLAR FİNANSAL OLMAYAN KURULUŞLAR KİT'ler Diğer TCMB TCMB Kredileri Kredi Mektuplu DTH ÖZEL FİNANSAL KURULUŞLAR Bankalar Bankacılık Dışı FİNANSAL OLMAYAN KURULUŞLAR	HAZİNE HAZİNE+TCMB HAZİNE TCMB TCMB

⁴² Üçer aylık dış borç istatistiklerinin hangi tarihlerde yayınlanacağı, SDDS kapsamında oluşturulan önceden yayınlama takviminde belirtilmektedir. SDDS kapsamındaki tüm verilerin önceden yayınlama takvimlerine Türkiye İstatistik Kurumu’nun aşağıdaki web sitesinden erişilebilir: <http://www.tuik.gov.tr/turcat/sdds/sdds.htm>.

3.1. Türkiye’de Kamu Sektörünün Dış Borçlanmasına İlişkin Bazı Tanım ve Açıklamalar

Bu bölümde; 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, kamu sektörünün dış borçlanma şekilleri, kamu dış borçlanmasında nakit kullanım-aynı kullanım ayrımı ve son olarak da kamu dış borçları kapsamında TCMB’nin dış borçlanması değerlendirilecektir.

3.1.1. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu

Hazine Müsteşarlığı, 31/03/2006 tarihinde 2005 yılının son çeyreği itibarıyla yayınladığı dış borç istatistiklerinin “Kamu” bölümünü, 10/12/2003 tarihinde kabul edilen ve 24/12/2003 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde yeniden düzenlenmiş olan kurumsal yapıya uygun olarak yayınlamaya başlamış ve geçmiş yılların verilerini de bu kapsamda revize etmiştir.

Türkiye’nin kamu iç mali denetim sistemini ve bütçeye ilişkin tanımlar ile bütçenin kapsamını uluslararası kavram ve uygulamalarla uyumlu hale getiren kanun gereğince, 2006 yılı başından itibaren ülkemizde merkezi yönetim bütçesi uygulamasına geçilmiştir (Hazine, 2006a). Söz konusu kanunda tanımlandığı şekliyle, Genel Yönetim (Genel Hükümet) bütçesi kapsamındaki kamu idareleri; merkezi yönetim idareleri, sosyal güvenlik kuruluşları ve mahalli idareler bütçelerinden oluşmaktadır. Merkezi yönetim bütçesi ise genel bütçeli idareler, özel bütçeli idareler ile düzenleyici ve denetleyici kurumların bütçesini içermektedir. Kurumsal tanımlama açısından, 5018 sayılı kanun ile konsolide bütçenin, yerini merkezi yönetim bütçesine, katma bütçeli kuruluşlar bütçesinin ise yerini özel bütçeli idarelere bıraktığı söylenebilir⁴³. Finansman açısından ise, önceki yıllara ilişkin bütçe kanunları ile konsolide bütçenin, yani genel ve katma bütçenin finansmanı yapılırken, 2006 yılı bütçe kanunu ile genel bütçenin finansmanı yapılmaktadır.

⁴³ Önceki kanunlarda yer alan konsolide bütçe tanımı, genel ve katma bütçeli kuruluşları içermekteydi.

Anılan kanun, kamu bütçesinin kapsamını genişletmekle ve bazı sınıflandırma değişiklikleri getirmekle birlikte; kamunun dış borç istatistiklerinin sınıflandırılması açısından fazlaca bir değişiklik yaratmamıştır. Özet olarak, daha önce yayınlanan dış borç istatistiklerinde Kamu başlığı altında; Genel Hükümet, kamu bankalarını içeren Diğer Kamu Sektörü ve KİT'ler yer almaktaydı. Genel Hükümet ise konsolide bütçe, yerel yönetimler, bütçe dışı fonlar, üniversiteler ve özerk bütçeli kuruluşları içermekteydi. Yeni sınıflandırmaya dayanan dış borç istatistiklerinde ise Kamu başlığı altındaki "Genel Yönetim", Merkezi Yönetim, Mahalli İdareler ve Bütçe Dışı Fonları kapsamaktadır. Aynı başlık altındaki "Finansal Kuruluşlar", kamu bankalarını ve "Finansal Olmayan Kuruluşlar" da KİT'ler, Belediye İktisadi Teşekkülleri (BİT'ler) ve düzenleyici idareler ile organizasyonları⁴⁴ kapsamaktadır. Sonuç olarak, bu kurumsal yapı, 5018 sayılı Kanun ile tamamen uyumlu olup, bu kanunda yer alan ilgili cetvellerdeki kamu kurum ve kuruluşlarını içermektedir.

3.1.2. Kamu Sektörünün Dış Borçlanma Şekilleri

Kamunun dış borcu genel olarak Hazine'nin borçlu sıfatıyla sağladığı dış finansman ile Hazine dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarının borçlu sıfatıyla sağladıkları dış finansman olmak üzere iki grup altında incelenebilir:

- İlk grupta, 09/04/2002 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan ve 01/01/2003 tarihinde yürürlüğe giren 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun uyarınca, Hazine'nin doğrudan borçlu sıfatı ile herhangi bir dış finansman kaynağından belirli bir itfa planına göre geri ödemek üzere sağladığı dış finansman yer almaktadır. Bu türden dış finansman, program finansmanı ile proje finansmanından oluşmaktadır.

Program finansmanı, genellikle Hazine tarafından ülkenin makro ekonomik programları çerçevesinde, doğrudan kamunun finansman ihtiyacının karşılanması amacıyla herhangi bir dış finansman kaynağından

⁴⁴ Bu idare ve organizasyonlar sırasıyla; Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Telekomünikasyon Kurumu Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Kamu İhale Kurumu, Rekabet Kurumu ve Tütün, Tütün Mamülleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumudur.

sağlanan finansman imkanını ifade etmektedir. Söz konusu finansmanda, bir diğer hükümet ya da uluslararası bir kuruluş ile yapılan anlaşmalar sonucunda belirli bir projeye bağlı olmaksızın fon sağlanmaktadır. Bu tür fonlar genel olarak bütçe açıkları ve ödemeler dengesi finansmanı ile ekonomik faaliyetlerin gerekli kıldığı ithalatın finansmanını gerçekleştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Hazine'nin, uluslararası sermaye piyasalarından yurt dışında tahvil ihracı yoluyla borçlanması, Stand-by anlaşmaları çerçevesinde IMF'den yapılan kullanımlar ve Dünya Bankası'ndan sağlanan Yapısal Uyum Kredileri⁴⁵ program finansmanı kapsamındadır. Tahvil ihraçları dışarıda bırakılacak olursa, IMF'den yapılan kullanımlar ve Dünya Bankası'ndan sağlanan program kredileri bütünüyle şarta bağlıdır ve bağlı olduğu şartlar yerine getirilmediği sürece kredi serbest bırakılmamaktadır.

Proje finansmanı ise, yıllık yatırım programlarında yer alan her türlü yatırım projesi ile milli savunma projeleri, yap-işlet-devret, yap-işlet, işletme hakkı devri ve benzeri finansman modelleri çerçevesinde gerçekleştirilen projelerin tamamen ya da kısmen finansmanı amacıyla yabancı ülkeler, uluslararası kuruluşlar, yabancı bankalar ya da yurt dışında yerleşik diğer mali kurumlardan sağlanan dış finansmanı ifade etmektedir.

Son yıllarda "kamu" sektöründe kredi kullanımlarının yaklaşık % 80'i program kredisi olmuştur. Kredi kullanımlarının geriye kalan % 20'lik kısmı ise proje kredileri niteliğinde olup, bu krediler sırasıyla ulaştırma, haberleşme, enerji⁴⁶, eğitim, sağlık sektörlerine yönelik yatırımlar ile kentsel ve teknolojik altyapı yatırımlarına ilişkin projelerde kullanılmıştır (Hazine, 2005; Hazine, 2006a; Hazine 2006c). Tahvil ihraçları dışındaki program finansmanı, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarından sağlanıyorken; proje kredileri, uluslararası finans kuruluşlarının yanı sıra ticari bankalar ve diğer finans kuruluşlarından sağlanmaktadır.

Hazine, borçlu sıfatıyla sağladığı dış finansmanı, genel ve katma bütçe dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarına, kullanıcı kamu kuruluşunu

⁴⁵ Bugüne kadar Dünya Bankası'ndan sağlanan uyum kredileri kapsamında, Ekonomik Reform Kredisi, Mali Sektör Uyum Kredisi, Birinci Program Amaçlı Mali ve Kamu Sektörü Uyum Kredisi ve İkinci Program Amaçlı Mali ve Kamu Sektörü Uyum Kredisi sayılabilir. 2005 yılında ve 2006 yılının ilk üç ayında Dünya Bankası'ndan program kredileri kapsamında herhangi bir kullanım yapılmamıştır (Hazine, 2006c, s. 17).

⁴⁶ Enerji sektörü yatırımları elektrik, gaz ve su alanlarına yapılan yatırımlardan oluşmaktadır.

Hazine'ye borçlandırmak suretiyle, devir ve ikraz; genel ve katma bütçeli kamu kurum ve kuruluşlarına ise, kullanıcı kamu kuruluşunun Hazine'ye geri ödeme yükümlülüğü olmaksızın, tahsis yoluyla kullandırmaktadır⁴⁷. Türkiye'deki uygulamaya bakıldığında, Hazine'nin proje finansmanı kapsamında sağladığı dış finansmanı, belediyeler ve il özel idareleri gibi genel ve katma bütçe dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarına özellikle ikraz yoluyla kullandığı görülmektedir. Son yıllardaki uygulamada, dış proje kredilerinin devir yolu ile kullanırılmasına rastlanmamaktadır. Buna karşılık, dış proje kredilerine ilişkin tahsis uygulaması devam etmektedir.

4749 sayılı kanunun 14üncü maddesi uyarınca hazırlanan, 11/07/2002 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan ve 01/01/2003 tarihinde yürürlüğe giren Dış Proje Kredilerinde Dış Borç Kaydı, Bütçeleştirme ve Muhasebeleştirme İşlemlerinde Uygulanacak Esas ve Usüllere İlişkin Yönetmelik; genel, katma ve özerk bütçeli kurum ve kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri, özel hukuk hükümlerine tabi olmakla beraber sermayesinin % 50'sinden fazlası kamuya ait olan kuruluşlar, fonlar, kamu bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları, büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve bunlara bağlı kuruluşlarla sair yerel yönetim kuruluşlara ikraz veya tahsis yoluyla⁴⁸ dış proje kredisi olarak kullanılacak kredilerin dış borç kaydı, bütçeleştirilmesi ve muhasebeleştirilmesine ilişkin esas ve usulleri düzenlemektedir.

Diğer taraftan, 4749 sayılı Kanun içerisindeki bazı tanımlar 5018 sayılı Kanun içerisinde yeniden düzenlenen yapı ve tanımlara uymamaktadır. Bu çerçevede iki kanunda yer alan kamu kuruluşları bütçe ve kurumsal

⁴⁷ 4749 sayılı kanunda; devir, ikraz ve tahsis şu şekilde tanımlanmaktadır:

Dış borcun devrinde, Hazine herhangi bir dış finansman kaynağından sağladığı dış finansman imkanlarını ekonominin çeşitli sektörlerinde gelişmeyi sağlamak ve/veya finansman ihtiyacını karşılamak üzere genel ve katma bütçe dışındaki kamu kurum ve kuruluşları ile bankalara, anlaşmanın mali şartları ile birlikte, asıl borçlusu bu kuruluşlar olmak kaydıyla aktarmaktadır.

Dış borcun ikrazında, Hazine herhangi bir dış finansman kaynağından sağladığı dış finansman imkanlarını ekonominin çeşitli sektörlerinde gelişmeyi sağlamak ve/veya finansman ihtiyacını karşılamak üzere genel ve katma bütçe dışındaki kamu kurum ve kuruluşları ile yatırım ve kalkınma bankalarına gerektiğinde, anlaşmanın mali şartlarına bağlı kalmaksızın aktarmaktadır.

Dış borcun tahsisinde ise, Hazine herhangi bir dış finansman kaynağından sağladığı dış finansman imkanlarını ekonominin çeşitli sektörlerinde gelişmeyi sağlamak ve/veya finansman ihtiyacını karşılamak üzere, genel ve katma bütçeli kamu kurum ve kuruluşlarına anlaşmadaki amaca sadık kalınarak kullanılmaktadır.

⁴⁸ Yönetmelik, devir yoluyla dış proje kredisi olarak kullanılacak kredileri kapsamamaktadır.

sınıflandırmalarının uyumlulaştırılması konusunda torba kanun taslak çalışmaları devam etmektedir.

Dış borç istatistiklerinde, Hazine'nin devir, ikraz ve tahsis yolu ile kullandığı kredilerin borçlusu olarak Hazine gözükmetedir. 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun'da tanımlandığı üzere, Hazine'nin ikraz suretiyle kullandığı dış finansman Hazine açısından alacak doğurmaktadır. Hazine, bu alacaklarının tahsili amacıyla, 11/07/2002 tarihli yönetmelik çerçevesinde, TCMB Ankara Şubesi nezdinde döviz ve YTL cinsinden Risk Hesapları tesis etmiştir ve alacaklarını bu hesaplarda izlemektedir. Diğer taraftan, dış borcun tahsisi ve devri suretiyle kullanılan dış finansman, Hazine açısından alacak doğurmamakta ve dolayısıyla Hazine alacak stoku içinde yer almamaktadır. Aynı kanunda, dış borca ilişkin olarak alacak doğuran diğer işlemler ise şu şekilde belirtilmektedir: ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca herhangi bir dış finansman kaynağından sağlanan finansman imkanları için verilen garantilerin üstlenilmesi, yap-işlet-devret, yap-işlet, işletme hakkı devri ve benzeri finansman modelleri kapsamında verilen garantilerin üstlenilmesi ve ilgili mevzuattan kaynaklanan işlemlerden doğan ve Hazine tarafından üstlenilen her türlü ödeme (Sayıştay, 2005, s.61) ⁴⁹.

- İkinci grup ise, Hazine dışındaki genel bütçeli kamu idareleri ile katma bütçeli kamu kurum ve kuruluşları⁵⁰ ve bu kuruluşların dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarının; finansman ihtiyaçlarını karşılamak ya da projelerini finanse etmek amacıyla, doğrudan borçlu sıfatı ile herhangi bir dış finansman kaynağından sağladığı Hazine garantili ya da garantisiz kredilerden oluşmaktadır. Özellikle, dış proje kredilerine ilişkin uygulamada Hazine tarafından çoğunlukla garanti sağlandığı görülmektedir.

4749 sayılı Kanun'a göre, kamu bankaları tarafından sağlanacak vadesi bir yıl ve bir yıla kadar olan her türlü dış imkan dışında, kanun kapsamındaki kuruluşların Hazine garantisi olmaksızın herhangi bir dış

⁴⁹ Kuruluşun sağladığı dış finansman imkanına Hazine tarafından garanti verilebilme, kuruluş tarafından krediye ödeme yapılmadığı takdirde de söz konusu borç tutarı Hazine Müsteşarlığı tarafından üstlenilmektedir. 4749 Sayılı Kanun ve buna bağlı olarak çıkarılan yönetmelikler uyarınca, Hazineye vadesi geçmiş borcu bulunan kurum ve kuruluşlara yeni garanti sağlanmamaktadır.

⁵⁰ 5018 sayılı Kanunun (II) Sayılı Cetveli'nde, Özel Bütçeli İdareler olarak yer almaktadır.

finansman kaynağından sağlayacağı her türlü dış imkan ile söz konusu kuruluşların diğer kurum ve kuruluşlar lehine verecekleri garantiler Hazine'nin iznine tabi kılınmaktadır. Ancak, izin verilmesi Hazine garantisi sağlandığı anlamına gelmemektedir.

Genel ve katma bütçe dışındaki KİT'ler, BİT'ler, mahalli idareler ile kamu yatırım ve kalkınma bankalarının Hazine garantisi olmaksızın sağlayacakları dış finansmana ilişkin esas ve usüller, 4749 sayılı Kanun'un 8inci ve 14üncü maddelerine istinaden çıkarılan ve 12/04/2002 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Hazine Garantisi Olmaksızın Temin Edilen Kredilere İzin Verilmesi ve İzlenmesi Esas ve Usullerine İlişkin Yönetmelik'te belirtilmektedir. Yönetmeliğin 5inci maddesi gereğince, söz konusu kurum ve kuruluşların yapım, mal ve hizmet satın alım projeleri ile işletme sermayesi ihtiyaçlarının finansmanı amacıyla kredi sağlamaları da dahil olmak üzere, yurtdışından her türlü nakdi kredi sağlamaları ve uluslararası sermaye piyasalarında tahvil ihraç etmeleri Hazine'nin iznine bağlıdır.

Söz konusu iznin alınabilmesi de aynı yönetmelikte belirtilen bazı şartlara bağlanmıştır. Buna göre, makine, teçhizat alımı gibi yatırım projelerinde bu projelerin yıllık yatırım programında yer alması ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin, yatırımın yıllık yatırım programındaki yeri ve önceliğine ilişkin uygun görüşünün olması gerekmektedir⁵¹. Hazine'nin izni alınmadan sağlanan krediler ile gerçekleştirilen tahvil ihraçları, kamunun dış borcunun takip edildiği Hazine bünyesindeki Dış Finansman Bilgi Sistemi (EFIS)'ne kaydedilmemekte ve bunlara ait anapara, faiz ve diğer masrafların transferi yapılmamaktadır.

Diğer taraftan, genel ve katma bütçe dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarının finansman ihtiyaçlarını karşılamak ya da projelerini finanse etmek amacıyla Hazine geri ödeme garantisi altında sağlayacakları dış finansman ile yine genel ve katma bütçe dışında bulunan yap-işlet-devret, yap-işlet ve işletme hakkının devri ve/veya benzeri finansman modelleri

⁵¹ Esas olarak, yılı yatırım programında olmayan bir proje iç ya da dış kaynak ile finanse edilemez. Yıllık yatırım programları da DPT tarafından hazırlanmakta, dolayısıyla, uygun görüş de bu kuruluşça verilmektedir.

kapsamındaki idarelerin Hazine yatırım garantisi altında sağlayacakları dış finansmana ilişkin esas ve usüller ise 4749 sayılı kanunun 8inci ve 16ıncı maddelerine istinaden çıkarılan ve 12/04/2002 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan, Hazine Garantileri Verilmesi, İzlenmesi, Bütçeleştirilmesi ve Raporlanmasına İlişkin Esas ve Usullere Dair Yönetmelik ile bu yönetmelikte değişiklik yapılmasına ilişkin 20/09/2003 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan yönetmelikte belirtilmektedir.

Dış proje kredilerine ilişkin olarak, anılan yönetmeliklerin 7inci maddelerinde atıfta bulunulan, ilk olarak 21/07/2001 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan ve 06/04/2006 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan tebliğ ile değiştirilen Yıllık Yatırım Programında Yer Alan Projelere Dış Finansman Sağlanmasına İlişkin Esas ve Usullere Dair Tebliğ uyarınca, Hazine’nin borçlu sıfatıyla sağladığı ve tahsis ve ikraz yolu ile kullandığı dış proje kredileri hariç olmak üzere, dış finansman gerektiren projelerde Uluslararası Kredili İhale’ye çıkmak esastır. İşleyiş şu şekilde olmaktadır: Öncelikle, projelerini dış finansman ile gerçekleştirmek isteyen ve genel ve katma bütçeli kamu kurum ve kuruluşlarını da içeren “İdare”⁵² Hazine’ye başvurmaktadır. Hazine, projenin yıllık yatırım programındaki yeri, tutarı ve dış finansman temininin uygunluğu gibi konularda DPT’nin uygun görüş vermesinden sonra, bağlı olduğu Bakan’dan aldığı onay çerçevesinde “İdare”ye Uluslararası Kredili İhale izni vermektedir. İhaleye katılanlar, ihale konusu projenin fiyatına ilişkin ticari teklifin yanı sıra bir de finansman teklifi vermek zorundadır ve söz konusu teklif bir dış finansman kaynağına dayanmalıdır.

3.1.3. Hazine’nin Nakdi ve Aynı Dış Borçlanması

11/07/2002 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan aynı isimli yönetmelikten önce, 28/04/1999 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan Dış Proje Kredilerinde Dış Borç Kaydı, Bütçeleştirme ve Muhasebeleştirme İşlemlerinde Uygulanacak Esas ve Usüller Hakkında Tebliğ’de, nakdi ve aynı

⁵² Tebliğ’de, idare kapsamında belirtilen kurum ve kuruluşlar şunlardır: genel ve katma bütçeli kamu kurum ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunların bağlı ortaklıkları, özel hukuk hükümlerine tabi olmakla beraber sermayesinin % 50’sinden fazlası kamuya ait kuruluşlar, kamu bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları, büyükşehir belediyeleri, belediyeler, bunların bağlı kuruluşları ve sair yerel yönetim kuruluşları ile diğer kamu kurum ve kuruluşları.

dış proje kredisi kullanımı ayrımı yapılmaktadır. Buna göre, nakdi kullanım Hazine hesaplarına giren kredi kullanımlarını; aynı kullanım ise yurt içinde veya yurt dışında Hazine hesaplarına girmeden doğrudan kullanıcı kuruluşun kreditedörden veya özel hesaplardan yaptığı veya yaptırdığı çekişlere göre gerçekleşen kredi kullanımlarını ifade etmektedir.

Sayıştay 2004 Yılı Hazine İşlemleri Raporu (2005, s.57)'nda da Hazine'nin yurt dışından sağladığı ve devir, ikraz ve tahsis yolu ile kullandırdığı dış finansman da dahil olmak üzere, Hazine tarafından borçlu sıfatıyla sağlanan tüm dış finansmanda nakdi ve aynı borçlanma benzer şekilde tanımlanmaktadır. Buna göre, dış finansman kaynağından Hazine hesaplarına aktarılan nakit tutarlar, nakit borçlanma olarak ve dış finansman kaynağından yurt dışında tesis edilmiş proje özel hesapları da dahil olmak üzere, Hazine hesapları dışındaki hesaplara aktarılan nakit tutarlar ile mal ve hizmet cinsinden kullanılan krediler ise aynı borçlanma olarak tanımlanmaktadır. Aynı raporda, Hazine hesaplarına nakit bir giriş olmadan Hazine'nin dış borcunun artması nedeniyle aynı borçlanma mahsup borçlanma olarak da adlandırılmaktadır.

Diğer taraftan, 28/04/1999 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan dış proje kredilerine ilişkin tebliğden ve Sayıştay'ın yukarıda anılan raporundan farklı olarak, 11/07/2002 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelikte; nakdi ve aynı kredi kullanımı ayrımı yapılmamıştır. Buna karşılık, söz konusu yönetmelikte sadece mal ve hizmet cinsinden yapılan kredi kullanımlarının aynı kredi kullanımı olarak değerlendirildiği söylenebilir. Bu kapsamda, Hazine'nin TCMB nezdindeki döviz tevdiat hesaplarına giren tutarlardan yapılan çekişler ile Hazine adına açılan proje özel hesaplarından yapılan çekişler nakdi kullanım olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle, aynı kredilerde yurt içine bir para girişi olmamaktadır.

Nakdi kredilerde işleyiş şu şekilde olmaktadır: ilk durumda, kreditedör anlaşma hükümleri gereğince, doğrudan ya da Hazine'nin talebi üzerine, Hazine'nin TCMB nezdindeki döviz tevdiat hesaplarına aktarımda bulunmakta ve Hazine bu hesaplardan çekiş yapmak suretiyle kullanımda bulunmakta; ikinci durumda ise kreditedör anlaşma hükümleri gereğince, yine

doğrudan ya da Hazine ya da kullanıcı kuruluşların talebi üzerine, Hazine tarafından TCMB nezdinde açılan proje özel hesaplarına aktarımda bulunmakta ve kullanımlar bu hesaplardan çekiş yapmak suretiyle gerçekleştirilmektedir. Her iki durumda da, kullanıcı ve/veya uygulayıcı kuruluşlar; proje kapsamında mal ya da hizmet sağlayana ya da projeyi gerçekleştiren yükleniciye, hesaplardan yaptıkları bu çekişler ile ödemede bulunmaktadır. Mal ya da hizmet sağlayan firma ya da kişi ile projeyi gerçekleştiren yüklenici, yurt içi ya da yurt dışı yerleşik olabilmektedir. Mal ya da hizmet sağlayan firma ya da kişinin yurt dışı yerleşik olması durumunda mal ya da hizmet ithali söz konusu olmaktadır.

Aynı kredi kullanımlarında ise iki yöntem uygulanmaktadır. Bu türden kullanımlar, yönetmelikte Hazine hesaplarına girmeden, doğrudan dış finansman kaynağına başvurmak suretiyle ve yine yurt dışındaki yükleniciye yapılan ödemeler şeklinde gerçekleştirilen kredi çekişleri olarak adlandırılmaktadır. Doğrudan ödeme olarak adlandırılan ilk yöntemde, ödeme kreditor tarafından yurt dışında yerleşik yüklenici firmanın talebi, kullanıcı kuruluşun ya da Hazine'nin oluru çerçevesinde yapılmaktadır. Özel Taahhüt olarak adlandırılan ikinci yöntemde ise, Türkiye'de açılan bir akreditife istinaden⁵³, akreditif konusu malların yüklenmesinden sonra, yüklenicinin bankasının mal bedelini kreditor den talep etmesi üzerine, kuruluşun ya da Hazine'nin oluru çerçevesinde ödeme kreditor tarafından yapılmaktadır.⁵⁴

Birçok Dünya Bankası kredisinde olduğu gibi, bir dış proje kredisinde hem nakdi hem de aynı kullanım söz konusu olabilmektedir. Bu noktada, aynı dış proje kredilerini ticari krediler ile karıştırmamak gerekmektedir. Hatırlanacağı üzere, ticari krediler sadece alıcı ile satıcı arasındaki kredileri kapsamaktadır.

⁵³ Akreditif küşat mektubuna, ödemenin kreditor den yapılacağına ilişkin açıklama yapılması sonucunda.

⁵⁴ Serbest kredilerde, kredi nakit olarak borçlunun kullanımına sunulmaktadır. Bağlı kredilerde ise, kredi açan ülkeden mal veya hizmet satın alınması şartı bulunmaktadır. Ülkemizde kullanılan dış proje kredileri büyük ölçüde bağlı kredilerdendir (Kubalı ve Çulhacı, s.2).

3.1.4. TCMB'nin Dış Borçlanması

Hazine tarafından yayınlanan Türkiye'nin dış borç istatistiklerinde, Kılavuz'a uygun olarak Genel Hükümet ve TCMB'nin dış borçları ayrı başlıklar altında gösterilmektedir. Bununla birlikte, Kılavuz'da, dış borç istatistiklerinin kamu sektörü bazında yayınlanması durumunda (Kamu Dış Borçları ve Kamu Garantili Dış Borçlar ile Garantisiz Özel Sektör Dış Borçları ana başlıkları altında), kamu sektörünün genel hükümet, parasal otorite ile finansal ve finansal olmayan kamu kuruluşlarını içermesi gerektiği belirtilmektedir.

Avrupa Birliği'ne adaylığımız çerçevesinde, Maastricht Anlaşması'nın 104üncü maddesinde yer verilen Fazla Açık Uygulaması (EDP) uyarınca, üye ülkelerin gayri safi yurtiçi hasılasının % 60'ını geçmemesi gereken borç, yukarıda tanımlanan kamunun iç ve dış borç toplamı değil, genel hükümetin iç ve dış borç toplamıdır (ECB, 2004a).

3.2. Türkiye'de Dış Borçlanma ve Dış Borç İstatistiklerinin Derlenmesine İlişkin Yasal Dayanak

Türkiye'de dış borçlanma ve dış borç istatistiklerinin derlenmesi aşağıda belirtilen kanun, tebliğ ve yönetmelikler çerçevesinde yapılmaktadır.

3.2.1. Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 1567 Sayılı Kanun ve Bu Kanuna Dayalı Mevzuat

25/02/1930 tarihli Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 1567 Sayılı Kanun'a⁵⁵ dayanan 11/08/1989 tarihli Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar ile bu karara dayanan 20/06/1991 tarihli 32 Sayılı Karara İlişkin 91-32/5 Sayılı Tebliğ dış borçlanmayı düzenleyen temel mevzuatlardandır.

Dış borçlanma açısından yukarıdaki mevzuata ilişkin son durum incelenecek olursa, 28/08/2001 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan,

⁵⁵ Söz konusu kanun, en sonuncusu 6 Ağustos 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 4961 sayılı Kanun olmak üzere çeşitli tarihlerde sekiz defa değişikliğe uğrayarak bugünkü şeklini almıştır.

2001/2890 sayılı Türk Parası Kıymeti Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'da Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar'ın kredilerle ilgili olan 17'inci maddesinin (a) fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“a) Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından kredi temin etmeleri, bu kredileri bankalar aracılığıyla kullanmaları kaydıyla serbesttir. Ancak prefinansman kredilerinin vadesi Bakanlık tarafından belirlenir.

Büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve bunlara bağlı kuruluşlar ile sair yerel yönetim kuruluşlarının, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı kurumlarının, sermayesinin % 50'sinden fazlası kamuya ait kuruluşların, vakıf üniversitelerinin, fonların, özel ve özerk bütçeli kamu kuruluşları ile idari özerkliğe sahip kamu kuruluşu niteliğindeki kurumların, yatırım ve kalkınma bankalarının (Hazine garantisi altında), yap-işlet-devret, yap-işlet ve işletme hakkı devri ve benzeri finansman modelleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi öngörülen projeler tahtında ödeme yükümlülükleri garanti edilen kuruluşların yurt dışından sağladığı ithalatta vadeli ödeme şekilleri dışındaki bir yıldan (365 gün) uzun vadeli kredilere ilişkin anlaşmaların kredi borçlusu tarafından anlaşma tarihinden itibaren 30 gün içinde Dış Finansman Numarası (DFN) alınmasını teminen Bakanlığa gönderilmesi zorunludur.

T.C. Hükümeti adına Hazine tarafından borçlu sıfatı ile, yabancı ülkeler, ülkelerce oluşturulan birlikler, uluslararası ve bölgesel kuruluşlar, uluslararası sermaye ve finansman piyasalarında faaliyet gösteren yatırım bankaları da dahil olmak üzere bankalar, tedarikçi veya alıcı kredisi sağlayan kuruluşlar ve firmalarla yapılan anlaşmalara göre sağlanarak, genel ve katma bütçeli kuruluşlara tahsis edilen, genel ve katma bütçe dışındaki kurum ve kuruluşlara ise devir ve ikraz anlaşmaları aracılığıyla kullanılan dış finansman imkanları ile yukarıda sözü edilen kredilerden yapılan kullanımların takibine ilişkin esas ve usuller Bakanlık tarafından belirlenir.

İkinci ve üçüncü paragrafta belirtilen kamu kurum ve kuruluşları dışındaki Türkiye'de yerleşik kişilerce yurt dışından temin edilen bir yıldan (365 gün) uzun vadeli kredilerle, Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından sağladığı bir yıldan kısa vadeli kredilerin takibi ile ilgili usul ve esaslar Merkez Bankasınca belirlenir.

Söz konusu kredilere ait ana para geri ödemeleri ile faiz ve diğer ödemelerin transferleri bankalar aracılığıyla yapılır” (32 Sayılı Karar, Madde 17).

Aynı zamanda bu kararın geçici maddesinde, (a) fıkrasının ikinci ve üçüncü paragrafında belirtilenler dışındaki, Türkiye'de yerleşik kişiler tarafından yurt dışından temin edilen 365 günden uzun vadeli kredilerin, daha önce Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlık nezdindeki Borç Kütüğü'ne kayıt ve tescili ile kredi kullanım ve geri ödemelerine ilişkin bilgilerin Bakanlığa gönderilmesine 01/10/2001 tarihi itibarıyla son verilerek, mevcut belge ve bilgilerin bir protokol ile Merkez Bankası'na devredilmesi

hususunu yer almaktadır. Daha açık bir ifadeyle, Hazine ile TCMB arasında yapılan ve 01/10/2001 tarihinde yürürlüğe giren protokol çerçevesinde, bu tarihten itibaren özel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredilerin stok olarak takibi TCMB tarafından yapılmaya başlanmış ve Hazine'den devir alınan bilgi ve belgelerin yanı sıra TCMB'nin yerleşik firmalar nezdinde yaptığı çalışmalar sonucunda, özel sektörün uzun vadeli yurt dışı kredilerinin takip edildiği bir veri tabanı kurulmuştur. 01/10/2001 tarihinden önce Hazine tarafından verilen dış finansman numaraları altında takip edilen özel sektörün yurt dışı kredileri, TCMB tarafından da aynı numaralar altında takip edilmiştir. Karar ile, kısa vadeli dış borçların takibi eskiden olduğu gibi TCMB'ye bırakılmaktadır. TCMB nezdinde kurulan söz konusu veri tabanına ilişkin daha ayrıntılı bilgilere ilerleyen bölümlerde yer verilecektir.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin 91-32/5 Sayılı Tebliğ'in 42inci maddesini yukarıda yer verilen 32 Sayılı Karar'ın 17inci maddesinin ikinci paragrafı şeklinde değiştiren 13/09/2001 tarih ve 2001-32/26 no'lu Tebliğ'de ise, bu paragrafta belirtilen kurum ve kuruluşların yurt dışından sağladıkları uzun vadeli kredilere ait kullanım, ana para geri ödemeleri, faiz ve diğer ödemelere ait bilgilerin, Kredi İzleme Formu ile işlem tarihinden itibaren 10 gün içinde bankalar ve özel finans kurumları ile kredi borçlusu tarafından Müsteşarlık Kamu Finansmanı Genel Müdürlüğü'ne gönderilmesi hususu belirtilmektedir. Söz konusu tebliğ de 01/10/2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

3.2.2. 4749 Sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve Bu Kanuna Dayalı Mevzuat

Bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce, kamu sektörünün borçlanması aşağıdaki kanunlar çerçevesinde yapılmaktaydı: Anayasa, 244 sayılı Milletlerarası Andlaşmaların Yapılması Yürürlüğü ve Yayınlanması İle Bazı Andlaşmaların Yapılması İçin Bakanlar Kuruluna Yetki Verilmesi Hakkında Kanun, 4059 sayılı Hazine Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ve ilgili yıl bütçe kanunları.

Anayasa'nın 90'ncı maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve uluslararası kuruluşlarla yapılacak anlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Dış borçlanma için yapılan anlaşmalar da uluslararası anlaşmaların kapsamında olduğundan, söz konusu madde dış borçlanmaya ilişkin yasal dayanağı oluşturmuştur. Bununla birlikte, 11/06/1963 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 244 sayılı kanun, uluslararası anlaşmaların TBMM'ce uygun görülmesine gerek kalmaksızın Bakanlar Kurulu kararnamesi ile yapılabileceğine ilişkin bazı istisnalar getirmiştir.

20/12/1994 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 4059 sayılı kanun ile yabancı ülke ve kuruluşlardan borç ve hibe alınması ve verilmesi yetkisi Hazine'nin yetkileri arasında sayılırken, kamu borçlanması ilgili yıl bütçe kanunlarında yer alan hükümler çerçevesinde yapılmıştır. Ancak, 4749 sayılı kanun yürürlüğe girene kadar, örneğin mahalli idareler ve KİT'ler gibi ilgili kurum ve kuruluşlara farklı kanunlarla borçlanma yetkisi verilmiş ve her bir idare için borçlanma yetkisini kullanan otorite de farklılık göstermiştir (Demir, 2004).

4749 sayılı kanun ile mevzuattaki dağınıklık ve yetersizlik giderilmiştir. Bu kanuna göre, Türkiye Cumhuriyeti adına devlet iç borcu ve devlet dış borcu almaya, Hazine geri ödeme garantisi, Hazine karşı garantisi vermeye ve verilen garantilerin şartlarında değişiklik yapmaya, hibe almaya, dış finansman imkanlarını dış borcun devri, dış borcun ikrazı, dış borcun tahsisi yoluyla kullandırmaya ve yeni mali yükümlülük yaratmaya, bu borç ve yükümlülükler ile bunlardan kaynaklanan Hazine alacaklarını yönetmekte tek yetkili makamın, Hazine'nin bağlı bulunduğu Bakan olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte, Bakan yukarıda anılan yetkilerinden uygun gördüklerini ilgili bütçe yılında geçerli olmak üzere Müsteşarlığa devredebilmektedir.

Kanunun amacı⁵⁶ ise şu şekilde belirtilmektedir:

⁵⁶ Bu kanun genel, katma ve özerk bütçeli kurum ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüslerini, özel hukuk hükümlerine tabi olmakla beraber sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait olan kuruluşları, fonları, kamu bankalarını, yatırım ve kalkınma bankalarını, büyükşehir belediyelerini, belediyeleri ve bunlara bağlı kuruluşlar ile sair yerel yönetim kuruluşlarını, yap-işlet-devret, yap-işlet ve işletme hakkı devri ve benzeri finansman modelleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi öngörülen projeler kapsamında ödeme yükümlülükleri Hazine Müsteşarlığınca garanti edilen kuruluşları ve hibelerle sınırlı olmak kaydıyla sivil toplum örgütlerini kapsamaktadır.

“ülkenin kalkınma hedeflerini dikkate alarak, piyasalarda güven ve istikrarı koruyarak ve makroekonomik dengeleri gözeterek, devletin iç ve dış borçlanmasına, hibe almasına, borç ve hibe vermesine, nakit yönetiminin maliye ve para politikaları ile koordineli bir şekilde yürütülmesine, verilecek garantilerin, bu borçlanma ve garantilerden doğan finansal alacaklar ile devlet iç ve devlet dış borcunun etkin bir şekilde yönetimine ve izlenmesine, kanun kapsamındaki kuruluşlar ile Hazine arasındaki mali ilişkilerin düzenlenmesine ve Müsteşarlık tarafından üstlenilen her türlü mali yükümlülüğün geri ödenmesi, ilgili bütçe hesaplarına kaydedilmesi ve raporlanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir” (4749 Sayılı Kanun, 2002).

Türkiye’de kamu finansmanı ve borç yönetiminin düzenlenmesine ilişkin olarak, şeffaflığı ve en uygun şartlarla borçlanmayı amaçlayan kanun ile kamu kurum ve kuruluşlarının dış borçlanması disiplin altına alınmış ve aynı zamanda söz konusu borçlanmanın kaydı, bütçeleştirilmesi ve muhasebeleştirilmesine ilişkin usul ve esaslar da açıkça belirtilmiştir.

Kamu sektörünün dış borç istatistiklerinin derlenmesine ilişkin olarak, kanun gereğince kanun kapsamındaki kuruluşların herhangi bir dış finansman kaynağından sağladıkları dış finansman imkanlarından yapılan tüm kullanımlar, dış borç kaydı yapılmak üzere, Hazine’ye bildirilmek zorundadır. Dış borç kaydının yapılmasına ilişkin esas ve usuller Hazine tarafından belirlenirken, kullanımların bütçeleştirilmesi ve muhasebeleştirilmesine ilişkin esas ve usuller ise Maliye Bakanlığı ve Hazine tarafından birlikte belirlenmektedir.

Ayrıca, kanununun 14üncü maddesi gereğince, kullanıcı ve borçlu bütün kamu kurum ve kuruluşları, Hazine’nin sahip olduğu iç ve dış yükümlülüklerin muhasebe kayıtlarına, doğru ve zamanında aktarılmasını teminen, ikraz ve tahsis edilen kredilere ve sağlanan Hazine garantilerine ilişkin gerçekleşme bilgilerini ve Hazine’nin ihtiyaç duyduğu diğer bilgi ve belgeleri, kredi kullanımına aracılık eden kurum ve kuruluşlar da söz konusu kredilere ilişkin olarak temini talep edilen her türlü bilgiyi talep edilen süreler içinde ve talep edilen şartlarda Müsteşarlığa vermekle yükümlüdür.

3.2.2.1. Dış Proje Kredilerinde Dış Borç Kaydı, Bütçeleştirme ve Muhasebeleştirme İşlemlerinde Uygulanacak Esas ve Usullere İlişkin Yönetmelik

Yönetmelik ile ikraz veya tahsis yoluyla tüm genel ve katma bütçeli kuruluşlar ile genel ve katma bütçe dışı kuruluşlara dış proje kredisi olarak kullanılacak kredilerin dış borç kaydı, bütçeleştirme ve muhasebeleştirmesine ilişkin usul ve esaslar belirtilerek; dış proje kredisi kullanımlarının ve dolayısıyla bütçe büyüklüklerinin kontrol ve disiplin altına alınması ve borçlanma limitinin⁵⁷ aşılmasının önlenmesi amaçlanmaktadır. Aynı amaç, bu yönetmeliğin dayandığı 4749 sayılı kanunun 14üncü maddesinde de yer almaktadır. Buna göre, ikraz ve tahsis edilen krediler ile sağlanan Hazine garantileri kapsamında; konsolide bütçeye tabi kullanıcı kuruluşlarca yapılacak her türlü yatırım harcaması, yılı bütçesinin ilgili tertipleriyle ilişkilendirilmek zorundadır. Başka bir deyişle, söz konusu yatırım için ilgili yılda harcanacak tutar, kuruluşun bütçesinde o yatırıma ayrılan ödenek tutarıyla sınırlandırılarak bütçe aşımı engellenmekte ve bütçe disipline edilmektedir. Bu kapsamda, genel ve katma bütçeli kuruluşlar tarafından proje kredisi olarak kullanılacak her türlü imkanın, kullanımdan önce bütçeleştirilmesi ve konsolide bütçe dışındaki kuruluşlar tarafından proje kredisi olarak kullanılacak her türlü imkanın ise kullanımdan önce kuruluşların kendi bütçeleri ve muhasebe sistemleri içinde ödenek ve gider kaydedilmesi esastır.

Dış proje kredilerine ilişkin daha önceki mevzuat incelendiğinde, 16/04/1998 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan Dış Proje Kredilerinde Dış Borç Kaydı ve Bütçeleştirme İşlemlerinde Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkındaki Tebliğ'in, 28/04/1999 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğ ile yürürlükten kaldırıldığı görülmektedir. 1998 yılındaki tebliğ ile, nakdi kredi kullanımlarının yanı sıra aynı kredi kullanımlarının da Hazine tarafından daha sağlıklı olarak borç kaydı altına alınması, kreditorlerden sağlanan aynı

⁵⁷ 4749 sayılı kanunun 5. maddesi uyarınca, net borçlanma limiti mali yılı bütçe kanununda belirtilen genel bütçe başlangıç ödenekleri toplamı ile tahmin edilen gelirler arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Aynı madde gereğince, bu limit yıl içinde en fazla % 5 oranında arttırılabilmektedir. Bu tanıma göre, 5437 sayılı 2006 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nda 2006 yılı için ek limit hariç, net borçlanma limiti 13,3 milyar YTL olarak belirlenmiştir.

kredi kullanım bilgilerinin dış proje kredisi kullanan kuruluşların kullanım bildirimleriyle kontrol edilebilecek şekilde izlenmesi, Hazine tarafından her yıl denetim amacıyla Sayıştay Başkanlığı'na sunulan Devlet Kesin Hesap Raporu'nda aynı kredi kullanımlarının genel ve katma bütçeli kuruluşlara ait belgelere dayanarak hazırlanması ve sonuç olarak Hazine hesaplarına saydamlık kazandırılması amaçlanmıştır. Ayrıca, 1998 Mali Yılı Bütçe Kanununun 37. maddesi ile kuruluşlara dış proje kredisi kullanımlarını 30 gün içinde Hazine'ye bildirimde bulunma zorunluluğu getirilmiştir.

1999 yılındaki tebliğ ise kayıt ve bütçeleştirmeye ek olarak dış borçların muhasebeleştirilmesi ile ilgili hükümler getirmiştir. Bu hükümlerle, Devlet Muhasebesi Yönetmeliğinde mevcut hesaplara eklenmek üzere yeni hesaplar getirilmiş ve kullanıcı kuruluşların yapması gereken kayıt ve muhasebe işlemleri ile ilgili yapılan düzenlemelerle dış kredi kullanımlarının doğru ve tam olarak kaydedilerek muhasebeleştirilmesi amaçlanmıştır.

3.2.3. 1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu

25/4/2001 tarih ve 4651 sayılı Kanun ile değiştirilen şekli ile 1211 sayılı TCMB Kanunu'nun 53/b maddesi gereğince, TCMB, yurt içi ve yurt dışı piyasalardan serbestçe borçlanabilmektedir:

“Banka, ülke altın ve döviz rezervlerini para politikası hedefleri ve uygulamaları çerçevesinde yönetir. Bu amaçla Banka, sırasıyla güvenli yatırım, likidite ve getiri önceliklerini dikkate alarak belirleyeceği usul ve esaslara göre yurt içi ve yurt dışı piyasalarda vadeli ya da vadesiz altın, döviz, menkul kıymet, türev ürün alım satım, borçlanma ve borç verme işlemlerini de içeren tüm bankacılık faaliyetlerinde bulunabilir” (TCMB, 2001, Madde 53/b).

3.3. Türkiye’de Dış Borç İstatistiklerinin Derlenmesi ve Dış Borç İşlemlerinin Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Yansıtılması

Bu bölümde, sırasıyla Türkiye’de kamu sektörünün uzun vadeli dış istatistikleri, TCMB’nin dış borç istatistikleri, özel sektörün uzun vadeli dış borç istatistikleri ile kısa vadeli dış borç istatistiklerinin nasıl derlendiği ve dış borç işlemlerinin ödemeler dengesi istatistiklerine nasıl yansıtıldığı ele alınacaktır.

3.3.1. Kamu Sektörünün Uzun Vadeli Dış Borç İstatistiklerinin Derlenmesi

Daha önce de değinildiği üzere, 4749 sayılı kanunda devlet dış borçlanmasının⁵⁸ yapılması ve yönetilmesinde Hazine'nin bağlı bulunduğu Bakan'ın yetkili olduğu belirtilmektedir. 4059 sayılı kanun uyarınca ise Hazine'de konuya ilişkin yetkili birimler, Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü (DEİ) ile Kamu Finansmanı Genel Müdürlüğü (KAF)'dür. Söz konusu kanun kapsamında, kamunun dış borç istatistiklerinin derlenmesinden KAF sorumlu iken, DEİ'ye de bu hususta bazı görevler düşmektedir. Anılan kanunda, KAF'ın kamu dış borcunun yönetimi ve kamu dış borç istatistiklerinin derlenmesine ilişkin görev ve yetkileri şu şekilde tanımlanmaktadır:

“...Devletin genel bütçe ile ilgili yurt dışı ödemelerini yapmak, iç ödemeler ve dış ödemeler saymanlıkları kurmak ve yönetmek, ...kamu borç portföyü, Hazine garantileri ve Hazine alacakları ile ilgili her türlü analiz ve risk değerlendirmesini yapmak, ilgili diğer Müsteşarlık birimleriyle işbirliği içinde borçlanma politika, ilke ve stratejilerini belirlemek, uzun vadeli ve yıllık borçlanma programlarını hazırlamak, risk yönetimi kapsamında alınacak tedbirleri tespit etmek, uygulamayı değerlendirmek ve raporlamak, ...Hazinenin iç ve dış borç garantisi verdiği konulara ilişkin olarak garantinin yerine getirilmesine yönelik ödemeleri borç idaresi altında yapmak ve bu amaçla Devlet Borçları Saymanlığı kurmak ve yönetmek, borç yönetiminin hesabını tutmak, Türkiye'nin dış borç veri tabanını oluşturmak, bu amaçla dış borç kütüğü tutmak, muhtelif kanun ve diğer mevzuat çerçevesinde Hazine garantisi verilmesi ile ilgili işlemleri yürütmek, gerekli kayıtları tutmak, garanti ve devir şartlarını belirlemek, ... ülkenin finansman politikaları çerçevesinde yerli ve yabancı özel sektörün yatırım ve sermaye faaliyetlerinin plan, hedef ve gayelerine uygun bir şekilde yürütülmesini teşvik ve tanzim edecek tedbirleri teklif etmek” (4059 Sayılı Kanun).

DEİ'nin aynı husustaki görev ve yetkileri ise aynı kanunda şu şekilde belirtilmektedir:

“15/07/1969 Tarih ve 1173 Sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde; milletlerarası ekonomik işbirliğine taalluk eden her türlü dış kamu borçlanmalarının hazırlık, akit, kefalet ve garanti işlemlerini yürütmek ve dış kamu borçlarına müncer olacak müzakere ve muhaberatı yapmak, sağlanan dış kamu borçlarının ve kültür yardımları dışındaki dış yardımların kullanılmasına, bu borç ve dış yardımlara ait mukavele ve anlaşmaların uygulanmasına ilişkin olarak ülke içinde ve dışında yapılacak her türlü temas, müzakere ve gerekli işlemleri bu konularla ilgili olarak yabancı devlet ve milletlerarası ekonomik ve malî kuruluşlar ve bunların temsilcilik ve temsilcileri ile malî ve ekonomik

⁵⁸ Söz konusu kanunda, devlet borcu, Türkiye Cumhuriyeti adına Hazine'nin borçlu sıfatı ile taraf olduğu ya da üstlendiği her türlü mali yükümlülük olarak tanımlanmaktadır.

konularda temas ve müzakerelerde bulunmak, Türkiye Cumhuriyeti adına, yabancı devletler, Uluslararası ekonomik ve malî kuruluşlar, Banka ve Fonlarda ülkemizi temsil etmek, bu kuruluşlarla ve bunların temsilcilik ve temsilcileri ile ekonomik ve malî konularda temas ve müzakerelerde bulunmak ve uluslararası anlaşmalara imza koymak, söz konusu anlaşmalara ilişkin her türlü işlemi yürütmek, ... finansmanı dış kredilerle sağlanan projelerle ilgili ithalata ilişkin izinleri vermek, Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı ülkelerle, bu ülkelerdeki kurum ve kuruluşlar ile malî piyasalardan borçlu veya garantör sıfatıyla borç almak ve bunlara ilişkin akit ve garanti işlemlerini yürütmek ” (4059 Sayılı Kanun).

Bu aşamada, kamunun dış borç istatistiklerinin derlenmesini, 3.1.2. Kamu Sektörünün Dış Borçlanma Şekilleri’nde incelendiği üzere, Hazine’nin borçlu sıfatıyla sağladığı dış finansman ile Hazine dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarının borçlu sıfatıyla sağladığı dış finansman ayrımı altında incelemek daha uygun olacaktır.

İlk gruptaki borçlanmalarda, yukarıda belirtilen görev ve yetkiler çerçevesinde, dış borç istatistiklerinin derlenmesinde DEİ ve KAF sırasıyla ön ofis ve arka ofis olarak görev yapmaktadır. Hazine’nin borçlu sıfatıyla sağlayacağı dış finansmana ilişkin olarak, DEİ; dış finansmanın hangi borçlanma aracı ile sağlanacağına, dış finansmanın tutarına, vadesine ve ödeme planına karar vermekte, ilgili düzenlemeleri yapmakta ve borçlanma anlaşmalarını imza etmektedir. Kredi anlaşmalarının yürürlüğe girmesi, anlaşmanın imzalanması ile olabileceği gibi; özellikle Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarından sağlanan kredilerde, imzalanan kredi anlaşmasının, Bakanlar Kurulu tarafından onaylanıp, Resmi Gazete’de yayınlanması gerekmektedir. Bu aşamadan sonra, DEİ, krediye bir dış finansman numarası (DFN) verip, anlaşma ile ilgili tüm genel bilgileri (anlaşma miktarı, anlaşma döviz, anlaşma tarihi, borçlu, kullanıcı ve kreditor bilgileri, kullanım ve geri ödeme bilgileri vb.) bu numara ile birlikte EFIS’e girmekte ve ilgili belgeleri de arka ofise iletmektedir. Girilen bilgiler yardımıyla, EFIS kullanım ve geri ödeme projeksiyonlarını otomatik olarak oluşturmaktadır. Bu aşamadan sonra, krediden yapılan ilk kullanım ile birlikte borcun takibi, diğer bir deyişle, kullanımların ve doğan borç servisinin takibi, KAF’a geçmektedir. Sonraki aşamada ise, kreditorlerden ve kullanıcılardan aldığı kullanım bilgileri doğrultusunda, EFIS’e giriş yapan KAF, aynı zamanda ileride ele alınacak

olan KAF bünyesindeki Devlet Borçları Saymanlığı'nı da yeni anlaşma hakkında bilgilendirmekte ve takip etmekte olduğu kullanım ve geri ödeme bilgilerini muhasebeleştirilmek üzere saymanlığa bildirmektedir. Anapara geri ödemesi ve faiz ödemeleri de, yine KAF tarafından kredi anlaşmasında belirlenmiş borç servisi takvimine göre EFIS aracılığı ile takip edilmekte ve gerçekleştirilmektedir. Yapılan anapara geri ödemeleri, faiz ve masraf ödemeleri ile yeni kullanım bilgileri derlenerek, EFIS ile her bir borcun bakiye bilgisi hesaplanmaktadır. Son aşama olarak da, KAF tarafından EFIS aracılığı ile çeşitli dış borç istatistikleri ve göstergeleri derlenmektedir.

İkinci gruptaki borçlanmalarda ise, daha önce de değinildiği üzere, Hazine dışındaki kamu kurum ve kuruluşları, doğrudan borçlu sıfatıyla Hazine garantili ya da garantisiz dış finansman sağlayabilmek amacıyla öncelikle Hazine'den izin almaktadır. İzin alınmasından ve borç anlaşmasının imzalanmasından sonra, ilk gruptaki borçlanmaların aksine, yeni borç aracına ilişkin DFN, KAF tarafından verilmekte ve hem borçlular hem de kreditorler tarafından KAF'a bildirilen anlaşma, kullanım ve geri ödeme bilgileri, EFIS'e KAF tarafından girilmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları, doğrudan borçlu sıfatıyla sağladıkları ithalatta vadeli ödeme şekilleri dışındaki bir yıldan uzun vadeli dış kredilere ilişkin anlaşma şartlarını 32 sayılı karar çerçevesinde⁵⁹, anlaşma tarihinden itibaren 30 gün içinde DFN alınmasını teminen Hazine'ye bildirmek zorundadır. Aynı karar uyarınca, söz konusu kredilere ait kullanım, anapara geri ödemesi, faiz ve diğer ödemelere ait bilgiler, Kredi İzleme Formu ile işlem tarihinden itibaren 10 gün içinde bankalar ve kredi borçlusunu tarafından KAF'a gönderilmek zorundadır.

Dış proje kredisi kullanımlarına ilişkin dış borç kayıtları üzerinde de ayrıca durmak gerekmektedir. 14/01/1990 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Devlet Muhasebesi Yönetmeliği⁶⁰, 16/06/2003 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelik ile değiştirilinceye kadar, Saymanlık söz konusu

⁵⁹ Aynı hususlar, Hazine tarafından yayınlanan Kamu Dış Borçları, Yap-İşlet ve Yap-İşlet-Devret Kredilerinin Tesciline İlişkin Düzenlemeler'de de yer almaktadır.

⁶⁰ Bu yönetmelik, 20/2/2004 tarihli ve 25379 sayılı Resmi Gazete'de 01/01/2004 tarihinden geçerli olmak üzere yayınlanan Genel Bütçeye Dahil Daireler ve Katma Bütçeli İdareler Muhasebe Yönetmeliği'nin 463. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yönetmelik de yürürlükten kaldırılmış ve yeni yönetmelik, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 49uncu maddesi ve 03/05/2005 tarihli ve 2005/8844 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Genel Yönetim Muhasebe Yönetmeliği hükümlerine dayanılarak hazırlanmıştır.

yönetmelik uyarınca 1995-2002 yılları arasında dış proje kredileri kullanımlarına ilişkin dış borç kaydını, kullanıcı kuruluşların beyanını esas alarak yapmıştır. 11/07/2002 tarihli dış proje kredilerine ilişkin yönetmelik uyarınca ise dış proje kredilerinde doğrudan kullanımlarda, dış borç kaydı dış finansman kaynağından gelen veri, bir başka deyişle kreditor bilgisi, esas alınarak yapılmakta ve ilgili kullanım tutarına ilişkin kullanıcı kuruluştan teyit alınmaktadır. Bütçeleştirme işlemi takiben kullanıcı kuruluşlar, yönetmelikte belirtilen formları 10 iş günü içinde Hazine'ye göndermekte ve bu formlar sayesinde Devlet Borçları Saymanlığı kreditor kuruluş tarafından bildirilen dış borç rakamının teyidini yapmaktadır (Sayıştay, 2005). Bu sayede, özellikle geçmiş yıllarda aynı kredi kullanım bilgilerinin kullanıcı kuruluşlar tarafından KAF'a bildirilmemesi dolayısıyla ortaya çıkan dış borç kaydı ve bütçeleştirme işlemlerinin yapılamaması ile kredinin Yıllık Yatırım Programı ile ilişkisinin kurulamaması problemleri de ortadan kalkmıştır. Aynı yönetmelik uyarınca, proje özel hesaplarından çekiş yapmak suretiyle kullanımı yapılan dış proje kredilerine ilişkin dış borç kaydı, dış finansman kaynağından TCMB nezdindeki proje özel hesaplarına yapılan aktarıma ilişkin hesap özeti'nin KAF'a gelmesiyle birlikte yapılmaktadır. Benzer olarak, Hazine hesaplarından çekiş yapmak suretiyle yapılan kredi kullanımlarında da, dış borç kaydı dış finansman kaynağından Hazine hesabına yapılan aktarım üzerine yapılmaktadır.

KAF bünyesinde dış borçların takibi amacıyla kurulmuş olan EFIS, Hazine bünyesindeki Hazine Bilgi Sistemleri'nin bir alt sistemi olarak çalışmaktadır. EFIS'te her borçlanma aracına ilişkin olarak aşağıdaki bilgiler yer almaktadır: anlaşma tarihi, vadesi, kredinin türü, borçlanma türü, para birimi, taahhüt edilen miktar, alacaklı bilgisi, borçlu bilgisi, kullanıcı bilgisi, borçlunun bütçe ve kurumsal sektör kodu, kullanıcı ve alacaklı, faiz oranı, garanti durumu, program/projenin adı, program/projenin ekonomik sektörü, kullanım bilgileri: belirlenmiş ise hangi tarihte ne kadar kullanım yapılacağı, geri ödeme bilgileri: anapara/faiz/komisyon ödeme tarihleri, ödeme şekli.

Hazine Bilgi Sistemleri'nin diğer bir alt sistemi olan Faiz ve Kur Bilgi Sistemi'ne ise faiz oranları ve döviz kuru pariteleri kaydedilmektedir. Bu

sistem, farklı para birimleri cinsinden ödemeleri hesaplamak amacıyla Hazine Bilgi Sistemleri'ndeki tüm alt sistemlerle koordineli olarak çalışmaktadır.

Her ikisi de KAF bünyesinde bulunan Devlet Borçları Saymanlığı⁶¹ kayıtları ile Tahakkuk Bilgi Sistemi üzerinde de ayrıca durulması gerekmektedir. Sayıştay Genel Kurulu'nca 06/10/2003 tarihinde kabul edilen Hazine Hesapları 2003 yılı İzleme Raporu (2003)'na göre, Hazine'de dış borç kayıtları için iki farklı sistem oluşturulmuştur: KAF bir taraftan bünyesindeki Devlet Borçları Saymanlığı aracılığı ile devlet dış borç kayıtlarını muhasebeleştirirken; diğer taraftan da tahakkuk kayıtları ile doğrudan ilişkili olan EFIS aracılığıyla kamu sektörünün dış borçlarını kayıt ve takip etmektedir. Tahakkuk dairesince EFIS'te borcu arttırıcı ya da azaltıcı her türlü işlem, muhasebe kaydının yapılabilmesi için saymanlığa intikal ettirilmektedir.

EFIS tarafından oluşturulan kullanım ve ödeme projeksiyonu bilgileri gerektiğinde müdahale edilebilecek şekilde düzenlenmiştir. Herhangi bir ödeme söz konusu olduğunda EFIS'in hesapladığı değerler, kreditor ve kullanıcı kuruluştan gelen bilgiler ile karşılaştırılarak kontrol edilmektedir. Daha sonra EFIS ile hesaplanan ödeme projeksiyonu bilgileri, EFIS aracılığı ile gerçekleşme ekranına aktarıldıktan sonra, bu ekrandaki bilgiler yine otomatik olarak "Tahakkuk Bilgi Sistemine" aktarılmaktadır. Tahakkuk bilgi sistemine KAF tarafından ödeme ile ilgili ek bilgiler girilmekte (gerçekleştirme görevlisi, tahakkuk amiri, adres vb.) ve tahakkuk formunun 3 çıktısı alınarak, gerekli imzalar alındıktan sonra Devlet Borçları Saymanlığı'na gönderilmektedir.⁶² Bu işlem sonucunda bir ödemenin "yeni kaydı" oluşturulmuş olmakta ve bu yeni kayda ilişkin bilgiler otomatik olarak Hazine Bilgi Sistemleri'nde "Arabirim" adlı bir bölüme yansımaktadır.

Devlet Borçları Saymanlığı, arabirimdeki veriler ile tahakkuk bilgi sistemindeki ve kendi nezdindeki verileri karşılaştırmakta ve uygun

⁶¹ KAF bünyesindeki söz konusu saymanlığın görevleri arasında, a) devlet borçlarının yönetimine ilişkin olarak her türlü iç ve dış borçlanmanın kayıt işlemlerini yürütmek, b) borçlanmalardan kaynaklanan kullanım ve geri ödemelerin bütçeleştirilmesini ve muhasebeleştirilmesini sağlamak, c) Müsteşarlıkça sağlanarak kamu kurum ve kuruluşlarına kullanılan devirli kredilere ilişkin kayıtları tutmak, d) Hazine garantisi altında sağlanan yükümlülüklerden Müsteşarlıkça üstlenilenlerin muhasebeleştirilmesi ve bütçeleştirilmesi işlemlerini yürütmek, e) T.C. Merkez Bankası nezdindeki kredi özel hesaplarından konsolide bütçe içi ve konsolide bütçe dışı kuruluşların yaptıkları kullanımları izlemek ve kayıtlarını tutmak, f) Risk hesabını tutmak ve bu hesaptan gerekli ödemeleri yapmak bulunmaktadır.

⁶² Formun bir kopyası KAF'ta bir kopyası da Sayıştay'da kalmaktadır.

gördüğünde “Ödeme Emri Bilgi Sistemi” aracılığı ile bir yevmiye numarası alıp ödeme emrini gerçekleştirmektedir. Daha sonra ise ödeme emri TCMB'ye gönderilmektedir. Ödeme emri bilgi sistemi ile tüm bilgiler “Muhasebe Bilgi Sistemi”ne geçmekte ve Saymanlık muhasebeye ilişkin kendi kayıtlarını burada devam ettirmektedir.

Tüm bunların yanı sıra, devir ya da ikraz yöntemiyle kullanılan devlet borçlarına ilişkin bir ödeme gerçekleştiğinde; bu ödeme bilgileri otomatik olarak yine Hazine Bilgi Sistemleri'nin bir alt birimi olarak çalışan “Alacak Bilgi Sistemi”ne de yansımaktadır. KAF bünyesindeki ilgili birim böylece Hazine Müsteşarlığının ikraz anlaşması sonucunda kullandığı dış borçlarından kaynaklanan alacaklarının takibini yapabilmektedir. Alacak bilgi sistemi de diğer tüm KAF bilgi sistemleri gibi kur ve faiz bilgi sistemi ile entegre bir şekilde çalışmaktadır.

Kamunun dış borç istatistiklerinin derlenmesinde, Sayıştay Başkanlığı'nın Hazine hesaplarına ilişkin raporlarına da yansıyan, büyük ilerlemeler sağlanmıştır.

1996 yılı dış borçlar hesabına Sayıştay Genel Kurulu tarafından uygunluk verilmemesinin ardından, Hazine 1997 yılında dış borç kayıt sistemlerin yenilenmesi için kapsamlı çalışmalar başlatmıştır. 2001 yılı Hazine İşlemleri Raporu'nda belirtildiği üzere, 1995-2000 yıllarına ilişkin dış borçlar hesabı, Hazine'nin dış borçlarını tam doğru ve uygun bir şekilde göstermediği gerekçesiyle Sayıştay Genel Kurulu kararları ile reddedilmiştir. İzleyen yılda, Hazine 1995-2001 dış borç hesaplarına ilave olarak 2002 yılına ait dış borçlar hesabını da yeniden tanzim ederek Haziran 2003'te Sayıştay Başkanlığı'na sunmuştur. Yapılan denetim sonucunda 1995-2002 dış borçlar hesabına tam, doğru ve uygun olmadıkları gerekçesiyle Sayıştay Genel Kurulu kararı ile yine uygunluk verilmemiştir. Bunun üzerine, Hazine yürütmekte olduğu çalışmalar sonucunda 1995-2003 yılları dış borçlar hesabını Temmuz 2004 tarihinde Sayıştay Başkanlığı'na teslim etmiş ve Sayıştay Genel Kurulunun 07/10/2004 tarih ve 5102/1 sayılı kararı ile, 1995-2003 yılları dış borçlar hesabı ile 1999-2003 yılları kullanılacak dış krediler ve kredi anlaşmaları hesabına uygunluk verilmiştir.

Ayrıca, Sayıştay, 2003 ve önceki yıllarda, Hazine Müsteşarlığı tahakkuk birimleri ile Devlet Borçları Saymanlık kayıtları arasında çeşitli nedenlerle farkların oluştuğunu tespit etmiş ve bu hususa raporlarında yer vermiştir. Hazine tarafından yayınlanan veriler tahakkuk birimleri kayıtlarına dayanmaktadır. Bu verilerin önemli bir kısmı ise Hazine bilgi sistemlerine dayanmaktadır. Hazine'nin bilişim sistemlerini yeniden yapılandırmaya yönelik çalışmaları sonucunda büyük ilerlemeler kaydedilmiş ve bu durum Sayıştay'ın 2004 yılı Hazine İşlemleri Raporu'na şu şekilde yansımıştır:

“Kamu Finansmanı Bilgi Sistemleri”nin geliştirilmesine yönelik olarak; 2004 yılı içinde geliştirilmesi tamamlanan Kamu Finansmanı Bilgi Sistemleri kararlaştırıldığı üzere 01/01/2005 tarihinde kullanıma açılmıştır. Tahakkuk birimlerince yüzde yüz kullanımı gerçekleşen sistemlere ek olarak Muhasebe Sistemi de devreye alınmış ve 2005 yılının tüm muhasebe işlemleri sisteme girilmiştir. Tahakkuk daireleri ile saymanlık biriminin hesaplarının tam uyum sağlaması için tasarlanan muhasebe ara birimi de tamamlanmış olup, muhasebe fişlerinin ilgili hesaplara otomatik işlenmesini sağlayacak olan detaylar ara birime işlenmiştir. Dış borç, iç borç ve Hazine alacakları ile ilgili tüm işlemler bitirilmiş olup dış ve iç borç arabirimi kullanıma alınmıştır” (Sayıştay, 2005).

3.3.2. Özel Sektörün Uzun Vadeli Dış Borçlarının Derlenmesi

Özel sektörün uzun vadeli dış borçları, bir sonraki alt başlık altında ele alınacak kısa vadeli dış borçlarda olduğu gibi, ödemeler dengesi istatistiklerinin bir parçası olarak derlenmektedir. Bu açıdan, öncelikle Türkiye’de ödemeler dengesi istatistiklerinin nasıl derlendiğini ele almak gerekmektedir. Ödemeler dengesi istatistiklerinin derlenmesinde kapalı ITRS yöntemi kullanılan ülkemizde, her ay katılım bankaları da dahil olmak üzere yurt içinde yerleşik tüm bankalar tarafından elektronik ortamda raporlanan Aylık Döviz Vaziyeti (ADV) aracılığı ile yapılmaktadır. Bankalar, yurt içinde ve yurt dışında kendileri ve müşterileri adlarına gerçekleştirdikleri döviz ve efektif üzerinden olan tüm işlemler ile Türk lirası üzerinden gerçekleştirdikleri belirlenmiş işlemleri; ADV aracılığıyla IMF ödemeler dengesi istatistikleri standart sınıflamasına uygun olarak, ilgili talimatlarla belirlenmiş olan istatistik kodlar altında raporlamaktadırlar. Referans aya ilişkin dönem içi verileri

içeren ADV, referans aydan en geç 21 gün sonra Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'ne gönderilmektedir.⁶³

İşlemlere istatistik kodun verilmesinde, döviz veya efektifin muhabir hesaplarına veya efektif kasasına fiilen girdiği veya çıktığı tarihin esas alındığı ADV'de; böylece dövizin veya efektifin, ödemeler dengesine ilişkin "mülkiyet değişimi" ilkesine göre gerçek anlamda el değiştirdiği tarih esas alınmaktadır. Dövizli işlemlerde ise söz konusu tarih, "valör tarihi" olarak tanımlanmaktadır. Muhasebeleştirilmenin valör tarihinde yapılması sonucunda, bankanın raporlaması o tarih itibarıyla olan "kullanılabilir bakiye"leri gösterecektir. Bu esasın uygulanması aynı zamanda, banka-Merkez Bankası gibi yurt içi ve banka-muhabir banka gibi yurt dışı ilişkilerde kullanılan hesapların da karşılıklı çalışarak eşitliğini sağlayacağından, Türkiye'nin toplam döviz varlık ve yükümlülüklerinin diğer ülkelerle karşılaştırılmasına da olanak tanımaktadır.

Bankalar, ay içinde gerçekleştirdikleri işlemleri, işlemin gerçekleştiği orijinal döviz cinsi, işlem tarihindeki ABD dolar karşılığı ve yine işlem tarihindeki YTL karşılığı bazında, ilgili istatistik kodlar altında elektronik ortamda kaydetmekte ve ay sonu itibarıyla söz konusu kayıtları raporlamaktadırlar. Döviz alım ve satım belgesi gerektiren işlemlerde ise, raporlama bu belgelerde yer alan kurlar üzerinden yapılmaktadır.

ADV, mal ve hizmet ihracı ya da sermaye ithali yoluyla ülke ekonomisinin sağladığı döviz girişleri ile mal ve hizmet ithali ya da sermaye ihracı yoluyla ülke ekonomisinin gerçekleştirdiği döviz çıkışlarını ve yerleşiklerin kendi aralarında gerçekleştirdikleri tüm dövizli işlemleri tanımlanan istatistik kodlar ile belirlemektedir. İşlemi yapan birim işlem anında istatistik kod vermekte ve böylece döviz hareketlerinin toplu olarak istatistiki takibi işlem bazında kaynağında yapılan kodlama ile gerçekleştirilmektedir. Haziran 2006 itibarıyla ADV'de aktif olarak çalışan yaklaşık 600 adet istatistik kod bulunmaktadır.

⁶³ Örneğin, Ocak ayına ilişkin ADV, en geç 21 Şubat itibarıyla bankalar tarafından Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'ne iletilmektedir.

TABLO 3.2. İSTATİSTİK KOD CETVELİ ÖZETİ

İŞLEM TÜRÜ	KOD
I - DÖVİZ ALIŞLARI - MUHABİR GİRİŞLERİ	1001 ile 4999 arası
1. Bölüm (kodlar "1" ile başlar)	
a) İhracat gelirleri	(1001 – 1099)
b) Prefinansman olarak gelen ihracat dövizleri	(1100)
c) Görünmeyen işlem gelirleri	(1200 – 1299)
d) Faiz ve diğer gelirler	(1300 – 1399)
e) Nato enfastrüktür ve hibe	(1700-1800)
2. Bölüm (kodlar "2" ile başlar)	
a) Bankaca doğrudan sağlanan döviz kredileri	(2000 – 2099)
b) Bankaca garanti verilen döviz kredileri	(2100 – 2299)
c) Bankaca aracılık edilen döviz kredileri	(2300 – 2499)
3. Bölüm (kodlar "3" ile başlar)	
a) Yabancı sermaye	(3000 – 3099)
b) Portföy yatırımları	(3100 – 3199)
c) Bankaca verilen döviz kredilerinin geri ödemesi	(3300 – 3399)
d) Mevduat hesapları girişleri	(3500 – 3599)
4. Bölüm (kodlar "4" ile başlar)	
a) Diğer döviz girişleri	(4300 – 4999)
II - DÖVİZ SATIŞLARI - MUHABİR ÇIKIŞLARI	5400 ile 8999 arası
5. Bölüm (kodlar "5" ile başlar)	
a) İthalat giderleri	(5400 – 5499)
b) Görünmeyen işlem kalemleri	(5500 – 5589)
c) Fon, mevduat, faiz ve diğer giderler	(5600 – 5699)
d) Nato enfastrüktür ve hibe	(5700 – 5800)
6. Bölüm (kodlar "6" ile başlar)	
a) Bankaca doğrudan sağlanan kredi geri ödemesi	(6000 – 6099)
b) Bankaca garanti verilen kredi geri ödemesi	(6100 – 6299)
c) Bankaca aracılık edilen kredi geri ödemesi	(6300 – 6499)
d) Diğer kredi geri ödemesi	(6500 – 6699)
7. Bölüm (kodlar "7" ile başlar)	
a) Yabancı sermaye	(7000 – 7099)
b) Portföy yatırımları	(7100 – 7199)
c) Bankaca verilen döviz kredileri	(7300 – 7399)
d) Mevduat hesapları çıkışları	(7500 – 7599)
8. Bölüm (kodlar "8" ile başlar)	
a) Diğer döviz çıkışları	(8300 – 8999)
III - EFEKTİF GİRİŞLERİ	9001 ile 9999 arası
IV – EFEKTİF ÇIKIŞLARI	10200 ile 10999 arası

Kaynak: Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'nün 21/02/1991 tarihli Föy-Volan Talimatı.

Yukarıdaki tabloda, muhabir ve efektif mevcudunu etkileyen kodlara ilişkin istatistik kod cetveli verilmektedir (Tablo 3.2.) Bu kodların yanı sıra, örneğin akreditif açılması gibi efektif ve muhabir mevcudunu etkilemeyen işlemlerin kodlandığı yazısal kodlar da bulunmaktadır.

ADV raporlamasının nasıl yapıldığına ilişkin bir örnek ile konu daha iyi anlaşılacaktır. Örneğin, yurt içinde yerleşik A bankasınca yurtdışından sağlanan 1,000 Avro tutarındaki uzun vadeli kredi, bankanın muhabir hesaplarına girdiği tarihte şu şekilde kodlanacaktır. Bu tarihte bankanın gişe kurlarına göre EUR/YTL kurunun 2, EUR/USD paritesinin ise 1.25 olduğu varsayılmaktadır :

İstatistik Kod	Euro	YTL	USD
2051	1,000	2,000	1,250

Ödemeler dengesi çift kayıt ilkesine uygun olarak, söz konusu işlemin raporlamasında kullanılan 2051 istatistik kodu ile, ödemeler dengesine aşağıda gösterildiği şekliyle birisi alacak kaydı birisi de borç kaydı olmak üzere iki kayıt yapılmaktadır.

_____ / _____	Alacak (+)	Borç (-)
---------------	------------	----------

Sermaye ve Finans Hesabı/ Finans Hesapları/Diğer Yatırımlar:

Yükümlülükler/Krediler/Uzun Vadeli/Bankalar	1,000	
Varlıklar/Bankaların Döviz Varlıkları		1,000
_____ / _____		

Yukarıdaki örnekte de kaydına yer verilen, Türkiye'nin aylık ödemeler dengesindeki Finans Hesapları/Diğer Yatırımlar/Varlıklar/Bankaların Döviz Varlıkları kalemi Tablo 3.2.' de yer alan tüm döviz ve efektif giriş ve çıkış kodlarının ilgili ay itibarıyla net bakiyesini göstermektedir.

ADV raporlamasında, işlemlerin yanı sıra, söz konusu işlemlerden otomatik olarak oluşturulan 14 ayrı stok tablo da yer almaktadır. Belirlenmiş

istatistik kodlar altında raporlanan işlemler, mahiyetlerine göre ilgili tablolara otomatik olarak yansıtılmaktadır. Stok tablolarda, ADV’de yer alan orijinal para birimleri ve bunların ABD doları karşılıkları cinsinden “Geçen Ay Sonu Bakiyesi”, “Cari Ay Hareketi” ile “Cari Ay Sonu Bakiyesi” yer yer almaktadır. Tüm stok tablolarda, “Cari Ay Sonu Bakiyesi”nin ABD doları karşılığı ay sonu itibarıyla geçerli olan kur ve paritelerden hesaplanmaktadır.

Kısa vadeli dış borçların derlenmesinde ele alınacağı üzere, kısa vadeli dış borç istatistiklerinin bir kısmı aşağıdaki stok tablolardan bazıları aracılığıyla üretilmektedir: “Tablo 1: Yurt Dışı Muhabir ve Efektif Mevcutları”, “Tablo 2: Yurt Dışına Verilen Krediler”, “Tablo 3: Yurt İçine Verilen Döviz Kredileri”, “Tablo 4: Yurt İçine Yapılan Döviz Plasmanları”, “Tablo 5: Bankalarca Doğrudan Yurt Dışından Sağlanan Döviz Kredileri”, “Tablo 6: Kamu ve Özel Kuruluşların Yurt Dışından Sağladığı Döviz Kredileri”, “Tablo 7: Alıcı Firma Prefinansmanı”, “Tablo 8: Yurt Dışında Yerleşik Bankaların Açtığı Döviz Hesapları”, “Tablo 9: Kabul Kredili ve Akreditifli İthalat”, “Tablo 10: Uzun Vadeli İthalat Borçları”, “Tablo 11: Kısa Vadeli İthalat Borçları”, “Tablo 12: Döviz Tevdiat Hesapları”, “Tablo 13: Yurt İçinde Yerleşik Bankaların Açtığı Döviz Hesapları” ve “Tablo 14: Verilen Döviz Natik Teminat Mektupları”.

Söz konusu stok tablolar, ilgili verilerin akım-stok ayırımında takip edilebilmesine, kur farklarının hesaplanabilmesine ve bankaların ay sonu mizanlarında yer alan stok değerlerle karşılaştırma yapılabilmesine olanak tanımaktadır.

01/10/2001 tarihi itibarıyla kamu sektörü dışındaki Türkiye’de yerleşik kişilerce, yurtdışından temin edilen bir yıldan uzun vadeli kredilerin stok olarak takibinin Ödemeler Dengesi Müdürlüğü’nce yapılmaya başlamasından önce de, anılan Müdürlük; ödemeler dengesi istatistiklerini derleme amaçlı olarak kamunun, özel sektörün ve bankaların yurt dışından sağladıkları tüm krediler ile yurt dışında ihraç ettikleri tahvillere ilişkin kullanım, ana para ve faiz geri ödemelerini akım olarak takip etmekteydi.

Bu çerçevede, bankalar tarafından Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'nün 21/02/1991 tarihli Föy-Volan Talimatına istinaden ADV ekinde "Ek 1: Bankaca Doğrudan veya Banka Dışındaki Özel ve Kamu Kesimince Yurt Dışından Sağlanan Uzun Vadeli Krediler" formu ile "Ek 2: Banka Dışındaki Özel ve Kamu Kesimince Yurt Dışından Sağlanan Uzun Vadeli Kredilerin Geri Ödemesi" formları gönderilmekteydi.

Ayrıca, bankalar tarafından yapılan ADV raporlamasının yanı sıra, ilgili akım verileri yine ödemeler dengesi tablosunun hazırlanmasına yönelik olarak Merkez Bankası tarafından yapılan aylık ADV raporlaması ile de temin edilmekteydi ve halihazırda da temin edilmektedir. Söz konusu raporlamada; TCMB İdare Merkezi'nin ilgili birimleri ile TCMB şubelerince gerçekleştirilen döviz ve efektif üzerinden tüm işlemler ile Türk lirası üzerinden yapılan belirlenmiş işlemler mahiyetlerine göre istatistik kodlar altında Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'ne bildirilmektedir. Böylece, Merkez Bankası'nın ve Merkez Bankası aracılığıyla yurt içinde yerleşik kişilerin, yurt dışında yerleşik kişiler ile mal ve hizmet ithali ve ihracı şeklinde yaptıkları işlemler ile varlık ve yükümlülüklerdeki karşılıklı değişimler, belirlenen istatistik kodlar altında, mülkiyet değişimi anında kaydedilmektedir (TCMB, 1991).

32 Sayılı Karar'daki değişiklik ile birlikte, Hazine'den alınan bilgi ve belgelerin yanı sıra bankalar ve firmalar nezdinde yürütülen çalışmaların neticesinde; TCMB Ödemeler Dengesi Müdürlüğü nezdinde, kamu sektörü dışındaki Türkiye'de yerleşik kişiler tarafından, yurt dışındaki işleriyle ilgili olarak yurt dışından sağlanan krediler dışında, yurt dışından sağlanan tüm nakit krediler⁶⁴, ithalatın finansmanında kullanılan ödeme şekillerine göre oluşan aynı kredilerden⁶⁵ mal mukabili ve kabul kredili mal mukabili haricindeki bir yıldan uzun vadeli aynı kredilerin ve Kıymetli Madenler Borsası üyesi bankalarca, kendileri veya müşterileri nam ve hesabına yurt dışından

⁶⁴ Sağlanan "nakit" döviz kredileri ile mal ve hizmet alımlarında, satıcı tarafından alıcıya sağlanan vadeli satışlar dışında, yurtdışında yerleşik ihracat kredi kurumlarından veya ihracat kredisi garanti kuruluşlarının garantisi kapsamında sağlananlar da dahil olmak üzere diğer tüm krediler, yurda getirilmelerine bakılmaksızın "Nakit Kredi" olarak değerlendirilmektedir.

⁶⁵ Burada aynı krediler ile kastedilen, uzun vadeli ithalat borçlarıdır. Uzun vadeli ithalat borçları, ithal edilen bir malın bedelinin vesaikin muhabire verildiği, dolayısıyla vadenin belirlendiği tarihten 365 gün sonraki bir tarihte ihracatçıya ödenmesi şeklindeki kabul kredili (Kabul kredili mal mukabili hariç) veya akreditifli (vadeli) ithalat yoluyla sağlanmış "nakit olmayan uzun vadeli" kredilerden (ticari kredi) oluşmaktadır. Başka bir deyişle, mal ve hizmet alımlarında satıcı tarafından alıcıya sağlanan vadeli satışları içermektedir.

temin edilen altın, gümüş veya platin kredilerinin stok olarak takip edildiği bir veri tabanı oluşturulmuş ve bankalara gönderilen 21 Eylül 2001 tarihli talimat ile yukarıda anılan Ek 1 ve Ek 2 formları iptal edilmiş ve bu formlar yerine “Uzun Vadeli Dış Kredi Aylık Bildirim Formu - UVK formu)” nun her ay ADV ile birlikte elektronik ortamda gönderilmesi talep edilmiştir. Dış ticaretteki ödeme şekillerinden biri olan mal mukabili ödeme, uzun vadeli bir ödeme şekli olmadığı için, bu ödeme şekline göre oluşan aynı krediler uzun vadeli dış krediler altında takip edilmemektedir. Ayrıca, TCMB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün, Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatının İthalata İlişkin Hükümlerinin Uygulama Talimatı uyarınca, mal mukabili ödeme şeklinde, ithalatçıların ithalat hesabını kapatma, bankaların da takip yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ancak, bankalar, firmaların mal bedelinin transferine ilişkin taleplerini, firmalarca gümrük beyannamesinin ibraz edilmesi kaydıyla yerine getirmektedir.⁶⁶

Yukarıda anılan kapsamdaki kredilerin, tümüyle bankacılık sisteminden alınabiliyor olması, TCMB Sermaye Hareketleri Genelgesi'nde belirtilen bazı istisnalar⁶⁷ dışında, 32 Sayılı Karar'ın 17/a maddesi gereğince; yukarıdaki paragrafta anılan kapsamdaki kredilerin, gerek doğrudan gerek bankalar aracılığı⁶⁸ ile temin edilmiş olsun, mutlaka Türkiye'deki bankalar aracılığı ile yurda getirilerek kullanılması zorunluluğu bulunmasındandır. Yurda getirilme zorunluluğu bulunmayan kredilerin, kullanım aşamasında bankalar tarafından tespit edilememesi halinde, bildirim firmalar tarafından ya da geri ödeme aşamasında bankalar tarafından yapılmaktadır.

UVK formuna ilişkin 01/06/2006 tarihli en son talimat ile birlikte, ADV'de uygulandığı gibi, bankalara veri gönderme aşamasında yapacakları kontrollere ilişkin bilgisayar programları gönderilmiştir. Böylece, daha önce Ödemeler Dengesi Müdürlüğü tarafından yapılmakta olan kontrollerden

⁶⁶ Kabul kredili mal mukabili ödeme şeklinde de bankaların takip yükümlülüğü bulunmamaktadır.

⁶⁷ TCMB Sermaye Hareketleri Genelgesi'nde belirtilen istisnalar şunlardır: a) Yurt dışındaki işleriyle ilgili olarak yurt dışından kredi sağlayan Türkiye'de yerleşik kişilerin bu kredileri doğrudan yurt dışında kullanmalarında, b) “İhracat kredi ve ihracat kredisi garanti kuruluşlarının listesi”nde kayıtlı ihracat kredi kurumlarından veya ihracat kredisi garanti kuruluşlarının garantisi kapsamında yurt dışından kredi sağlayanların bu krediyi doğrudan yurt dışındaki ihracatçı firmaya ödemeleri durumunda ve c) ihracat kredi veya garanti kuruluşu olmamakla birlikte, nakit kredi yerine malın peşin alımı ve vadeli finansman desteği sağlayan İslam Kalkınma Bankası'ndan sadece mal ithaline yönelik sağlanan kredilerin doğrudan yurt dışındaki ihracatçıya ödenmesi.

⁶⁸ Bankalarca garanti edilerek ya da edilmeksizin.

bazıları; yeni talimat ile birlikte, bankalarca yapılmaya başlanmıştır. Bu kontrollerin en önemlilerinden birisi de, UVK formunda yer alacak kredi bazındaki verilerin; anılan form ile eşanlı olarak gönderilmekte olan ADV'deki ilgili istatistik kodlar altında bildirilen tutarlar ile uyumlu olmasıdır. Başka bir deyişle, ADV'de tek bir istatistik kod altında bildirilen tutarların, örneğin "Bankalarca yurt dışında yerleşik ticari bankalardan sağlanan orta-uzun vadeli kredi"lere ilişkin 2051 istatistik kodu altında bildirilen tutarların, kredi bazında ayrımı UVK formu ile sağlanmaktadır.

Tablo 3.3'te UVK formundaki başlıklar yer almaktadır. Form, "Kullanım" ve "Geri Ödeme" olmak üzere iki formdan oluşmaktadır ve her kullanım ve geri ödeme işlemi; her bir kredi anlaşması için bankalar tarafından verilmiş olan "Kredi Numarası"⁶⁹ altında, formlarda ayrı bir satır doldurmak suretiyle raporlanmaktadır. Bir kredi sözleşmesi için verilen kredi numarası, o sözleşmeye ilişkin tüm kullanım ve geri ödeme bildirimlerinde geçerli olmaktadır. Dolayısıyla, aynı krediye ait ancak farklı zamanlarda ya da farklı bankalardan gerçekleştirilecek kullanım veya geri ödemelerde aynı kredi numarasının kullanılmasını teminen, banka verdiği Kredi Numarası'nı kredi kullanıcılarına da iletmektedir.

⁶⁹ 11 haneli kredi numarasında ilk 3 hane bankanın Elektronik Fon Transfer (EFT) Sistemindeki kodu, takip eden 3 hane nakit krediler için "UVK", uzun vadeli ithalat borçları şeklindeki emtia kredileri için "EMT" kodu, son 5 hane ise ilgili Banka Genel Müdürlüğü tarafından sıra takip etme koşuluyla 00001'den başlamak üzere verilecek numaradır.

TABLO 3.3. YURT DIŞINDAN SAĞLANAN UZUN VADELİ KREDİ KULLANIM VE GERİ ÖDEME BİLDİRİM FORMU BAŞLIKLARI

KREDİ BİLGİLERİ:	
1	İŞLEMİ YAPAN BANKA + ŞUBE KODU
2	DIŞ FİNANSMAN NUMARASI
3	KREDİ NUMARASI
4	KREDİ TÜRÜ
5	GARANTİ VEREN BANKA ADI
6	ANLAŞMA TARİHİ
7	SON ÖDEME TARİHİ
8	KREDİ TUTARI
9	DÖVİZ CİNSİ
ALACAKLI BİLGİLERİ:	
10	ALACAKLININ ADI
11	ALACAKLI KODU
12	ALACAKLININ ÜLKESİ
BORÇLU BİLGİLERİ:	
13	BORÇLU ADI
14	BORÇLU İLETİŐİM TELEFON NUMARASI
15	BORÇLUNUN VERĐİ NUMARASI
16	BORÇLU YAZIŐMA ADRESİ
17	BORÇLU E-POSTA ADRESİ
18	BORÇLU TİPİ
19	BORÇLUNUN SERMAYE YAPISI
20	ASIL BORÇLUDAN FARKLIYSA NİHAİ KULLANICI
21	BORÇLUNUN FAALİYET ALANI
CARİ AY KULLANIM:	
22	CARİ AY KULLANIM TUTARI
23	DÖVİZ CİNSİ
24	KULLANIM TUTARI ABD DOLAR KARŐILİĐİ
25	KULLANIM İSTATİSTİK KODU
26	KULLANIM TARİHİ
CARİ AY ANA PARA GERİ ÖDEME:	
27	CARİ AY GERİ ÖDEME TUTARI
28	DÖVİZ CİNSİ
29	GERİ ÖDEME TUTARI ABD DOLAR KARŐILİĐİ
30	GERİ ÖDEME İSTATİSTİK KODU
31	GERİ ÖDEME TARİHİ
CARİ AY FAİZ ÖDEME:	
32	CARİ AY GERİ ÖDEME TUTARI
33	DÖVİZ CİNSİ
34	FAİZ ÖDEME TUTARI ABD DOLAR KARŐILİĐİ
35	GERİ ÖDEME İSTATİSTİK KODU
36	GERİ ÖDEME TARİHİ
ÖDEME PLANI:	
37	FAİZ TÜRÜ
38	SPREAD
39	FAİZ ORANI %
40	ÖDENECEK ANAPARA MİKTARLARI
41	ANAPARA ÖDEME TARİHLERİ
42	ÖDENECEK SABİT FAİZ MİKTARLARI
43	FAİZ ÖDEME TARİHLERİ

Kaynak: TCMB, 2006a.

UVK formu ile, yeni bir kredi kullanımını bildirildiğinde, söz konusu kredi, formda yer alan tüm bilgilerle birlikte veri tabanına kaydedilmekte ve böylece stoka dahil edilmektedir. Sonrasında ise, yine UVK formu ile bildirilen aynı krediye ilişkin kullanımlar, anapara geri ödemeleri ve faiz ödemeleri de benzer şekilde veri tabanına kaydedilmektedir. Böylece, özel sektör ile kamu bankaları dışındaki bankaların yurt dışından sağladıkları kredilere ve de yurt dışında yaptıkları tahvil ihraçlarına ilişkin akım ve stok değerler eşanlı ve bütünlük olarak takip edilmekte ve sırasıyla ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerine yansıtılmaktadır. Burada tekrar vurgulanması gereken husus, UVK formlarında bildirilen kredilerin, ödemeler dengesini derlemeye yönelik olarak özel sektör ve kamu sektörünün yurt dışından sağladığı ve bankalar aracılığıyla kullanım ya da geri ödemesini yaptığı tüm kredileri kapsıyor olmasıdır. Bu kredilerden, sadece kamu sektörü dışında Türkiye’de yerleşik kişilerce sağlananlar, dış borç istatistiklerini derlemeye yönelik olarak stok olarak takip edilmekte ve veri tabanına kaydedilmektedir. Aynı çerçevede ödemeler dengesi istatistiklerini derlemeye yönelik olarak, kamu sektörünün yurt dışından sağladığı kredilere ya da yurt dışında yaptığı tahvil ihraçlarına ait kullanım ya da geri ödeme işlemlerinin TCMB şubeleri tarafından yapılması durumunda, söz konusu işlemler TCMB’nin ADV raporlaması ile ilgili istatistik kodlar altında bildirilmektedir.

Bu noktada, UVK formuna ve veri tabanına ilişkin bazı açıklamalarda bulunmakta fayda bulunmaktadır. Aşağıda sırasıyla, kredi türü, borçlu tipi, kredilerin geri ödemesi, kredi bakiyelerine ilişkin bazı hususlar ile veri tabanından üretilebilen yardımcı tablolar ele alınacaktır.

Kredi türü ile ilgili olarak, bildirimde yer alan ve raporlama yapan banka tarafından seçilecek olan kredi türleri şunlardır: a) Yurt Dışındaki Ortak: Sermayesinin % 10’una veya daha fazlasına yurt dışında yerleşik bir kişinin sahip olduğu borçlu kuruluşun, yurt dışındaki yabancı ortağından sağladığı krediler, b) Yurt Dışındaki İştirakler: Yurt içinde yerleşik bir kuruluşun, sermayesinin % 10 ya da daha fazlası pay ile iştirak ettiği yurt dışında yerleşik kuruluştan sağladığı krediler, c) Sendikasyon: Lider bir bankanın ajanlığında yurt dışında oluşan bankalar konsorsiyumundan

sağlanan krediler, d) Tahvil: Yurt dışı piyasalara tahvil ihraç etmek yoluyla yapılan borçlanma ve e) Kredi: Diğer seçenekler dışında sağlanan diğer krediler.

Bildirimde yer alan ve raporlama yapan banka tarafından seçilecek olan borçlu tipi ise şunlardır: a) Bankalar, b) Faktoring, Finansal Kiralama Kuruluşları gibi Diğer Özel Mali Kuruluşlar, c) Şirketler gibi Özel Mali Olmayan Kuruluşlar, d) Kamu Kuruluşları, e) Hazine Müsteşarlığı ve f) Gerçek Kişiler.

Yurt içi yerleşik bir banka, kullanımına aracılık etmediği diğer bir deyişle “Kredi Numarası”nı kendisinin vermediği bir kredinin geri ödemesini yapabilmektedir. Ancak, ilgili talimat uyarınca, geri ödemeyi gerçekleştiren banka, “Kredi Numarası”nı veren bankaya işlemin yapıldığı ay içerisinde geri ödemeyi bildirmek zorundadır. Borçlunun, kredi geri ödemesini yurt dışındaki varlıkları ile yapması durumunda ise; kredi geri ödemesine ilişkin bilgi, kullanıma aracılık eden banka tarafından UVK formunda “Yurt Dışı Ödeme” başlığı altında bildirilecek ve ilgili yazısal istatistik kodu ile kredi bakiyesi azaltılacaktır. Ödemeler Dengesi Müdürlüğü nezdindeki veri tabanında yer alan ve kullanımları yurt içi yerleşik bankalar aracılığıyla gerçekleştirilen kredilere ait ilgili aya ilişkin ödeme planları, kontrol amaçlı olarak, bir önceki ay başında, ilgili bankalara e-posta aracılığıyla gönderilmekte ve ödeme planlarında yer alan ve ödemeleri gerçekleştirilmeyen anapara ve faiz tutarlarına ilişkin olarak varsa temdit ya da diğer açıklamalar, bankalarca ilgili ay raporlamasıyla birlikte gönderilmektedir (TCMB, 2006a).

Mevcut olarak, veri tabanından üretilebilen yardımcı tablolardan bazıları şunlardır: Orijinal para birimleri ile ABD Doları karşılıkları cinsinden Borçluya ve Alacaklıya Göre Stok Tablosu, Döviz Kompozisyonu ve Kur Etkisi Tablosu, Dış Borç Anapara ve Faiz Geri Ödeme Projeksiyonu Tablosu, Nakit ve Emtia Kredileri Bazında Kullanım, Anapara ve Faiz Geri Ödeme Tablosu, Kullanım ve Anapara Geri Ödeme Tutarlarının Döviz Kompozisyonu Tablosu.

3.3.3. TCMB'nin Dış Borçlarının Derlenmesi

Türkiye'nin Borçluya Göre Toplam Dış Borç Stoku tablosunda, hem kısa vadeli dış borçlarda hem de uzun vadeli dış borçlarda TCMB başlığı altında, "TCMB Kredileri" ile "Kredi Mektuplu DTH" yer almaktadır.

TCMB'nin muhabir açıklarını gösteren, kısa vadeli dış borçlar altındaki "TCMB Kredileri" verisi; TCMB'nin Aylık Bilançosu'ndan elde edilmektedir. Hazine tarafından derlenen, uzun vadeli dış borçlar altındaki "TCMB Kredileri" ise, TCMB'nin IMF'ten kullandığı uzun vadeli kredileri göstermektedir.

Yurt dışında ikamet eden, oturma veya çalışma izni ya da hakkı bulunan vatandaşlarımızın⁷⁰, TCMB nezdindeki döviz tevdiat hesaplarını gösteren ve TCMB tarafından derlenmekte olan "Kredi Mektuplu DTH" istatistikleri ise, TCMB Muhasebe Genel Müdürlüğü'nden alınan verilere dayanmaktadır. Mevduatlar, orijinal vadelerine göre TCMB'nin kısa vadeli ya da uzun vadeli dış yükümlülükleri altında sınıflandırılmaktadır. Ülkemize özgü olan "Kredi Mektuplu DTH" uygulaması, 1970'li yılların ortalarındaki döviz darboğazının aşılabilmesi ve bu amaçla yurt dışında çalışan vatandaşlarımızın birikimlerinin ülke ekonomisine kazandırılmasına yönelik olarak; 1976 yılında söz konusu vatandaşlarımıza, TCMB nezdinde Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı açabilme olanağının tanınması ile başlamıştır (TCMB, 2006b). Aynı çerçevede, 1994 yılında TCMB nezdinde Süper Döviz Hesapları açılması uygulaması başlatılmıştır.

3.3.4. Kısa Vadeli Dış Borçların Derlenmesi

Mevcut durumda kısa vadeli dış borç istatistiklerinin büyük bir kısmı, ADV raporlamasında otomatik olarak oluşturulan stok tablolar aracılığı ile derlenmektedir. Bu çerçevede, kısa vadeli dış kredilere ilişkin kullanım ve geri ödeme bilgileri, uzun vadeli dış kredilerin takibinde "Uzun Vadeli Dış Kredi Aylık Bildirim Formu (UVK formu)" raporlamasına geçilmeden önceki uygulamaya benzer olarak; Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'nün 21 Şubat

⁷⁰ T.C. Vatandaşlığını kaybetmeksizin yabancı bir ülkenin vatandaşlığına geçme izni verilenler dahil olmak üzere.

1991 tarihli fy-volan talimatına istinaden bankalar tarafından ADV ekinde gönderilmekte olan “Ek 1: Bankaca Doğrudan veya Banka Dışındaki zel ve Kamu Kesimince Yurt Dışından Sağlanan Kısa Vadeli Nakit Döviz Kredileri” formu ile “Ek 2: Bankaca Doğrudan veya Banka Dışındaki zel ve Kamu Kesimince Yurt Dışından Sağlanan Kısa Vadeli Nakit Kredilerin Geri demesi” formu ile sağlanmaktaydı.

Ancak, n hazırlıkları, 16/07/2004 ve 08/03/2005 tarihli demeler Dengesi Müdürlüğü talimatlarıyla birlikte tamamlanan ve 01/06/2006 tarihli talimat ile son halini alan “Kısa Vadeli Dış Kredi Aylık Bildirim Formu (KVK formu)” raporlaması çerçevesinde yukarıda anılan formlar iptal edilmiştir. Yeni uygulamada, Türkiye’deki yerleşik kişilerce, yurt dışındaki işleriyle ilgili olarak yurt dışından sağlanan krediler dışında, bankaların yurt dışından sağladıkları kısa vadeli nakit kredilerden orijinal vadeleri 180 gün ile 365 gün arasında kalanlar⁷¹ ile banka haricindeki yurt içinde yerleşik özel ve kamu kuruluşlarının bankalar aracılığı ile sağladıkları nakit kredilerin tamamı; UVK formlarında olduğu gibi ADV ile eşanlı olarak gönderilmekte olan KVK formu ile kredi bazında takip edilmektedir. Aynı zamanda, demeler Dengesi Müdürlüğü bünyesinde söz konusu kredilerin stok olarak takip edildiği bir veri tabanı da oluşturulmuştur. Tezin yazıldığı sırada test aşamasında bulunan kısa vadeli dış krediler veri tabanı, 2006 yıl sonuna kadar faaliyete geçecektir. UVK formundaki tüm başlıklar ile bu başlıklara ilişkin daha önce verilen açıklamalar, KVK formu için de geçerlidir.

Yukarıda yer verilen son gelişmeler işığında, bu bölümde kısa vadeli dış borç istatistiklerinin nasıl derlendiği ele alınacaktır. Bir sonraki bölüm olan “Yayınlanan Dış Borç İstatistikleri”nde değinileceği üzere, Türkiye’nin kısa vadeli dış borçları hem Hazine tarafından üçer aylık olarak, Türkiye’nin Gayri Safi Dış Borç İstatistikleri altında; hem de TCMB tarafından aylık olarak UYP veri setindeki tablolardan biri olarak yayınlanmaktadır. TCMB tarafından yayınlanmakta olan kısa vadeli dış borçlar tablosu daha ayrıntılı olduğundan; kısa vadeli dış borçların derlenmesi, bu tabloda yer aldığı şekliyle, borçlu sektör bazında incelenecektir. Tablodaki borçlu sektörler ise sırasıyla

⁷¹ Orijinal vadeleri 180 gün ve 365 gün olanlar da dahil olmak üzere.

şunlardır: TCMB, Genel Hükümet, Bankalar ve Diğer Sektörler. Bu sektörlerden, TCMB, 3.2.3.2 başlığı altındaki TCMB'nin Dış Borçları'nın Derlenmesi bölümünde ele alındığından dolayı, bu bölümde yer almayacaktır.

3.3.4.1. Genel Hükümet

Genel Hükümet'in kısa vadeli dış borçlarına ilişkin veriler, bankalar ve TCMB tarafından yapılmakta olan ADV raporlamasından elde edilmektedir. Kısa vadeli dış borçlar tablosu incelendiğinde, 1997 ve 2000 yılları dışında Genel Hükümet'in kısa vadeli dış borçlanmada bulunmadığı görülmektedir.

3.3.4.2. Bankalar

Kısa vadeli dış borçlar tablosunda, bankaların kısa vadeli dış borçları aşağıdaki alt başlıklar altında yayınlanmaktadır: "Döviz Kredileri", "Döviz Tevdiat Hesabı", "Banka Mevduatı" ve "YTL Cinsinden Mevduat".

"Döviz Kredileri", bankaların doğrudan borçlu sıfatıyla sağlamış oldukları, anlaşma tarihi ile son ödeme tarihi arası 365 gün ve daha kısa olan kredilerden oluşmaktadır. Bu kaleme ilişkin verilerin kaynağı, ADV raporlamasında otomatik olarak oluşturulan 14 stok tablodan birisi olan "Tablo 5: Bankalarca Doğrudan Yurt Dışından Sağlanan Döviz Kredileri"nin, "A: Kısa Vadeli Krediler" bölümüdür. Ayrıca, vadesi 180 ve 365 gün arasında olan, bankaların bu mahiyetteki kısa vadeli kredileri de, KVK formu ile kredi bazında takip edilmektedir.

"Döviz Tevdiat Hesabı", banka haricindeki yurt dışında yerleşik kişilerin, yurt içinde yerleşik bankalar nezdindeki döviz tevdiat hesaplarından oluşmaktadır. Bu kalemin veri kaynağı, anılan stok tablolardan, "Tablo 12: Döviz Tevdiat Hesapları"nın, "A: Yurt Dışında Yerleşik Kişiler" bölümüdür.

"Banka Mevduatı" ise, yurt dışında yerleşik bankaların yurt içinde yerleşik bankalar nezdindeki döviz tevdiat hesaplarını göstermektedir. Bu

kalemin veri kaynağı da, anılan stok tablolardan, “Tablo 8: Yurt Dışında Yerleşik Bankaların Açtığı Döviz Hesapları”dır.

“YTL Cinsinden Mevduat” ise yurt dışı yerleşik kişilerin, yurt içinde yerleşik bankalar nezdindeki YTL hesaplarından oluşmaktadır. Söz konusu verinin kaynağı YTL hesaplarına ilişkin banka raporlamalarıdır.

3.3.4.3. Diğer Sektörler

Bu başlık altında, “Ticari Krediler” ile “Diğer Krediler” bulunmaktadır. “Ticari Krediler” kalemi, kısa vadeli ithalat borçları ile prefinansman ihracattan kaynaklanan dış borçlardan oluşmaktadır. Prefinansman ihracattan kaynaklanan dış borçların veri kaynağı, ADV’deki stok tablolardan birisi olan “Tablo 7: Alıcı Firma Prefinansmanı”dır. Kısa vadeli ithalat borçlarında ise iki veri kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, “Tablo 11: Kısa Vadeli İthalat Borçları”dır. Ancak, bu tablonun konusu olan işlemler, ithal edilen bir malın bedelinin vesaikin muhabire verildiği, dolayısıyla vadenin belirlendiği tarihten 365 güne kadarki bir tarihte ihracatçıya ödenmesi şeklindeki kabul kredili mal mukabili hariç kabul kredili⁷² ya da vadeli akreditifli ödeme şekline bağlı olarak oluşan kısa vadeli ithalat borçları olduğundan; tek başına bu tablonun bakiyesinin alınması yeterli olmamaktadır. Tablo 11’de, mal mukabili ve kabul kredili mal mukabili ödeme şekline bağlı olarak oluşan kısa vadeli ithalat borçlarının yer almamasının nedeni, özel sektörün uzun vadeli dış borçlarının derlenmesinde değinildiği üzere, bankaların mal mukabili ve kabul kredili mal mukabili ödeme şeklindeki ithalat hesaplarını kapatma ve dolayısıyla takip etme yükümlülüklerinin bulunmamasıdır. Bu yüzden, bu ödeme şekillerine göre gerçekleştirilen ithalata ait veriler, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından derlenen ödeme şekillerine göre ithalat verilerinden sağlanmaktadır. Geri ödemeler ise ithalatçı firmalar nezdinde ödeme vadelerine ilişkin olarak gerçekleştirilen anket sonuçlarına göre belirlenen vadelerde, hareketli ortalamalar yoluyla hesaplanmaktadır. Akım veriler bu şekilde hesaplandıktan sonra, stok verisi de söz konusu akım verilerin, kur farkları da dikkate alınarak, kümüle edilmesi yolu ile hesaplanmaktadır. Özet

⁷² Kabul kredili mal mukabili hariç ödeme şekilleri, kabul kredili akreditif ya da kabul kredili vesaik ödeme şekillerinden oluşmaktadır.

olarak, kısa vadeli ithalat borçları, anılan iki stokun toplamından oluşmaktadır.

“Diğer Krediler” başlığı altında yer alan krediler ise, özel sektör ve kamu sektörünün yurt dışından sağladığı kısa vadeli nakit kredileri göstermektedir. Bu kalemin veri kaynağı, ADV raporlamasındaki stok tablolarından birisi olan “Tablo 6: Kamu ve Özel Kuruluşların Yurt Dışından Sağladığı Döviz Kredileri”nin, “A: Kısa Vadeli Krediler” bölümü olmakla birlikte, kısa vadeli dış krediler veri tabanının faaliyete geçmesi ile birlikte bu mahiyetteki kredi stokunun takibi bu veri tabanı aracılığı ile yapılacaktır.

3.4. Yayınlanan Dış Borç İstatistikleri

Türkiye'nin dış borç istatistikleri, üçer aylık olarak, milyon ABD doları cinsinden ve üç aylık bir gecikme ile Hazine'nin web sitesinde yayınlanmaktadır. Türkiye ekonomisinin tamamının kapsandığı istatistiklerde, sektör ayrımı, Genel Hükümet, Parasal Otorite, Bankacılık Sektörü ve Diğer Sektörler şeklinde; araç ayrımı, Krediler, Ticari Krediler, Firmalar Arası Borçlanma, Tahvil ve bonolar, Para Piyasası Araçları ve Mevduatlar şeklinde ve vade ayrımı da orijinal vadeye göre uzun vade ve kısa vade şeklinde yapılmaktadır. Böylece, SDDS kapsamındaki tüm gereklilikler karşılanmış olmaktadır. Tüm borç araçlarının nominal değer üzerinden yayınlandığı dış borç istatistiklerinde, tahakkuk esası uygulanmadığı için, tahakkuk eden ancak vadesi gelmemiş olan faiz maliyetleri içerilmemektedir. Türkiye'nin dış borç istatistiklerine ilişkin açıklamalara, IMF'in web sitesinde yer alan Türkiye'nin metaveri sayfasından ulaşılabilir.

Hazine'nin web sitesinde yayınlanan dış borç istatistikleri, kapsam olarak Kılavuz'da belirtilen ve Ek 2'de yer verilen dış borç stoku tablosu ile aynı olmasına karşın; gösterim şekli açısından Türkiye'ye özgü farklılıklar bulunmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin dış borç istatistiklerine, Ek 2'de yer aldığı şekliyle, Dünya Bankası'nın web sitesinde Üçer Aylık Dış Borç İstatistikleri başlığı altından ulaşılabilir.⁷³

⁷³ Anılan istatistiklere, <http://web.worldbank.org> adresinden ulaşılabilir.

Hazine tarafından yayınlanmakta olan dış borç istatistikleri, Dış Borç Stokunun Profili, Borçluya Göre Dış Borç Stoku, Alacaklıya Göre Dış Borç Stoku, Tahvil Stoku, Dış Borçların Döviz Kompozisyonu, Dış Borçların Döviz Kompozisyonu ve Kur Etkisi, Türkiye'nin Öngörülen Orta-Uzun Vadeli Dış Borç Servis Projeksiyonu tablolarını içermektedir. Anılan tabloların yanı sıra, Hazine'nin web sitesinde Hazine Garantili Dış Borç Stoku üçer aylık olarak, Merkezi Yönetim Dış Borç Stoku aylık olarak ve Nakit Çıkışı Bazında Genel Bütçe ve Hazine Garantili Dış Borç Servisi haftalık olarak yayınlanmaktadır.⁷⁴

TCMB'nin web sitesinde üçer aylık olarak yayınlanan UYP'nin ek tablolarında ise yurt içi yerleşiklerce yurt dışında ihraç edilen tahvillerden, yurt dışında yerleşiklerin mülkiyetinde bulunan tutarın bir bilgi kalemi olarak verildiği Dış Borç Stoku Tablosu, Dış Borç Stoku Döviz Kompozisyonu Tablosu, kamu bankalarını da içeren Bankalar ve Özel Sektörün Uzun Vadeli Dış Borç Stoku Tablosu, Bankalar ve Özel Sektörün Uzun Vadeli Dış Borç Stokunun Döviz Kompozisyonu ve Kur Farkı Tablosu üçer aylık bazda ve Kısa Vadeli Dış Borç Stoku Tablosu ile Yurt Dışında Yerleşik Kişilerin Mevduat Hesapları Tablosu ise aylık bazda yayınlanmaktadır. Yine TCMB tarafından aylık olarak yayınlanmakta olan ödemeler dengesi istatistikleri ek tablolarında ise Uzun Vadeli Kredi Kullanımları ve Dış Borç Servisi tabloları aylık bazda yer almaktadır.⁷⁵

⁷⁴ Anılan istatistiklere, www.hazine.gov.tr/İstatistikler/Kamu_Finansmanı/Dış_Borç_İstatistikleri adresinden ulaşılabilir.

⁷⁵ UYP ve ödemeler dengesi istatistiklerine, www.tcmb.gov.tr/Yayınlar/Sürekli_Yayınlar/Ödemeler_Dengesi_İstatistikleri ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu adresinden ulaşılabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

1990'lı yıllarda yaşanan finansal krizlerden çıkarılan derslerden biri de kapsamlı, zamanında yayımlanan ve güvenilir dış borç istatistiklerinin ne kadar önem arz ettiğidir. Özellikle, ülkelerin dışsal kırılmalıklarının erken teşhis edilmesinde dış borç istatistiklerinin oynadığı rol göz önüne alınarak, 1988 yılında bazı uluslararası kuruluşlarca başlatılan çalışma 2003 yılında nihai halini almıştır. Dokuz uluslararası kuruluş tarafından, dış borç istatistiklerinin derlenmesinde üye ülkelere rehberlik edecek standart kavram, tanım ve sınıflandırmaların yer aldığı kılavuz bir kitap hazırlanmış ve söz konusu kitap aynı yıl IMF tarafından yayımlanmıştır. Ayrıca, IMF, üye ülkelerin dış borç istatistiklerinde yeknesaklığı sağlamak üzere SDDS kapsamında bazı standartlar geliştirmiştir ve geliştirmeye de devam etmektedir.

Bu çalışmada, söz konusu önem doğrultusunda, dış borç istatistiklerine ilişkin uluslararası standartlar temelinde tanım, kapsam ve sınıflandırmalar ortaya konmuş, Türkiye'nin dış borç istatistiklerinin derlenmesi bu çerçevede içinde ele alınmış ve eksiklikler ile uyumsuzluklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, dış borç işlemlerinin, ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerine tahakkuk esasında nasıl kaydedilebileceği de incelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, genel bir değerlendirme ile söz konusu eksiklik ve uyumsuzlukların giderilebilmesine yönelik bazı önerilere yer verilmektedir.

Türkiye'de kamu sektörünün uzun vadeli dış borç istatistikleri Hazine tarafından derlenirken, özel sektörün uzun vadeli dış borç istatistikleri ile tüm sektörlerin kısa vadeli dış borç istatistikleri TCMB tarafından derlenmektedir. Diğer taraftan, TCMB'nin yurt dışından sağladığı uzun vadeli krediler Hazine tarafından derlenirken, TCMB'nin uzun vadeli mevduat yükümlülükleri TCMB

tarafından derlenmektedir. Merkezi derleyici kurum olan Hazine, Türkiye'nin dış borç istatistiklerini, üçer aylık olarak yayınlanmaktadır. Ödemeler dengesi istatistiklerini derlemeye yönelik olarak, TCMB, İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü, tüm sektörlerin dış borçlarını, yurt içinde yerleşik bankalar ve TCMB'nin ADV raporlamaları⁷⁶ aracılığı ile akım olarak ve kamu sektörü dışındaki Türkiye'de yerleşik kişilerin dış borçlarını ise stok olarak takip etmektedir. Böylece, özel sektörün uzun vadeli dış borçları ile kısa vadeli dış borçlar, ödemeler dengesi istatistiklerinin bir parçası olarak derlenmektedir. Kamu sektörünün dış borçları ise stok olarak Hazine tarafından takip edilmektedir. Özellikle, 01/01/2003 tarihinde yürürlüğe giren 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile kamu sektörünün dış borçlanması ve dış borç istatistiklerinin derlenmesine ilişkin mevzuattaki dağınıklık ve yetersizlik giderilerek, son yıllarda kamu sektörünün dış borç istatistiklerinin derlenmesinde büyük ilerlemeler sağlanmıştır.

Dış borç istatistiklerinin derlenmesine ilişkin olarak, değerlendirilmesi gereken konulardan biri de bu yöndeki yöntem yaklaşımlardır. Kılavuz, artan bir finansal liberalizasyon ortamında, özellikle bankacılık dışı finansal ve finansal olmayan kuruluşların dış borcuna ilişkin en iyi bilginin, söz konusu kuruluşların doğrudan raporlaması ile sağlanabileceğini belirtmektedir. Benzer olarak, Eurostat'ın da, AB üyesi ülkeleri ödemeler dengesi istatistiklerini anket yolu ile derlemeleri yönünde teşvik ettiği söylenebilir. Anket yönteminin ön plana çıkmasının en önemli nedenlerinden birisi; artan finansal liberalizasyon ortamında, ITRS'in tüm ihtiyaçlara cevap veremiyor olmasıdır. Bu ise kısmen, özellikle sayıca da artış gösteren finansal olmayan kuruluşların, yurt dışında yerleşikler ile yerleşik ticari bankaları kullanmaksızın gerçekleştirdikleri işlemlerdeki artıştan kaynaklanmaktadır.

Tüm bunlara karşın, ITRS, birçok AB üyesi ülke için hala çok değerli bir veri kaynağı olma niteliğini korumaktadır. İlk olarak, ITRS'in en büyük avantajı, derleyicinin çok hızlı bir biçimde ayrıntılı veri elde etmesine olanak sağlamasıdır. Tümünüyle anket yönteminin kullanılabilmesi de, bazı ön şartların

⁷⁶ ITRS formları.

yerine getirilmesine bağlıdır. Her şeyden önce, bankacılık dışı kuruluşlardan anket yöntemi ile veri temin edilebilmesi için çok güçlü bir yasal dayanağa ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yöntemde, öncelikle, önemli ölçekte yurt dışı işlemlerde bulunan ya da bulunması muhtemel kuruluşların bilgilerinin yer aldığı kütük şeklinde bir kayıt sisteminin oluşturulması gerekmektedir ve çeşitli ölçeklerdeki firma sayısının çok fazla olduğu ülkelerde, söz konusu kütüğün oluşturulması ve kütükteki firmaların takibi uygulamada zorluklar doğurabilmektedir. Ayrıca, Hollanda'da olduğu gibi tamamen elektronik bir ortamda gerçekleştirilen raporlama için; raporlamada bulunacak kuruluşlarda gerekli altyapının da mevcut olması gerekmektedir. Son olarak da, anket yönteminin uygulanabilirliği ülkedeki istatistik bilincinin gelişmişlik düzeyi ile yakından ilgilidir.

Türkiye'nin ödemeler dengesi istatistiklerinin derlenmesinde, ITRS ve anket yöntemleri bir arada kullanılmakta; ITRS'i tamamlayıcı olarak anket yöntemine başvurulmaktadır. Ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerinin derlenmesinde ITRS kullanımının sağladığı faydalar, özellikle dış borç işlemlerinin takibinde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, ADV ve ekleri aracılığı ile kredi bazında bildirim mümkün olmaktadır. Kamu sektörü dışındaki Türkiye'de yerleşik kişiler tarafından, gerek doğrudan gerek bankalar aracılığı ile yurt dışından sağlanan tüm nakit krediler ve ithalatın finansmanında kullanılan, ödeme şekillerine göre oluşan aynı kredilerden mal mukabili ve kabul kredili mal mukabili haricindeki bir yıldan uzun vadeli aynı krediler, 32 Sayılı Karar'ın 17/a maddesi gereğince, bazı istisnalar dışında, mutlaka Türkiye'deki bankalar aracılığı ile yurda getirilerek kullanılmalıdır. Böylece, ilgili veriler firmalar yerine bankacılık sisteminden alınabilmektedir.

ITRS'in esnek yapısı, olası değişikliklerin kolaylıkla ITRS formlarına yansıtılabilmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca, dış borç işlemlerine ilişkin olarak, ITRS'den kaynaklanabilecek sakıncalar da giderilebilmektedir. Örneğin, kamu sektörü dışındaki Türkiye'de yerleşik kişilerce yurda getirilme zorunluluğu bulunmayan kredilerin, kullanım aşamasında bankalar tarafından tespit edilememesi halinde, bildirim firmalar tarafından ya da geri ödeme aşamasında bankalar tarafından yapılmaktadır. Kamu sektörüne ait

kredilerde ise 4749 Sayılı Kanun ve 11/07/2002 tarihli Dış Proje Kredilerinde Dış Borç Kaydı, Bütçeleştirme ve Muhasebeleştirme İşlemlerinde Uygulanacak Esas ve Usüllere İlişkin Yönetmelik ile geçmiş yıllarda özellikle aynı kredi kullanımlarının dış borç kaydı ve bütçeleştirme işlemlerinin yapılamaması problemleri de ortadan kalkmıştır.

Türkiye'nin dış borç istatistikleri çok büyük ölçüde Kılavuz'da yer alan kavram, tanım ve sınıflandırmalar ile uyumlu olmakla birlikte, sınıflandırma ile ilgili olarak iki hususta uyumsuzluk göstermektedir.

İlk uyumsuzluk, yerleşiklik tanımının uygulanması ile ilgilidir. Bir borçlanma aracının ödemeler dengesine ve dış borç istatistiklerine kaydı yerleşiklik ilkesi gereğince yapılmaktadır. Bu kapsamda, örneğin, Hazine tarafından ihraç edilen döviz ve YTL cinsinden DİBS'lerin, yurt dışı yerleşikler tarafından satın alınması durumunda; söz konusu senetler dış yükümlülük olarak sınıflandırılmalı ve dış borç stokuna dahil edilmelidir. Diğer taraftan, yine Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilen eurobond gibi tahvillerin, yurt içi yerleşikler tarafından satın alınması durumunda; söz konusu tahvillerin, dış borç stokundan düşülmesi gerekmektedir. Ancak, halihazırda yayınlanmakta olan iç ve dış borç istatistiklerinde anılan düzeltmeler yapılmamaktadır. Türkiye'de iç ve dış borç istatistikleri kendi bütünlükleri içinde ayrı sistemler altında takip edildiğinden ve yayınlandığından, bu tür bir uygulama mümkün olmasa bile, en azından yayınlanan iç ve dış borç stok tablolarında dipnot şeklinde bilgi verilmesi gerekmektedir. Dış borç istatistiklerindeki uygulama bu şekilde olmakla birlikte, anılan düzeltmeler UYP'de yapılmaktadır

İkinci uyumsuzluk ise Türkiye'deki serbest bölgelerin, ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerinde yurt dışı yerleşik olarak kabul edilmesinde ortaya çıkmaktadır. Halihazırda, TÜİK tarafından derlenmekte olan Türkiye'nin dış ticaret istatistikleri, özel ticaret sistemi temelinde derlenmektedir. Bu sistemin katı bir tanımına göre, gümrük sınırları istatistiki sınır olarak değerlendirilmekte ve mallar gümrüklerden geçmediği sürece kaydedilmemektedir. Türkiye'deki serbest bölgelerin, dış ticaret istatistikleri açısından gümrük sınırı dışı kabul edilmesinden dolayı; cari işlemler hesabı

ve finansal hesapta tutarlılığı sağlamak üzere, Türkiye'nin ödemeler dengesi ve dolayısıyla dış borç istatistiklerinde de serbest bölgeler yurt dışı yerleşik kabul edilmektedir. Bu çerçevede, serbest bölgelerde yerleşiklerin yurt dışından sağladıkları krediler Türkiye'nin dış borç stokuna dahil edilmemekte; serbest bölgelerdeki bankalardan sağlanan krediler ise Türkiye'nin dış borç stokuna dahil edilmektedir. Serbest bölgelerin yurt içi yerleşik olarak kabul edilebilmesi ise TÜİK tarafından yapılacak çalışmalar sonucunda, gümrük sınırlarının serbest bölgeleri de kapsamı ile mümkün olabilecektir.

Türkiye'nin dış borç istatistikleri kapsam olarak incelendiğinde ise, söz konusu istatistiklere henüz dahil edilmeyen iki kalem bulunmaktadır: repo ve finansal kiralama sözleşmeleri. Kılavuz'da ve bu çalışmada daha önce belirtildiği gibi, söz konusu sözleşmelerin dış borç istatistiklerinde "Krediler" kalemi altında sınıflandırılması gerekmektedir. Ancak, repo işlemlerinin gecelik de olmak üzere çok kısa vadelerle de yapılıyor olması ve diğer uygulama zorluklarından dolayı; yurt içi yerleşikler ile yurt dışı yerleşikler arasında yapılan repo işlemlerinin tespiti ya da tespit edilen tutarların istatistiklere yansıtılması kolay olmamaktadır.⁷⁷ Bu açıdan, yakın bir gelecekte repoların dış borç istatistiklerine dahil edilmesi olası gözükmemektedir. Diğer taraftan, finansal kiralama sözleşmelerinin de dış borç istatistiklerine yansıtılmasında güçlükler bulunmakla birlikte⁷⁸, finansal kiralamaya konu olan mallar, TÜİK tarafından derlenen ithalat istatistikleri içinde yer aldığından; bu kurum ile yapılacak ortak bir çalışma neticesinde, anılan uygulama mümkün olabilecektir. Bu tezin yazıldığı dönemde, bu amaca yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

Türkiye'nin dış borç istatistiklerine ilişkin olarak yapılması gereken diğer bir çalışma da vadesi geçmiş borçların, Kılavuz'da belirtildiği şekliyle, ayrı bir kalem altında sınıflandırılması ve yayınlanmasıdır. Tahakkuk esaslı kayıt tabanının benimsenmesi ile bu tür bir uygulama daha kolay gerçekleştirilebilecektir. Bu sayede, özellikle kullanıcıların sağlayabilecekleri analitik fayda da arttırılmış olacaktır.

⁷⁷ SDDS'e üye ülkelerden, sadece dördü ülkenin dış borç istatistiklerinde repoları kredi olarak sınıflandırmaktadır.

⁷⁸ SDDS'e üye ülkelerden sadece Rusya, dış borç istatistiklerine finansal kiralamaları dahil ettiğini belirtmektedir.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu en önemli sonuçlardan biri de aynı kavramsal çerçeve temelinde derlenen ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerinin tahakkuk esasında derlenmesi gereğidir. Derleyiciler açısından, dış borç istatistiklerinde gözetilen temel amaçlardan biri de kullanıcılara herhangi bir kayıt dönemi sonunda dış borç yükümlülüklerine ilişkin en kapsamlı bilgiyi sağlayabilmektir. Farklı kayıt tabanları arasında bu amaca en çok hizmet eden kayıt tabanı olması nedeniyle, Kılavuz, dış borç istatistiklerinin derlenmesinde tahakkuk esaslı kayıt tabanının kullanılmasını tavsiye ve teşvik etmektedir. Nitekim, borç araçlarındaki faiz maliyetlerini sürekli bir biçimde tahakkuk ettiren ve dış borcu finansal bir alacak hakkının olup olmaması temelinde ölçen bu tabanda, ödeme şekli ya da ödeme zamanı belirleyici olmamaktadır. Dış borç istatistiklerinin tahakkuk esasında kaydedilmesi, aynı zamanda, yine tahakkuk esasının benimsendiği SNA, BPM5, IMF Kamu Maliyesi İstatistikleri Rehberi ve IMF Parasal ve Finansal İstatistikler Rehberi'nde konu edilen makroekonomik sistemler ile de uyumu sağlayacaktır.

Mevcut durumda, dış borç istatistiklerinin tahakkuk esasında kaydedilmesi, her ne kadar ülkemizin de üyesi bulunduğu SDDS'in bir gerekliliği olmasa da; üye ülkelerin dış borç istatistiklerini tahakkuk esasında derlemeleri IMF tarafından çeşitli platformlarda dile getirilmekte ve teşvik edilmektedir. Bu açıdan, tahakkuk esaslı kaydın ilerideki tarihlerde SDDS'in gerekliliklerinden biri haline dönüşmesi kuvvetli bir olasılık olarak gözükmemektedir. Ayrıca, ülkemizin AB üyeliğine adaylığı çerçevesinde, Avrupa Hesaplar Sistemi'nde faiz maliyetleri tahakkuk esasında kaydedilmekte ve Maastricht Anlaşması'nın 104üncü maddesinde yer verilen Fazla Açık Uygulaması kapsamında da, üye ülkelerce Eurostat'a raporlanan toplam kamu borcunda tahakkuk esasının uygulanması talep edilmektedir. Avrupa Merkez Bankası'na üye ülkelerce yapılan üçer aylık ödemeler dengesi raporlamalarında da, cari işlemler hesabı altındaki yatırım geliri hesabının tahakkuk esasında kaydedilmesi gerekmektedir. Şüphesiz, bu gereklilik ödemeler dengesindeki finansal hesap ve dış borç istatistikleri ile de yakından ilgilidir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, ödemeler dengesi ve dış borç istatistiklerinde tahakkuk esaslı kaydın hem bir ihtiyaç hem de bir gereklilik olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Türkiye’de dış borç istatistikleri, Hazine ve TCMB olmak üzere iki kurum tarafından derlendiğinden; tahakkuk esasını uygulamaya yönelik çalışmaların her iki kurumda da eşanlı olarak başlamasının uygun olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Çulhacı, İ. ve Kubalı, D. (13 Mayıs 2003). Dış Proje Kredilerinin Bütçe Üzerindeki Etkileri. *18. Türkiye Maliye Sempozyumu*, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Demir, M. (Mart 2004). Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu: "4749 Sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanunun Getirdiği Yenilikler, Önceki Mevzuat ile Karşılaştırılması". Ankara.
- ECB. (2004a). "Concepts of Government Debt". Erişim: Şubat 2006, Paper submitted by ECB at the Joint UNECE/Eurostat/OECD Meeting on National Accounts, Geneva, <http://www.unece.org/stats/documents/ces/ac.68/2004/14.e.pdf>.
- ECB. (2004b). Guideline of the European Central Bank of 16 July 2004 on the Statistical Reporting Requirements of the European Central Bank in the Field of Balance of Payments and International Investment Position Statistics and the International Reserves Template, ECB/2004/15.
- ECB. (2005). European Union Balance of Payments/International Investment Position Statistical Methods. Frankfurt am Main.
- Efford, D. (Temmuz 1996). "The Case for Accrual Recording in the IMF's Government Finance Statistics System". Erişim: Ocak 2006, IMF Working Paper 96/73, www.imf.org.
- European Council. (1995). Council Regulation No 2223/96 on the European System of National and Regional Accounts in the Community - ESA 95.
- European Council. (2005). Regulation (EC) No 184/2005 of the European Parliament and of the Council of 12 January 2005 on Community statistics concerning balance of payments, international trade in services and foreign direct investment.
- Eurostat. (2002). ESA 95 Manual on Government Deficit and Debt. Luxembourg.
- Eurostat, Balance of Payments Working Group. (2005). National Action Plans Report, Version 21/09/2005. Luxembourg.

- Hazine Müsteşarlığı. (Aralık 1994). 4059 sayılı Hazine Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı. (Nisan 1998). Dış Proje Kredilerinde Dış Borç Kaydı, Bütçeleştirme ve Muhasebeleştirme İşlemlerinde Uygulanacak Esas ve Usüller Hakkında Tebliğ. Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı. (Nisan 1999). Dış Proje Kredilerinde Dış Borç Kaydı, Bütçeleştirme ve Muhasebeleştirme İşlemlerinde Uygulanacak Esas ve Usüller Hakkında Tebliğ. Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı. (Nisan 2002). 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun. Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı. (Nisan 2002). Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Hazine Garantisi Olmaksızın Temin Edilen Kredilere İzin Verilmesi ve İzlenmesi Esas ve Usullerine İlişkin Yönetmelik. Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı. (Nisan 2002). Hazine Garantileri Verilmesi, İzlenmesi, Bütçeleştirilmesi ve Raporlanmasına İlişkin Esas ve Usullere Dair Yönetmelik. Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı. (Temmuz 2001). Yıllık Yatırım Programında Yer Alan Projelere Dış Finansman Sağlanmasına İlişkin Esas ve Usullere Dair Tebliğ. Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı. (Temmuz 2002). Dış Proje Kredilerinde Dış Borç Kaydı, Bütçeleştirme ve Muhasebeleştirme İşlemlerinde Uygulanacak Esas ve Usüllere İlişkin Yönetmelik. Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı. (Eylül 2003). Hazine Garantileri Verilmesi, İzlenmesi, Bütçeleştirilmesi ve Raporlanmasına İlişkin Esas ve Usullere Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik. Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı. (2005). Kamu Borç Yönetimi Raporu, 2005. Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı. (2006a). Kamu Borç Yönetimi Raporu, Şubat 2006. Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı. (2006b). Yıllık Yatırım Programında Yer Alan Projelere Dış Finansman Sağlanmasına İlişkin Esas ve Usullere Dair Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ. Ankara.
- Hazine Müsteşarlığı. (2006c). Kamu Borç Yönetimi Raporu, Mayıs 2006. Ankara.
- IMF. (1993). Balance of Payments Manual. Washington D.C.
- IMF. (1995). Balance of Payments Compilation Guide. Washington D.C.

- IMF. (1996a). Balance of Payments Textbook. Washington D.C.
- IMF. (1996b). Guide to the Data Dissemination Standards. Washington D.C.
- IMF. (2003). External Debt Statistics, Guide for Compilers and Users. Washington D.C.
- IMF. (2004). Revision of the Balance of Payments Manual, Fifth Edition - Annotated Outline. Washington D.C.
- IMF. Erişim: Mart 2006, <http://dsbb.imf.org/Applications/web/sddshome>.
- IMF. Erişim: Haziran 2006,
<http://dsbb.imf.org/Applications/web/sddscategorycountrylist>.
- Sayıştay. (2003). Hazine Hesapları 2003 Yılı İzleme Raporu. Ankara.
- Sayıştay. (2004). 2003 Yılı Hazine İşlemleri Raporu. Ankara.
- Sayıştay. (2005). 2004 Yılı Hazine İşlemleri Raporu. Ankara.
- Maliye Bakanlığı. (Aralık 2003). 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu. Ankara.
- TCMB. 1 Eylül 1991 Tarihli Aylık Döviz Vaziyeti Talimatı.
- TCMB. 1 Haziran 2006 Tarihli Uzun Vadeli Dış Kredi Aylık Bildirim Formu Talimatı.
- TCMB. 23 Haziran 2004 Tarihli Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatının İthalata İlişkin Hükümlerinin Uygulama Talimatı.
- TCMB. 2 Ocak 2002 tarihli Sermaye Hareketleri Genelgesi. TCMB, Ankara.
- TCMB Kanunu. (Mayıs 2001). TCMB, Ankara.
- TCMB. (2006). Erişim: 01 Haziran 2006,
<http://www.tcmb.gov.tr/iscidvz/start.htm>
- Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 1567 Sayılı Kanun. Erişim: Mart 2006,
<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/mevzuat/DISILISKILER/TPKKhakki nda1567Sayilikanun.htm>
- Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar. Erişim: Mart 2006,
<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/mevzuat/DISILISKILER/32sayilikarar.htm>
- Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara ilişkin 91-32/5 Sayılı Tebliğ. Erişim: Mart 2006,
<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/mevzuat/DISILISKILER/32sayilikararailis kin91-32-5sayiliteblig.pdf>

TÜİK. Erişim: Mart 2006, <http://www.die.gov.tr/turcat/sdds/sdds.htm>.

UN. (1993). System of National Accounts. Erişim: Mart 2006,
<http://unstats.un.org/unsd/sna1993/toctop.asp>

EKLER

ULUSLARARASI YATIRIM POZİSYONU STANDART IMF FORMATI

Pozisyondaki Değişimler:

<u>Açılış</u> <u>Pozisyonu</u>	<u>İşlemler</u>	<u>Fiyat</u> <u>Değişimleri</u>	<u>Döviz Kuru</u> <u>Değişimleri</u>	<u>Diğer</u> <u>Değişimler</u>	<u>Kapanış</u> <u>Pozisyonu</u>
-----------------------------------	-----------------	------------------------------------	---	-----------------------------------	------------------------------------

A. VARLIKLAR

1. Yurt dışında Doğrudan Yatırımlar
 - 1.1 Sermaye ve Yeniden Yatırıma Dönüştürülen Karlar
 - 1.1.1 Bağlı şirketlerden alacaklar
 - 1.1.2 Bağlı şirketlere olan yükümlülükler
 - 1.2 Diğer Sermaye
 - 1.2.1 Bağlı şirketlerden alacaklar
 - 1.2.2 Bağlı şirketlere olan yükümlülükler
2. Portföy Yatırımları
 - 2.1 Menkul Kıymetler
 - 2.1.1 Parasal Otorite
 - 2.1.2 Genel Hükümet
 - 2.1.3 Bankalar
 - 2.1.4 Diğer sektörler
 - 2.2 Borç Senetleri
 - 2.2.1 Tahvil ve Bonolar
 - 2.2.1.1 Parasal Otorite
 - 2.2.1.2 Genel Hükümet
 - 2.2.1.3 Bankalar
 - 2.2.1.4 Diğer Sektörler

A. VARLIKLAR**Pozisyondaki Değişimler:**

	<u>Açılış</u>	<u>Pozisyondaki Değişimler:</u>			<u>Kapanış</u>	
	<u>Pozisyonu</u>	<u>İşlemler</u>	<u>Fiyat</u>	<u>Döviz Kuru</u>	<u>Diğer</u>	<u>Pozisyonu</u>
			<u>Değişimleri</u>	<u>Değişimleri</u>	<u>Değişimler</u>	
2.2.2 Para Piyasası Araçları						
2.2.2.1 Parasal Otorite						
2.2.2.2 Genel Hükümet						
2.2.2.3 Bankalar						
2.2.2.4 Diğer sektörler						
2.2.3 Finansal Türevler						
2.2.3.1 Parasal Otorite						
2.2.3.2 Genel Hükümet						
2.2.3.3 Bankalar						
2.2.3.4 Diğer sektörler						
3. Diğer Yatırımlar						
3.1 Ticari Krediler						
3.1.1 Genel Hükümet						
3.1.1.1 Uzun Dönem						
3.1.1.2 Kısa Dönem						
3.1.2 Diğer sektörler						
3.1.2.1 Uzun Dönem						
3.1.2.2 Kısa Dönem						
3.2 Krediler						
3.2.1 Parasal Otorite						
3.2.1.1 Uzun Dönem						
3.2.1.2 Kısa Dönem						
3.2.2 Genel Hükümet						
3.2.2.1 Uzun Dönem						
3.2.2.2 Kısa Dönem						

A. VARLIKLAR**Pozisyondaki Değişimler:**

	<u>Açılış</u>	<u>Pozisyondaki Değişimler:</u>			<u>Kapanış</u>	
	<u>Pozisyonu</u>	<u>İşlemler</u>	<u>Fiyat</u>	<u>Döviz Kuru</u>	<u>Diğer</u>	<u>Pozisyonu</u>
			<u>Değişimleri</u>	<u>Değişimleri</u>	<u>Değişimler</u>	
3.2.3 Bankalar						
3.2.3.1 Uzun Dönem						
3.2.3.2 Kısa Dönem						
3.2.4 Diğer sektörler						
3.2.4.1 Uzun Dönem						
3.2.4.2 Kısa Dönem						
3.3 Döviz Varlıkları ve Mevduatlar						
3.3.1 Parasal Otorite						
3.3.2 Genel Hükümet						
3.3.3 Bankalar						
3.3.4 Diğer sektörler						
3.4 Diğer Varlıklar						
3.4.1 Parasal Otorite						
3.4.1.1 Uzun Dönem						
3.4.1.2 Kısa Dönem						
3.4.2 Genel Hükümet						
3.4.2.1 Uzun Dönem						
3.4.2.2 Kısa Dönem						
3.4.3 Bankalar						
3.4.3.1 Uzun Dönem						
3.4.3.2 Kısa Dönem						
3.4.4 Diğer Sektörler						
3.4.4.1 Uzun Dönem						
3.4.4.2 Kısa Dönem						

A. VARLIKLAR

Pozisyondaki Değişimler:

	<u>Açılış</u> <u>Pozisyonu</u>	<u>İşlemler</u>	<u>Fiyat</u> <u>Değişimleri</u>	<u>Döviz Kuru</u> <u>Değişimleri</u>	<u>Diğer</u> <u>Değişimler</u>	<u>Kapanış</u> <u>Pozisyonu</u>
4.Rezerv Varlıklar						
4.1 Parasal Altın						
4.2 Özel Çekme Hakları						
4.3 IMF nezdinde rezerv varlıklar						
4.4 Döviz						
4.4.1 Döviz Varlıkları ve Mevduatlar						
4.4.1.1 Parasal Otorite nezdinde						
4.4.1.2 Bankalar nezdinde						
4.4.2 Menkul Kıymetler						
4.4.2.1 Hisse Senetleri						
4.4.2.2 Tahvil ve Bonolar						
4.4.2.3 Para Piyasası Araçları ve Finansal Türevler						
4.5 Diğer Alacaklar						

B.YÜKÜMLÜLÜKLER

- 1.Yurt içinde Doğrudan Yatırımlar
 - 1.1 Sermaye ve Yeniden Yatırıma Dönüştürülen Karlar
 - 1.1.1 Doğrudan Yatırımcılardan Alacaklar
 - 1.1.2 Doğrudan Yatırımcılara Olan Yükümlülükler
 - 1.2 Diğer Sermaye
 - 1.2.1 Doğrudan Yatırımcılardan Alacaklar
 - 1.2.2 Doğrudan Yatırımcılara Olan Yükümlülükler

B.YÜKÜMLÜLÜKLER

Pozisyondaki Değişimler:

	<u>Açılış</u>		<u>Fiyat</u>	<u>Döviz Kuru</u>	<u>Diğer</u>	<u>Kapanış</u>
	<u>Pozisyonu</u>	<u>İşlemler</u>	<u>Değişimleri</u>	<u>Değişimleri</u>	<u>Değişimler</u>	<u>Pozisyonu</u>
2.Portföy Yatırımları						
2.1 Menkul Kıymetler						
2.1.1 Bankalar						
2.1.2 Diğer sektörler						
2.2 Borç Senetleri						
2.2.1 Tahvil ve Bonolar						
2.2.1.1 Parasal Otorite						
2.2.1.2 Genel Hükümet						
2.2.1.3 Bankalar						
2.2.1.4 Diğer Sektörler						
2.2.2 Para Piyasası Araçları						
2.2.2.1 Parasal Otorite						
2.2.2.2 Genel Hükümet						
2.2.2.3 Bankalar						
2.2.2.4 Diğer Sektörler						
2.2.3 Finansal Türevler						
2.2.3.1 Parasal Otorite						
2.2.3.2 Genel Hükümet						
2.2.3.3 Bankalar						
2.2.3.4 Diğer sektörler						
3. Diğer Yatırımlar						
3.1 Ticari Krediler						
3.1.1 Genel Hükümet						
3.1.1.1 Uzun Dönem						
3.1.1.2 Kısa Dönem						

B.YÜKÜMLÜLÜKLER

Pozisyondaki Değişimler:

	<u>Açılış</u>	<u>Pozisyondaki Değişimler:</u>			<u>Kapanış</u>	
	<u>Pozisyonu</u>	<u>İşlemler</u>	<u>Fiyat</u>	<u>Döviz Kuru</u>	<u>Diğer</u>	<u>Pozisyonu</u>
			<u>Değişimleri</u>	<u>Değişimleri</u>	<u>Değişimler</u>	
3.1.2 Diğer sektörler						
3.1.2.1 Uzun Dönem						
3.1.2.2 Kısa Dönem						
3.2 Krediler						
3.2.1 Parasal Otorite						
3.2.1.1 IMF kredileri						
3.2.1.2 Diğer Uzun Dönem						
3.2.1.3 Kısa Dönem						
3.2.2 Genel Hükümet						
3.2.2.1 Uzun Dönem						
3.2.2.2 Kısa Dönem						
3.2.3 Bankalar						
3.2.3.1 Uzun Dönem						
3.2.3.2 Kısa Dönem						
3.2.4 Diğer Sektörler						
3.2.4.1 Uzun Dönem						
3.2.4.2 Kısa Dönem						
3.3 Döviz Varlıkları ve Mevduatlar						
3.3.1 Parasal Otorite						
3.3.2 Bankalar						
3.4 Diğer Yükümlülükler						
3.4.1 Parasal Otorite						
3.4.1.1 Uzun Dönem						
3.4.1.2 Kısa Dönem						

B.YÜKÜMLÜLÜKLER

Pozisyondaki Değişimler:

	<u>Açılış</u> <u>Pozisyonu</u>	<u>İşlemler</u>	<u>Fiyat</u> <u>Değişimleri</u>	<u>Döviz Kuru</u> <u>Değişimleri</u>	<u>Diğer</u> <u>Değişimler</u>	<u>Kapanış</u> <u>Pozisyonu</u>
3.4.2 Genel Hükümet						
3.4.2.1 Uzun Dönem						
3.4.2.1 Kısa Dönem						
3.4.3 Bankalar						
3.4.3.1 Uzun Dönem						
3.4.3.2 Kısa Dönem						
3.4.4 Diğer Sektörler						
3.4.4.1 Uzun Dönem						
3.4.4.2 Kısa Dönem						

DIŞ BORÇ STOK TABLOSU: BORÇLUYA GÖRE

Dönem Sonu	(Devam I)	Dönem Sonu
<p>1. Genel Hükümet</p> <p>Kısa Vadeli</p> <p>Para Piyasası Araçları Krediler Ticari krediler Diğer Borç Yükümlülükleri¹ Vadesi Geçmiş Borçlar Diğer</p> <p>Uzun Vadeli</p> <p>Tahvil ve bonolar Krediler Ticari Krediler Diğer Borç Yükümlülükleri¹</p> <p>2. Parasal Otorite</p> <p>Kısa Vadeli</p> <p>Para Piyasası Araçları Krediler Nakit ve Mevduatlar² Diğer Borç Yükümlülükleri¹ Vadesi Geçmiş Borçlar Diğer</p> <p>Uzun Vadeli</p> <p>Tahvil ve bonolar Krediler Nakit ve Mevduatlar² Diğer Borç Yükümlülükleri¹</p>	<p>3. Bankalar</p> <p>Kısa Vadeli</p> <p>Para Piyasası Araçları Krediler Nakit ve Mevduatlar² Diğer Borç Yükümlülükleri¹ Vadesi Geçmiş Borçlar Diğer</p> <p>Uzun Vadeli</p> <p>Tahvil ve bonolar Krediler Nakit ve Mevduatlar² Diğer Borç Yükümlülükleri¹</p> <p>4. Diğer Sektörler</p> <p>Kısa Vadeli</p> <p>Para Piyasası Araçları Krediler Nakit ve Mevduatlar² Ticari krediler Diğer Borç Yükümlülükleri¹ Vadesi Geçmiş Borçlar Diğer</p> <p>Uzun Vadeli</p> <p>Tahvil ve bonolar Krediler Nakit ve Mevduatlar² Ticari Krediler Diğer Borç Yükümlülükleri¹</p>	

Dönem Sonu	Dönem Sonu
<p>4.1. Bankacılık Dışı Finansal Kuruluşlar</p> <p>Kısa Vadeli</p> <p>Para Piyasası Araçları Krediler Nakit ve Mevduatlar² Diğer Borç Yükümlülükleri¹ Vadesi Geçmiş Borçlar Diğer</p> <p>Uzun Vadeli</p> <p>Tahvil ve bonolar Krediler Nakit ve Mevduatlar² Diğer Borç Yükümlülükleri¹</p> <p>4.2. Finansal Olmayan Kuruluşlar</p> <p>Kısa Vadeli</p> <p>Para Piyasası Araçları Krediler Nakit ve Mevduatlar² Diğer Borç Yükümlülükleri¹ Vadesi Geçmiş Borçlar Diğer</p> <p>Uzun Vadeli</p> <p>Tahvil ve bonolar Krediler Ticari Krediler Nakit ve Mevduatlar² Diğer Borç Yükümlülükleri¹</p>	<p>4.3. Hanehalkları ve hanehalklarına hizmet veren kar amacı gütmeyen kuruluşlar</p> <p>Kısa Vadeli</p> <p>Para Piyasası Araçları Krediler Nakit ve Mevduatlar² Diğer Borç Yükümlülükleri¹ Vadesi Geçmiş Borçlar Diğer</p> <p>Uzun Vadeli</p> <p>Tahvil ve bonolar Krediler Ticari Krediler Diğer Borç Yükümlülükleri¹</p> <p>5. Doğrudan Yatırımlar:</p> <p>Firmalar arası Borçlanma</p> <p>5.1. Bağlı kuruluşlara borçlar Vadesi Geçmiş Borçlar Diğer</p> <p>5.2. Doğrudan yatırımcıya borçlar Vadesi Geçmiş Borçlar Diğer</p> <p>DIŞ BORÇ STOKU</p> <p>¹ Diğer borç yükümlülükleri UYP tablosundaki diğer yükümlülüklerdir.</p> <p>² Kısa/uzun vade ayrımı bulunmaması durumunda tüm nakit ve mevduatların kısa vade altında gösterilmesi önerilmektedir.</p>

ÖDEMELER DENGESİ STANDART IMF FORMATI

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4993..	Cari İşlemler Hesabı
4100..	Dış Ticaret Dengesi
2100.Z	<i>Gelir</i>
3100.Z	<i>Gider</i>
4110..	Genel mal ticareti
2110..	İhracat fob
2110B.	İhracat fob - Dış ticaret istatistikleri
2110C.	Uyarlama
2110CA	Kapsam - Navlun ve sigorta
2110CB	Sınıflandırma - Diğer mallar
2110CC	Değerleme
2110CD	Zamanlama
3110..	İthalat fob
3110B.	İthalat cif - Dış ticaret istatistikleri
3110C.	Uyarlama
3110CA	Kapsam - Navlun ve sigorta
3110CB	Sınıflandırma - Diğer mallar
3110CC	Değerleme
3110CD	Zamanlama
4150..	İşlem gören mallar
2150..	<i>Gelir</i>
3150..	<i>Gider</i>
4151..	Yurtdışında işlem gören mallar
2151..	<i>Gelir</i>
3151..	<i>Gider</i>
4152..	Türkiye'de işlem gören mallar
2152..	<i>Gelir</i>
3152..	<i>Gider</i>
4160..	Tamir gören mallar
2160..	<i>Gelir</i>
3160..	<i>Gider</i>
4170..	Limanlarda sağlanan mallar
2170..	<i>Gelir</i>
3170..	<i>Gider</i>
4171..	Deniz Limanı
2171..	<i>Gelir</i>
3171..	<i>Gider</i>

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4172..	Hava Limanı
2172..	<i>Gelir</i>
3172..	<i>Gider</i>
4173..	Diğer
2173..	<i>Gelir</i>
3173..	<i>Gider</i>
4180..	Parasal olmayan altın
2180..	<i>Gelir</i>
3180..	<i>Gider</i>
4181..	Değer saklama aracı olarak tutulan
2181..	<i>Gelir</i>
3181..	<i>Gider</i>
4182..	Diğer
2182..	<i>Gelir</i>
3182..	<i>Gider</i>
4200..	Hizmetler Dengesi
2200.Z	<i>Gelir</i>
3200.Z	<i>Gider</i>
4205..	Taşımacılık
2205..	<i>Gelir</i>
3205..	<i>Gider</i>
4850..	Yolcu
2850..	<i>Gelir</i>
3850..	<i>Gider</i>
4851..	Navlun
2851..	<i>Gelir</i>
3851..	<i>Gider</i>
4852..	Diğer
2852..	<i>Gelir</i>
3852..	<i>Gider</i>
4206..	Deniz taşımacılığı
2206..	<i>Gelir</i>
3206..	<i>Gider</i>
4207..	Yolcu
2207..	<i>Gelir</i>
3207..	<i>Gider</i>
4208..	Navlun
2208..	<i>Gelir</i>
3208..	<i>Gider</i>
4209..	Diğer
2209..	<i>Gelir</i>
3209..	<i>Gider</i>

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4210..	Hava Taşımacılığı
2210..	<i>Gelir</i>
3210..	<i>Gider</i>
4211..	Yolcu
2211..	<i>Gelir</i>
3211..	<i>Gider</i>
4212..	Navlun
2212..	<i>Gelir</i>
3212..	<i>Gider</i>
4213..	Diğer
2213..	<i>Gelir</i>
3213..	<i>Gider</i>
4214..	Diğer taşımacılık
2214..	<i>Gelir</i>
3214..	<i>Gider</i>
4215..	Yolcu
2215..	<i>Gelir</i>
3215..	<i>Gider</i>
4216..	Navlun
2216..	<i>Gelir</i>
3216..	<i>Gider</i>
4217..	Diğer
2217..	<i>Gelir</i>
3217..	<i>Gider</i>
4218..	Uzay taşımacılığı
2218..	<i>Gelir</i>
3218..	<i>Gider</i>
4219..	Demiryolu taşımacılığı
2219..	<i>Gelir</i>
3219..	<i>Gider</i>
4220..	Yolcu
2220..	<i>Gelir</i>
3220..	<i>Gider</i>
4220..	Navlun
2221..	<i>Gelir</i>
3221..	<i>Gider</i>
4222..	Diğer
2222..	<i>Gelir</i>
3222..	<i>Gider</i>
4223..	Karayolu taşımacılığı
2223..	<i>Gelir</i>
3223..	<i>Gider</i>

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4224..	Yolcu
2224..	<i>Gelir</i>
3224..	<i>Gider</i>
4225..	Navlun
2225..	<i>Gelir</i>
3225..	<i>Gider</i>
4226..	Diğer
2226..	<i>Gelir</i>
3226..	<i>Gider</i>
4227..	Dahili su yolu taşımacılığı
2227..	<i>Gelir</i>
3227..	<i>Gider</i>
4228..	Yolcu
2228..	<i>Gelir</i>
3228..	<i>Gider</i>
4229..	Navlun
2229..	<i>Gelir</i>
3229..	<i>Gider</i>
4230..	Diğer
2230..	<i>Gelir</i>
3230..	<i>Gider</i>
4231..	Boru hattı taşımacılığı ve elektrik iletimi
2231..	<i>Gelir</i>
3231..	<i>Gider</i>
4232..	Diğer destekleyici ve yardımcı taşımacılık hizmetleri
2232..	<i>Gelir</i>
3232..	<i>Gider</i>
4236..	Turizm
2236..	<i>Gelir</i>
3236..	<i>Gider</i>
4237..	İş gezisi
2237..	<i>Gelir</i>
3237..	<i>Gider</i>
4238..	Mevsimsel işçilerin ve sınır işçilerinin harcamaları
2238..	<i>Gelir</i>
3238..	<i>Gider</i>
4239..	Diğer
2239..	<i>Gelir</i>
3239..	<i>Gider</i>
4240..	Kişisel gezi
2240..	<i>Gelir</i>
3240..	<i>Gider</i>

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4241..	Sağlık harcamaları
2241..	<i>Gelir</i>
3241..	<i>Gider</i>
4242..	Eğitim harcamaları
2242..	<i>Gelir</i>
3242..	<i>Gider</i>
4243..	Diğer
2243..	<i>Gelir</i>
3243..	<i>Gider</i>
4245..	Haberleşme hizmetleri
2245..	<i>Gelir</i>
3245..	<i>Gider</i>
4246..	Posta ve kurye hizmetleri
2246..	<i>Gelir</i>
3246..	<i>Gider</i>
4247..	Telekomünikasyon hizmetleri
2247..	<i>Gelir</i>
3247..	<i>Gider</i>
4249..	İnşaat hizmetleri
2249..	<i>Gelir</i>
3249..	<i>Gider</i>
4250..	Yurtdışında verilen inşaat hizmetleri
2250..	<i>Gelir</i>
3250..	<i>Gider</i>
4251..	Yurtiçinde verilen inşaat hizmetleri
2251..	<i>Gelir</i>
3251..	<i>Gider</i>
4253..	Sigorta hizmetleri
2253..	<i>Gelir</i>
3253..	<i>Gider</i>
4254..	Hayat sigortası ve emeklilik fonu
2254..	<i>Gelir</i>
3254..	<i>Gider</i>
4255..	Navlun sigortası
2255..	<i>Gelir</i>
3255..	<i>Gider</i>
4256..	Diğer doğrudan sigorta
2256..	<i>Gelir</i>
3256..	<i>Gider</i>
4257..	Reasürans
2257..	<i>Gelir</i>
3257..	<i>Gider</i>

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4258..	Yardımcı hizmetler
2258..	<i>Gelir</i>
3258..	<i>Gider</i>
4260..	Finansal hizmetler - sigorta hariç
2260..	<i>Gelir</i>
3260..	<i>Gider</i>
4262..	Bilgisayar and enformasyon hizmetleri
2262..	<i>Gelir</i>
3262..	<i>Gider</i>
4263..	Bilgisayar hizmetleri
2263..	<i>Gelir</i>
3263..	<i>Gider</i>
4264..	Enformasyon hizmetleri
2264..	<i>Gelir</i>
3264..	<i>Gider</i>
4889..	Haber ajansı hizmetleri
2889	<i>Gelir</i>
3889	<i>Gider</i>
4890..	Diğer enformasyon hizmetleri
2890..	<i>Gelir</i>
3890..	<i>Gider</i>
4266..	Telif hakları ve lisans ücretleri
2266..	<i>Gelir</i>
3266..	<i>Gider</i>
4891..	İsim hakkı ve benzeri haklar
2891..	<i>Gelir</i>
3891..	<i>Gider</i>
4892..	Diğer telif hakları ve lisans ücretleri
2892..	<i>Gelir</i>
3892..	<i>Gider</i>
4268..	Diğer ticari hizmetler
2268..	<i>Gelir</i>
3268..	<i>Gider</i>
4269..	Alım satım ve diğer benzeri hizmetler
2269..	<i>Gelir</i>
3269..	<i>Gider</i>
4270..	Alım satım
2270..	<i>Gelir</i>
3270..	<i>Gider</i>
4271..	Diğer
2271..	<i>Gelir</i>
3271..	<i>Gider</i>

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4272..	Operasyonel kiralama hizmetleri
2272..	<i>Gelir</i>
3272..	<i>Gider</i>
4273..	Muhtelif ticari, mesleki ve teknik hizmetler
2273..	<i>Gelir</i>
3273..	<i>Gider</i>
4274..	Hukuk, muhasebe, yönetim danışmanlığı ve halkla ilişkiler
2274..	<i>Gelir</i>
3274..	<i>Gider</i>
4275..	Hukuki hizmetler
2275..	<i>Gelir</i>
3275..	<i>Gider</i>
4276..	Muhasebe, denetleme, defter tutma ve vergi danışmanlığı hizmetleri
2276..	<i>Gelir</i>
3276..	<i>Gider</i>
4277..	İş ve yönetim danışmanlığı ve halkla ilişkiler hizmetleri
2277..	<i>Gelir</i>
3277..	<i>Gider</i>
4278..	Reklamcılık, pazar araştırması ve kamuoyu yoklaması
2278..	<i>Gelir</i>
3278..	<i>Gider</i>
4279..	Araştırma ve geliştirme
2279..	<i>Gelir</i>
3279..	<i>Gider</i>
4280..	Mimari tasarım, mühendislik ve diğer teknik hizmetler
2280..	<i>Gelir</i>
3280..	<i>Gider</i>
4281..	Tarım, madencilik ve yerinde işleme hizmetleri
2281..	<i>Gelir</i>
3281..	<i>Gider</i>
4282..	Atık arıtma ve
2282..	<i>Gelir</i>
3282..	<i>Gider</i>
4283..	Tarım, madencilik ve diğer yerinde işleme hizmetleri
2283..	<i>Gelir</i>
3283..	<i>Gider</i>
4284..	Diğer ticari hizmetler
2284..	<i>Gelir</i>
3284..	<i>Gider</i>
4285..	Bağlı kuruluşlar arasındaki hizmetler
2285..	<i>Gelir</i>
3285..	<i>Gider</i>

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4287..	Kişisel ve kültürel hizmetler ile eğlence hizmetleri
2287..	<i>Gelir</i>
3287..	<i>Gider</i>
4288..	Görsel-işitsel ve benzeri hizmetler
2288..	<i>Gelir</i>
3288..	<i>Gider</i>
4289..	Diğer kişisel ve kültürel hizmetler ile eğlence hizmetleri
2289..	<i>Gelir</i>
3289..	<i>Gider</i>
4895..	Eğitim hizmetleri
2895..	<i>Gelir</i>
3895..	<i>Gider</i>
4896..	Sağlık hizmetleri
2896..	<i>Gelir</i>
3896..	<i>Gider</i>
4897..	Diğer
2897..	<i>Gelir</i>
3897..	<i>Gider</i>
4291..	Resmi hizmetler - başka yerde sınıflandırılmayan
2291..	<i>Gelir</i>
3291..	<i>Gider</i>
4292..	Elçilikler ve konsolosluklar
2292..	<i>Gelir</i>
3292..	<i>Gider</i>
4293..	Askeri birimler ve temsilcilikler
2293..	<i>Gelir</i>
3293..	<i>Gider</i>
4294..	Diğer resmi hizmetler
2294..	<i>Gelir</i>
3294..	<i>Gider</i>
4300..	Yatırım Geliri Dengesi
2300.Z	<i>Gelir</i>
3300.Z	<i>Gider</i>
4310..	Ücret ödemeleri - Sınır işçileri, mevsimsel işçiler ve diğer işçiler dahil
2310..	<i>Gelir</i>
3310..	<i>Gider</i>
4320..	Yatırım geliri
2320..	<i>Gelir</i>
3320..	<i>Gider</i>
4330..	Doğrudan yatırımlar
2330..	<i>Gelir</i>
3330..	<i>Gider</i>

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4331..	Hisse senetleri
2331..	<i>Gelir</i>
3331..	<i>Gider</i>
4332..	Temettü ve dağıtılmamış şube karları
2332..	<i>Gelir</i>
3332..	<i>Gider</i>
4333..	Yeniden yatırıma dönüştürülen gelirler ve dağıtılmamış şube karları
2333..	<i>Gelir</i>
3333..	<i>Gider</i>
4334..	Faiz
2334..	<i>Gelir</i>
3334..	<i>Gider</i>
4339..	Portföy yatırımları
2339..	<i>Gelir</i>
3339..	<i>Gider</i>
4340..	Temettü
2340..	<i>Gelir</i>
3340..	<i>Gider</i>
4341..	Merkez Bankası
2341..	<i>Gelir</i>
3341..	<i>Gider</i>
4342..	Genel hükümet
2342..	<i>Gelir</i>
3342..	<i>Gider</i>
4343..	Bankalar
2343..	<i>Gelir</i>
3343..	<i>Gider</i>
4344..	Diğer Sektörler
2344..	<i>Gelir</i>
3344..	<i>Gider</i>
4349..	Faiz
2349..	<i>Gelir</i>
3349..	<i>Gider</i>
4350..	Tahvil ve bonolar
2350..	<i>Gelir</i>
3350..	<i>Gider</i>
4351..	Merkez Bankası
2351..	<i>Gelir</i>
3351..	<i>Gider</i>
4352..	Genel hükümet
2352..	<i>Gelir</i>
3352..	<i>Gider</i>

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4353..	Bankalar
2353..	<i>Gelir</i>
3353..	<i>Gider</i>
4354..	Diğer Sektörler
2354..	<i>Gelir</i>
3354..	<i>Gider</i>
4360..	Para piyasası araçları
2360..	<i>Gelir</i>
3360..	<i>Gider</i>
4361..	Merkez Bankası
2361..	<i>Gelir</i>
3361..	<i>Gider</i>
4362..	Genel hükümet
2362..	<i>Gelir</i>
3362..	<i>Gider</i>
4363..	Bankalar
2363..	<i>Gelir</i>
3363..	<i>Gider</i>
4364..	Diğer Sektörler
2364..	<i>Gelir</i>
3364..	<i>Gider</i>
4370..	Diğer yatırımlar
2370..	<i>Gelir</i>
3370..	<i>Gider</i>
4371..	Merkez Bankası
2371..	<i>Gelir</i>
3371..	<i>Gider</i>
4372..	Genel hükümet
2372..	<i>Gelir</i>
3372..	<i>Gider</i>
4373..	Bankalar
2373..	<i>Gelir</i>
3373..	<i>Gider</i>
4374..	Diğer Sektörler
2374..	<i>Gelir</i>
3374..	<i>Gider</i>
4379..	Cari transferler
2379.Z	<i>Gelir</i>
3379.Z	<i>Gider</i>
4380..	Genel hükümet
2380..	<i>Gelir</i>
2380EC	İF - Hükümetler arası hibeler
2380ED	İF - IMF sübvansiyon hesaplarından alınan hibeler

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
2380Z.	Diğer
3380..	<i>Gider</i>
4390..	Diğer Sektörler
2390..	<i>Gelir</i>
3390..	<i>Gider</i>
4391..	İşçi gelirleri
2391..	<i>Gelir</i>
3391..	<i>Gider</i>
4392..	Diğer transferler
2392..	<i>Gelir</i>
3392..	<i>Gider</i>
4996..	Sermaye ve finans hesapları
4994..	Sermaye hesabı
2994.Z	<i>Gelir</i>
3994.Z	<i>Gider</i>
4400..	Sermaye transferleri
2400..	<i>Gelir</i>
3400..	<i>Gider</i>
4401..	Genel hükümet
2401..	<i>Gelir</i>
3401..	<i>Gider</i>
4402..	Borç affı
2402..	<i>Gelir</i>
2402EB	İF
2402Z.	Diğer
3402..	<i>Gider</i>
4410..	Diğer
2410..	<i>Gelir</i>
3410..	<i>Gider</i>
4430..	Diğer Sektörler
2430..	<i>Gelir</i>
3430..	<i>Gider</i>
4431..	Göçmen transferleri
2431..	<i>Gelir</i>
3431..	<i>Gider</i>
4432..	Borç affı
2432..	<i>Gelir</i>
3432..	<i>Gider</i>
4440..	Diğer
2440..	<i>Gelir</i>
3440..	<i>Gider</i>
4480..	Üretilmeyen ve finansal olmayan varlıkların elde edilmesi / elden çıkarılması
2480..	<i>Gelir</i>

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
3480..	<i>Gider</i>
4995..	Finans hesabı
4500..	Doğrudan yatırımlar
4505.Z	Yurtdışında
4510..	Öz sermaye
4515..	Bağlı kuruluşlardan alacaklar
4520..	Bağlı kuruluşlara yükümlülükler
4525..	Yeniden yatırıma dönüştürülen gelirler
4526..	Alacaklar
4527..	Yükümlülükler
4530..	Diğer sermaye
4535..	Bağlı kuruluşlardan alacaklar
4540..	Bağlı kuruluşlara yükümlülükler
4555.Z	Yurtiçinde
4560..	Öz sermaye
4565..	Doğrudan yatırımcıdan alacaklar
4570..	Doğrudan yatırımcıya yükümlülükler
2570EF	İF - Borç düşürme ile ilişkili yatırım
2570EG	İF - Diğer
4570Z.	Diğer
4575..	Yeniden yatırıma dönüştürülen gelirler
4576..	Alacaklar
4577..	Yükümlülükler
4580..	Diğer sermaye
4585..	Doğrudan yatırımcıdan alacaklar
4590..	Doğrudan yatırımcıya yükümlülükler
4600..	Portföy yatırımları
4602.Z	Varlıklar
4610..	Hisse senetleri
4611..	Merkez Bankası
4612..	Genel hükümet
4613..	Bankalar
4614..	Diğer Sektörler
4619..	Borç senetleri
4620..	Tahvil ve bonolar
4621..	Merkez Bankası
4622..	Genel hükümet
4623..	Bankalar
4624..	Diğer Sektörler
4630..	Para piyasası araçları
4631..	Merkez Bankası
4632..	Genel hükümet
4633..	Bankalar

4634..	Diğer Sektörler
4652.Z	Yükümlülükler
4660..	Hisse senetleri
4663..	Bankalar
4664..	Diğer Sektörler
4669..	Borç senetleri
4670..	Tahvil ve bonolar
4671..	Merkez Bankası
2671EH	İF - İhraçlar
3671EM	İF - Vadesinden Önce Geri Ödeme
4671Z.	Diğer
4672..	Genel hükümet
2672EH	İF - İhraçlar
3672EM	İF - Vadesinden Önce Geri Ödeme
4672Z.	Diğer
4673..	Bankalar
2673EH	İF - İhraçlar
3673EM	İF - Vadesinden Önce Geri Ödeme
4673Z.	Diğer
4674..	Diğer Sektörler
2674EH	İF - İhraçlar
3674EM	İF - Vadesinden Önce Geri Ödeme
4674Z.	Diğer
4680..	Para piyasası araçları
4681..	Merkez Bankası
2681EH	İF - İhraçlar
4681Z.	Diğer
4682..	Genel hükümet
2682EH	İF - İhraçlar
4682Z.	Diğer
4683..	Bankalar
2683EH	İF - İhraçlar
4683Z.	Diğer
4684..	Diğer Sektörler
2684EH	İF - İhraçlar
4684Z.	Diğer
4910.Z	Finansal türevler, net
4911..	Merkez Bankası
4912..	Genel hükümet
4913..	Bankalar
4914..	Diğer Sektörler
4900.Z	Finansal türevler, varlıklar
4901..	Merkez Bankası
4902..	Genel hükümet

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4903..	Bankalar
4904..	Diğer Sektörler
4905.Z	Finansal türevler, yükümlülükler
4906..	Merkez Bankası
4907..	Genel hükümet
4908..	Bankalar
4909..	Diğer Sektörler
4700..	Diğer yatırımlar
4703.Z	Varlıklar
4706..	Ticari krediler
4707..	Genel hükümet
4708..	Uzun dönem
4709..	Kısa dönem
4710..	Diğer Sektörler
4711..	Uzun dönem
4712..	Kısa dönem
4714..	Krediler
4715..	Merkez Bankası
4717..	Uzun dönem
4718..	Kısa dönem
4719..	Genel hükümet
4720..	Uzun dönem
4721..	Kısa dönem
4722..	Bankalar
4723..	Uzun dönem
4724..	Kısa dönem
4725..	Diğer Sektörler
4726..	Uzun dönem
4727..	Kısa dönem
4730..	Mevduatlar
4731..	Merkez Bankası
4732..	Genel hükümet
4733..	Bankalar
4734..	Diğer Sektörler
4736..	Diğer Varlıklar
4737..	Merkez Bankası
4738..	Uzun dönem
4739..	Kısa dönem
4740..	Genel hükümet
4741..	Uzun dönem
4742..	Kısa dönem
4743..	Bankalar
4744..	Uzun dönem

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4745..	Kısa dönem
4746..	Diğer Sektörler
4747..	Uzun dönem
4748..	Kısa dönem
4753.Z	Yükümlülükler
4756..	Ticari krediler
4757..	Genel hükümet
4758..	Uzun dönem
2758..	Kullanım
3758..	Geri ödeme
4759..	Kısa dönem
4760..	Diğer Sektörler
4761..	Uzun dönem
2761..	Kullanım
3761..	Geri Ödeme
4762..	Kısa dönem
4764..	Krediler
4765..	Merkez Bankası
4766..	Uluslararası Para Fonu Kredileri
2766..	Kullanım
3766..	Geri Ödeme
4767..	Diğer Uzun dönem
2767..	Kullanım
2767EJ	İF - Otoriteler veya otoriteler adına diğer sektörler tarafından kullanılan krediler
2767EK	İF - Yeniden yapılandırılan krediler
2767Z.	Diğer
3767..	Geri Ödeme
3767EM	İF - Vadesinden önce geri ödeme
3767Z.	Diğer
4768..	Kısa dönem
2768EJ	İF - Otoriteler veya otoriteler adına diğer sektörler tarafından kullanılan krediler
2768EK	İF - Yeniden yapılandırılan krediler
3768EM	EF - Vadesinden önce geri ödeme
4768Z.	Diğer
4769..	Genel hükümet
4770..	Uzun dönem
2770..	Kullanım
2770EJ	İF - Otoriteler veya otoriteler adına diğer sektörler tarafından kullanılan krediler
2770EK	İF - Yeniden yapılandırılan krediler
2770Z.	Diğer
3770..	Geri Ödeme
3770EM	İF - Vadesinden Önce Geri Ödeme

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
3770Z.	Diğer
4771..	Kısa dönem
2771EJ	İF - Otoriteler veya otoriteler adına diğer sektörler tarafından kullanılan krediler
2771EK	İF - Yeniden yapılandırılan krediler
3771EM	EF - Vadesinden önce geri ödeme
4771Z.	Diğer
4772..	Bankalar
4773..	Uzun dönem
2773..	Kullanım
2773EJ	İF - Otoriteler veya otoriteler adına diğer sektörler tarafından kullanılan krediler
2773EK	İF - Yeniden yapılandırılan krediler
2773Z.	Diğer
3773..	Geri Ödeme
3773EM	EF - Vadesinden önce geri ödeme
3773Z.	Diğer
4774..	Kısa dönem
2774EJ	İF - Otoriteler veya otoriteler adına diğer sektörler tarafından kullanılan krediler
2774EK	İF - Yeniden yapılandırılan krediler
3774EM	EF - Vadesinden önce geri ödeme
4774Z.	Diğer
4775..	Diğer Sektörler
4776..	Uzun dönem
2776..	Kullanım
2776EJ	İF - Otoriteler veya otoriteler adına diğer sektörler tarafından kullanılan krediler
2776EK	İF - Yeniden yapılandırılan krediler
2776Z.	Diğer
3776..	Geri Ödeme
3776EM	EF - Vadesinden önce geri ödeme
3776Z.	Diğer
4777..	Kısa dönem
2777EJ	İF - Otoriteler veya otoriteler adına diğer sektörler tarafından kullanılan krediler
2777EK	İF - Yeniden yapılandırılan krediler
3777EM	İF - Vadesinden önce geri ödeme
4777Z.	Diğer
4780..	Mevduatlar
4781..	Merkez Bankası
4782..	Genel hükümet
4783..	Bankalar
4784..	Diğer Sektörler
4786..	Diğer yükümlülükler
4787..	Merkez Bankası

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4788..	Uzun dönem
4789..	Kısa dönem
4789F.	İF - Toplam vadesinde ödenmemiş borçlar
2789FA	İF - Vadesinde ödenmemiş borçların birikimi
2789FB	İF - Kısa vadeli borçların anaparası
2789FC	İF - Uzun vadeli borçların anaparası
2789FD	İF - Esas faiz
2789FE	İF - Gecikme faizi
3789FF	İF - Geri ödenen vadesinde ödenmemiş borçlar
3789FG	İF - Anapara
3789FH	İF - Faiz
3789FI	İF - Yeniden yapılandırılan borçlar
3789FJ	İF - Anapara
3789FK	İF - Faiz
3789FM	İF - Silinen vadesinde ödenmemiş borçlar
3789FN	İF - Anapara
3789FO	İF - Faiz
4789Z.	Diğer
4790..	Genel hükümet
4791..	Uzun dönem
4792..	Kısa dönem
4792F.	İF - Toplam vadesinde ödenmemiş borçlar
2792FA	İF - Vadesinde ödenmemiş borçların birikimi
2792FB	İF - Kısa vadeli borçların anaparası
2792FC	İF - Uzun vadeli borçların anaparası
2792FD	İF - Esas faiz
2792FE	İF - Gecikme faizi
3792FF	İF - Geri ödenen vadesinde ödenmemiş borçlar
3792FG	İF - Anapara
3792FH	İF - Faiz
3792FI	İF - Yeniden yapılandırılan borçlar
3792FJ	İF - Anapara
3792FK	İF - Faiz
3792FM	İF - Silinen vadesinde ödenmemiş borçlar
3792FN	İF - Anapara
3792FO	İF - Faiz
4792Z.	Diğer
4793..	Bankalar
4794..	Uzun dönem
4795..	Kısa dönem
4795F.	İF - Toplam vadesinde ödenmemiş borçlar
2795FA	İF - Vadesinde ödenmemiş borçların birikimi
2795FB	İF - Kısa vadeli borçların anaparası

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
2795FC	İF - Uzun vadeli borçların anaparası
2795FD	İF - Esas faiz
2795FE	İF - Gecikme faizi
3795FF	İF - Geri ödenen vadesinde ödenmemiş borçlar
3795FG	İF - Anapara
3795FH	İF - Faiz
3795FI	İF - Yeniden yapılandırılan borçlar
3795FJ	İF - Anapara
3795FK	İF - Faiz
3795FM	İF - Silinen vadesinde ödenmemiş borçlar
3795FN	İF - Anapara
3795FO	İF - Faiz
4795Z.	Diğer
4796..	Diğer Sektörler
4797..	Uzun dönem
4798..	Kısa dönem
4798F.	İF - Toplam vadesinde ödenmemiş borçlar
2798FA	İF - Vadesinde ödenmemiş borçların birikimi
2798FB	İF - Kısa vadeli borçların anaparası
2798FC	İF - Uzun vadeli borçların anaparası
2798FD	İF - Esas faiz
2798FE	İF - Gecikme faizi
3798FF	İF - Geri ödenen vadesinde ödenmemiş borçlar
3798FG	İF - Anapara
3798FH	İF - Faiz
3798FI	İF - Yeniden yapılandırılan borçlar
3798FJ	İF - Anapara
3798FK	İF - Faiz
3798FM	İF - Silinen vadesinde ödenmemiş borçlar
3798FN	İF - Anapara
3798FO	İF - Faiz
4798Z.	Diğer
4802.Z	Rezerv Varlıklar
4812..	Parasal altın
4811..	Özel çekme hakları
4810..	Fon nezdinde rezerv pozisyonu
4803..	Döviz
4808..	Mevduatlar
4808A.	Merkez Bankası
4808B.	Bankalar
4806..	Menkul kıymetler
4806S.	Hisse senetleri
4806T.	Tahvil ve bonolar

IMF Kodu	Ödemeler Dengesi Kalemi
4806U.	Para piyasası araçları
4814A.	Finansal türevler, net
4813..	Diğer alacaklar
4998.Z	Net hata ve noksan

VADESİ GEÇMİŞ BORÇLARA İLİŞKİN ÖDEMELER DENGESİ MUHASEBESİ (1)

İşlem Türü	Alacak Kaydı	Borç Kaydı
I. Vadesi Geçmiş Borçlar		
Faiz	Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler (Kısa Vadeli)	Yatırım Geliri/Diğer Yatırımlar (2)
Anapara	Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler (Kısa Vadeli)	Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler (Uzun Vadeli) (3)
II. Vadesi Geçmiş Borçların Geri Ödemesi (4)		
Faiz	Bankaların Döviz Varlıkları	Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler (Kısa Vadeli)
Anapara	Bankaların Döviz Varl	Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler (Kısa Vadeli)
III. Borç Affı		
a) Vadesi cari kayıt döneminde gelecek borçlar		
Faiz	Sermaye Transferleri/Borç Silinmesi	Yatırım Geliri/Diğer Yatırımlar (2)
Anapara	Sermaye Transferleri/Borç Silinmesi	Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler (Uzun Vadeli)

İşlem Türü	Alacak Kaydı	Borç Kaydı
b) Vadesi geçmiş borçlar		
Faiz	Sermaye Transferleri/Borç Silinmesi	Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler (Kısa Vadeli)
Anapara	Sermaye Transferleri/Borç Silinmesi	Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler (Kısa Vadeli)
c) Vadesi cari kayıt döneminde gelmeyen borçlar		
Anapara	Sermaye Transferleri/Borç Silinmesi	Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler (Uzun Vadeli)
IV. Borçların Yeniden Düzenlenmesi ve Yeniden Finansman		
a) Vadesi cari kayıt döneminde gelecek borçlar		
Faiz	Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler (Uzun Vadeli)	Yatırım Geliri/Diğer Yatırımlar (2) Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler (Uzun Vadeli) (3)
Anapara	Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler (Uzun Vadeli)	Diğer Yatırımlar/Diğer Yükümlülükler (Uzun Vadeli)
b) Vadesi geçmiş borçlar		
Faiz	Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler (Uzun Vadeli)	Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler (Uzun Vadeli)

İşlem Türü**Alacak Kaydı****Borç Kaydı****c) Vadesi cari kayıt döneminde gelmeyen borçlar**

Anapara

Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler
(Uzun Vadeli)Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler
(Uzun Vadeli)

(1) Bu tabloda ilgili borç aracının uzun vadeli bir kredi olduğu varsayılmıştır. Yeniden düzenlenen borç aracının uzun vadeli bir kredi olduğu varsayılmıştır. Benzer olarak, yeniden finanse edilen borç aracının da uzun vadeli bir krediye dönüştüğü varsayılmıştır.

(2) Cari kayıt döneminde tahakkuk eden faiz maliyetleri için yapılan kayıt.

(3) Bir önceki dönemde tahakkuk eden faiz maliyetleri için yapılan kayıt.

(4) Nakit ödemeleri göstermektedir.

**SDDS ÜYESİ ÜLKELERDE DIŞ BORÇ İSTATİSTİKLERİNİ DERLEYEN
KURUMLAR VE DIŞ BORÇ İSTATİSTİKLERİNDE TAHAKKUK ESASININ
UYGULANMASI**

Ülke	Genel Hükümet'in Dış Borcu	Özel Sektör'ün Dış Borcu	Tahakkuk Esasının Uygulanması
AB Üyesi Ülkeler			
Almanya	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Avusturya	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Evet
Belçika	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Çek Cumhuriyeti	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Hayır
Danimarka	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Hayır
Estonya	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Evet
Finlandiya	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Evet
Fransa	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Hollanda	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Evet
İngiltere	Merkez Bankası ve Ulusal İstatistik Ofisi		Hayır
İrlanda	Ulusal İstatistik Ofisi	Ulusal İstatistik Ofisi	Evet
İspanya	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
İsveç	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Evet
İtalya	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Kısmen
Letonya	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Litvanya	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Hayır
Lüksemburg	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Macaristan	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Evet
Polonya	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Hayır
Portekiz	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Slovakya	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Hayır
Slovenya	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Yunanistan	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Diğer Ülkeler			
ABD	Hazine ve Ekonomik Analiz Bürosu		Bildirilmemiş
Arjantin	Ekonomi Bakanlığı	Merkez Bankası	Hayır
Avustralya	Ulusal İstatistik Ofisi	Ulusal İstatistik Ofisi	Bildirilmemiş
Belarus	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Evet
Brezilya	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Hayır
Bulgaristan	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Hayır
Ekvator	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş

	Genel Hükümet'in Dış Borcu	Özel Sektör'ün Dış Borcu	Tahakkuk Esasının Uygulanması
El Salvador	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Endonezya	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Evet
Ermenistan	Ulusal İstatistik Ofisi	Ulusal İstatistik Ofisi	Evet
Fas	Hazine	Merkez Bankası	Hayır
Filipinler	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Güney Afrika	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Güney Kore	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Hindistan	Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığı		Bildirilmemiş
Hırvatistan	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Evet
Hong Kong	Ulusal İstatistik Ofisi	Ulusal İstatistik Ofisi	Evet
İsrail	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Evet
İsviçre	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Evet
İzlanda	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Hayır
Japonya	Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığı		Kısmen
Kanada	Ulusal İstatistik Ofisi	Ulusal İstatistik Ofisi	Evet
Kazakistan	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Hayır
Kırgızistan	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Evet
Kolombiya	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Evet
Kosta Rika	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Hayır
Malezya	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Hayır
Meksika	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Kısmen
Mısır	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Evet
Moldova	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Kısmen
Norveç	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Peru	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Romanya	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Kısmen
Rusya	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Kısmen
Şili	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Hayır
Singapur	Ulusal İstatistik Ofisi	Ulusal İstatistik Ofisi	Evet
Tayland	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Bildirilmemiş
Tunus	Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığı		Bildirilmemiş
Türkiye	Hazine	Merkez Bankası	Hayır
Ukrayna	Maliye Bakanlığı	Merkez Bankası	Evet
Uruguay	Merkez Bankası	Merkez Bankası	Bildirilmemiş

Kaynak: SDDS üyesi ülkelerin IMF'in internet sitesinde yayınlanan metaveri sayfaları:
<http://dsbb.imf.org/Applications/web/sddscategorycountrylist>.

